

ACCENDO - Centrum pro vědu a výzkum, o. p. s.

INDUSTRIÁLNÍ MĚSTO V POSTINDUSTRIÁLNÍ SPOLEČNOSTI

3.DÍL

KOMPARACE MĚST

LUBOR HRUŠKA - TVRDÝ A KOL.

OSTRAVA 2011

Industriální město v postindustriální společnosti

3. díl Komparace měst

Lubor Hruška – Tvrdý a kol.

Ostrava 2011

Tato publikace byla zpracována v rámci grantu: Industriální město v post – industriální společnosti. Grant byl finančně podpořen Grantovou agenturou České republiky a byl evidován pod číslem 403/09/1720. Na jeho řešení se podílelo konsorcium: VŠB – Technická univerzita v Ostravě, zastoupená Ing. Luborem Hruškou – Tvrdým, Ph.D., Ostravská univerzita, prof. PhDr. Janem Kellerem, CSc. a společností SC&C, zastoupena Doc. RNDr. Janem Řehákem.

Práce na publikaci částečně financovala společnost PROCES – centrum pro rozvoj obcí a regionů, s. r. o. Návrh obalu Nika Chadzipanajotidisová.

Recenzovali:

doc. Ing. Nataša Urbančíková – vedoucí Katedry regionálních věd a manažmentu, Ekonomická fakulta, TU Košice,

Ing. Martin Štěpánek, Ph.D. – náměstek primátora města Ostravy pro sociální věci, školství, sport a volnočasové aktivity.

Autorský kolektiv:

Lubor Hruška – Tvrdý VŠB-TU Ostrava, EKF, Katedra regionální a environmentální ekonomiky

Jan Keller Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií

Hana Doleželová VŠB-TU Ostrava, EKF, Katedra veřejné ekonomiky

Ivana Foldynová VŠB-TU Ostrava, FAST, Katedra městského inženýrství

Igor Ivan VŠB-TU Ostrava, HGF, Institut geoinformatiky

Petra Kohutová Ostravská univerzita v Ostravě, Přírodovědecká fakulta, Geografie a regionální rozvoj

Pavel Kukuliač VŠB-TU Ostrava, HGF, Institut geoinformatiky

Miriam Šebová TU Košice, EKF, Katedra regionálních věd a manažmentu

Vydala ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s., Ostrava 2011

Vydání první

Klíčová slova: sociologie města, komparace, deindustrializace, postindustriální společnost

Copyright: © Lubor Hruška – Tvrdý 2011

ISBN 978-80-904810-1-5

Industriální město v postindustriální společnosti

3. díl komparace měst

Lubor Hruška – Tvrdý a kol.

Ostrava 2011

OBSAH

TEORETICKÝ A METODOLOGICKÝ ÚVOD	8
<i>LUBOR HRUŠKA-TVRDÝ</i>	
OSTRAVA.....	24
<i>LUBOR HRUŠKA-TVRDÝ, PETRA KOHUTOVÁ</i>	
KOŠICE	43
<i>PAVEL KUKULIAČ, MIRIAM ŠEBOVÁ</i>	
KATOWICE.....	77
<i>IVANA FOLDYNOVÁ, PAVEL KUKULIAČ</i>	
GLASGOW	94
<i>IGOR IVAN</i>	
DORTMUND.....	157
<i>IVANA FOLDYNOVÁ, PAVEL KUKULIAČ</i>	
AGLOMERACE LILLE	185
<i>JAN KELLER</i>	
KOMPARACE SLEDOVANÝCH POST-INDUSTRIÁLNÍCH MĚST	201
<i>LUBOR HRUŠKA-TVRDÝ, HANA DOLEŽELOVÁ</i>	
VĚCNÝ REJSTŘÍK.....	220

TEORETICKÝ A METODOLOGICKÝ ÚVOD

LUBOR HRUŠKA-TVRDÝ

Cílem výzkumného projektu je komplexně analyzovat v městském prostředí modernizační proměny¹, jimiž prochází postkomunistická společnost. Jedná se o společnost, která byla hluboce vklíněna do struktur klasické průmyslové výroby. Tím naléhavější se jeví potřeba jejího dynamického přechodu na dráhu společnosti post-průmyslové, ať již ji označujeme jako informační, znalostní apod.

Města jako centra ekonomické produkce, ale i sociální reprodukce mezi sebou vytváří vzájemné vztahy, které se v jednotlivých historických obdobích měnily a které jsou rozdílné v před-průmyslových, průmyslových a post-průmyslových městech. V současné době je v Evropě proměna těchto vztahů způsobena třemi základními transformacemi: deindustrializací,

globalizací (Abrahamson, 2004) a informatizací (Castells, 1989).

Deindustrializace je dlouhodobě spojena jednak s přesunem průmyslové výroby do území jiných (rozvojových) států (průmysl mizí úplně) mimo velká (a často i středně velká) města a s technologickými inovacemi ve výrobě, které vedou ke snížení počtu zaměstnanců pracujících přímo v sekundárním sektoru (význam průmyslu klesá ve prospěch terciárního sektoru). V obou případech dochází k růstu počtu i podílu lidí pracujících v sektorech nevýrobních. Tato strukturální změna hospodářské báze měst vede ke změnám jak v sociální struktuře obyvatelstva měst, tak i v chování obyvatel měst, v demografické reprodukci městského obyvatelstva, v regulačních mechanismech a také v kultuře měst (Paddison, 2001). Důsledkem této základní přeměny je vznik mnoha sociologicky odlišných typů měst.

¹ Zpracováno s využitím podkladových materiálů vytvořených prof. PhDr. Jiřím Musilem, CSc.

Soudobá sociologie města pracuje s šesti základními přístupy k analýze měst: 1. sociálně-morfologickým (zejména analýzy sociálně prostorové struktury měst), 2. institucionálním (analýzy regulačních mechanismů měst), 3. technologickým, tj. zkoumajícím zejména důsledky vývoje informačních, komunikačních a dopravních technologií, 4. behaviorálním (chování lidí ve městech, působení městského prostředí na lidi a naopak působení chování lidí na prostředí měst), 5. kulturním, čili semiotickým (města jako soustavy významů) a 6. přístupem analyzujícím obraz (image) města (Musil, 2003).

V soudobé sociologické teorii města, která se opírá o komparativní a historický přístup, se ustálilo rozdělení měst ve světě do čtyř hlavních typů: 1. města rozvojová, 2. města globální, 3. stará průmyslová města, 4. servisní a informační města. Každý z těchto čtyř typů čelí odlišným problémům.

Stará průmyslová města jsou velmi početným typem měst, která procházejí svízelnou proměnou hospodářskou, sociální a urbanistickou (Lever, 2001,

Shaw, 2001). Největší počet je jich v tzv. starých průmyslových zemích jako je Velká Británie, Belgie, Francie, Německo, ale také USA (Bluestone, Harrison, 1982). Vzhledem k tomu, že jejich hospodářskou bází byla těžba uhlí a metalurgie, tvořila tato města zpravidla souvislé městské aglomerace, jako je např. Porúří, Hornoslezská aglomerace s jádrem v Katowicích, Lotrinská průmyslová aglomerace s městy Lille, Roubaix či Ostravská aglomerace, která je spíše příkladem menší aglomerace.

Zejména stará velká průmyslová města procházejí v Evropě a Spojených státech po 2. světové válce komplexní transformací, která zasahuje prakticky všechny jejich části. Hlavní příčinou jejich krize jsou technologické a hospodářsko-organizační změny. Patří k nim např. přesun od uhlí jako primárního zdroje energie ke zdrojům jiným, pokroky v technologiích těžby uhlí, přesuny výroby oceli ze sousedství uhelných dolů v Evropě do jiných světových lokalit, pokroky v technologiích výroby oceli. Tyto změny vedly ke snižování počtu horníků a hutníků a ve svých důsledcích

ke snižování celkového počtu obyvatel těchto měst. Vedlejším efektem byla emigrace mladšího obyvatelstva a s tím spojené demografické stárnutí obyvatelstva. V souvislosti s těmito změnami docházelo také k růstu počtu volných bytů, chátrání starých dělnických čtvrtí a omezování různých složek technické i sociální infrastruktury. Vedení těchto měst, které bylo zvyklé na růst, bylo těmito procesy stagnace a ústupu zaskočeno a nemělo dost zkušeností na to, aby jim čelilo. Zkušenosti z evropských starých průmyslových měst, jako je Manchester, Glasgow (Damer, 1990, Donnison, Middleton, 1987), Birmingham, Essen, Dortmund, Lipsko, Lille, Roubaix, Liege ukazují, že tato města nejsou schopna sama své problémy řešit a že je nutná kooperace místních průmyslových podniků, místních orgánů, místní občanské společnosti se státem a jeho regionálními složkami. Nezbytné je rovněž promyšlení nových přístupů k jejich územnímu plánování (Perloff, 1980). Sociologické a urbanistické analýzy poukázaly na rozdílnou úspěšnost transformace těchto měst. Poukázaly

rovněž na to, že je nelze – pokud dosáhly určité velikosti (např. 200 000 obyvatel) – radikálně utlumit. Hodnoty do nich vložené i po vyřazení specifických technologií jsou natolik velké, že je ekonomicky výhodnější jejich transformace, než jejich opuštění. U menších průmyslových a hornických měst je situace svízelnější, jak dokumentují i jejich historické osudy. Sociologicky významná jsou zjištění o roli koordinovaného úsilí poměrně malých elitních skupin, které přišly s promyšlenými a realistickými vizemi restrukturalizace, zejména s vizemi nových hospodářských aktivit, zčásti průmyslových, ale většinou z oblasti servisní ekonomie (často školy, zdravotnictví, volnočasové aktivity, sport, kultura). Klíčovým sociologickým problémem je podle dosavadního sociologického výzkumu také mentální pružnost lokálního obyvatelstva, představivost a energie místní správy. Velkou pozornost zasluhuje srovnání úspěšných a méně úspěšných měst procházejících takovou transformací.

Teoretická východiska

Výsledkem teoretických debat první poloviny 90. let byla shoda v tom, že zdrojem konkurenceschopnosti na konci 20. století jsou vědomosti, schopnost učit se a vytvářet kulturní klima, které napomáhá inovacím (Lundvall 1992a, Lundvall a Johnson 1994). Problematika učení přitom není spojována jen s vyspělými obory a s vývojem nových technologií, ale se všemi obory včetně tradičních odvětví (např. nábytkářství - Maskell 1998). Konkurenceschopnost je pak chápána nikoli jako konkurence cenová, ale jako konkurence založená na neustálých inovacích. Znalosti jsou považovány za nejstrategičtější „surovinu“ a učení za rozhodující proces z hlediska trvale udržitelné konkurenceschopnosti. Podle Malmberga (1997) je možné shrnout typické charakteristiky učících se regionů do tří skupin: 1) ekonomická konfigurace regionu, 2) technologická infrastruktura, 3) kultura a instituce regionu. V případě ekonomické konfigurace má Malmberg na mysli zejména existenci většího množství obdobně zaměřených firem, jejichž

interakce mohou napomoci výměně informací a nových myšlenek (ve smyslu teorie průmyslového okrsku). Technologickou infrastrukturou se rozumí existence výzkumných institucí, které spolupracují s místními podniky, což rovněž zvyšuje pravděpodobnost průmyslových inovací a zpětně kvalitu výzkumných zařízení. Třetí rys identifikovaný Malmbergem je i podle jeho názoru nejproblematictější, neboť je obtížné normativně stanovit, jaký charakter by měla mít kultura a instituce regionu, aby došlo k maximalizaci jeho schopnosti učit se a inovovat. Malmberg přitom odkazuje na Cooka (1995), který tvrdí, že kulturní charakteristiku regionu lze shrnout do čtyř oblastí - identifikace (společná identita aktérů), inteligence (dostatek informací a schopnost se učit), instituce (silné podnikatelské asociace a inovační centra) a integrace (dobrá provázanost a koordinace mezi všemi institucemi).

Cílem regionů by mělo být identifikovat ty schopnosti a dovednosti, které jsou specificky vázány na jeho území - identifikovat svá „vztahová

aktiva“ (relational assets) (Storper 1995, 1997b) a snažit se jich využít (Hudson 1999a, Maskell a Malmberg 1999b). Pod pojmem „vztahová aktiva“ se rozumí to, že každý region se vyznačuje určitými vazbami, vztahy a sítěmi kontaktů (mezi podniky, institucemi i jednotlivci), které nevstupují nutně do tržní směny (untraded interdependencies), ale jsou podstatné pro fungování místní ekonomiky (např. těsné vazby mezi podniky a výzkumnými ústavy apod.). Jedná se vesměs o vztahy mezi specializovanými firmami a institucemi, které jsou v řadě případů příčinou úspěchu regionu a jeho schopnosti konkurovat a inovovat (Storper 1995). V obdobném smyslu hovoří Amin a Thrift (1994) o institucionální hustotě (institutional thickness), čímž rozumí rozmanitost i množství institucionálních forem existujících v daném regionu, jako o předpokladu pro úspěšný rozvoj regionu a pro schopnost vytvářet inovace. Podstatou úspěchu pak není jen přítomnost velkého počtu vazeb, ale také to, jak jsou navzájem propojeny, co se jejich prostřednictvím šíří, a v neposlední řadě jaké vztahy moci (podřízenosti či

nadřízenosti) tyto vztahy utvářejí. Amin a Thrift (1994, 1997) tvrdí, že institucionální hustota regionu do značné míry předurčuje to, jakým způsobem se bude region schopen zapojit do mezinárodní dělby práce. Podle jejich názoru opomíjejí autoři vyzdvihující roli lokálních zdrojů konkurenceschopnosti (místní síť kontaktů, místní sdílené hodnoty atd.) skutečnost, že v dnešním dynamicky se měnícím světě vzniká vysoká pravděpodobnost poptávky po využití inovačních schopností regionů typu výrobních okrsků, zejména ze stran firem z vnějšku (nadnárodní korporace atp.), které nejspíš naruší ať už skutečnou nebo domnělou idylu místního společenství (Amin a Thrift 1992). Proto autoři zdůrazňují schopnost regionů adaptovat se, zakomponovat do své struktury také nové síť kontaktů a praktiky, které nemusejí mít místní původ jako předpoklad úspěchu v globální ekonomice. Schopnost adaptace regionů zasluhuje v této souvislosti zvláštní zmínku, poněvadž existuje řada případů, kdy regiony v minulosti specializované, úspěšné a inovativní tuto schopnost

ztratily a s ní i bývalou hospodářskou prosperitou (viz například David (1975), v regionálním pohledu pak Grabher (1993b) pro případ Porúří, nebo Hudson (1994) pro příklad anglického Newcastleu). Pro tento proces institucionálního „zakrnění“ se vžil anglický termín **lock-in** (Grabher 1993b). Tento termín vyjadřuje ztrátu konkurenceschopnosti podniků v daném regionu způsobenou tím, že dříve úspěšné místní podniky v určitém bodě nezaregistrovaly podstatnou inovaci ve svém oboru a zůstaly „uzamčeny“ ve svém mentálním a institucionálním prostoru, v existujícím systému praktik a mentálních konceptů, které brání přijímání novinek. Nejčastěji lze takové případy nalézt v regionech, které dosáhly v určité době vysoké míry specializace a nebyly schopny se odnaučit včas rutiny a praktiky, které byly spojeny s minulými úspěchy (Maskell a Malmberg 1999b).

Popsaný proces úzce souvisí s teorií **path-dependence**, čili teorií závislosti na zvolené cestě, která se rozvíjí mezi institucionálními ekonomy (David 1985, Dosi a kol. 1988), a kterou se kromě institucionálních ekonomů pokoušejí v

poněkud zjednodušené mechanistické podobě aplikovat na oblast regionálního rozvoje Paul Krugman (1991a, b) a Brian Arthur (1994). Podstata konceptu path-dependence spočívá v přesvědčení, že náhodný jev může mít dlouhodobý, kumulativní vliv na organizaci prostoru. Jakmile je jednou vykročeno určitým směrem, průvodní vlivy jako jsou síťový efekt, proces učení na straně organizací, historicky zformované subjektivní chápání věci na straně jednotlivců, tento směr nadále upevňují. Path-dependence znamená, že na minulosti záleží. Nemůžeme pochopit dnešní volby, aniž bychom je vysledovali v rámci evolučního vývoje. Dochází ale k situacím, kdy změna v relativních cenách, technologiích či preferencích ovlivní dvě různé společnosti různým způsobem. Path-dependence způsobuje, že stejná „objektivní“ změna technologie nebo preferencí má v různých společnostech různé důsledky. Mezní přízpůsobení je totiž postaveno na minulém institucionálním uspořádání, které se v různých zemích liší. (Kvasnička 2004, s. 42). Ani převzetí stejných pravidel

dvěma ekonomikami ještě neznamená stejný dosažený efekt. Pravidla sice mohou být stejná, ale vynucovací mechanismy, způsoby jejich uplatňování, neformální normy chování a subjektivní modely jednotlivců stejné nejsou, tzn. odlišné institucionální prostředí ekonomik vede k odlišným výsledkům.

Závislost regionu na vlastní historii a vývoji místních institucí, které zdůrazňují všichni institucionálně orientovaní autoři v oblasti regionálního rozvoje, tak představuje hlavní, nenapodobitelný, místně specifický zdroj konkurenceschopnosti v podobě existujících vztahových aktiv, sítí kontaktů a institucí (viz např. Amin a Thrift 1997, Storper 1997a, b, Hudson 1999a). Zároveň ale mohou představovat také hlavní překážku dalšího úspěšného rozvoje, pokud nejsou konfrontovány s novými podněty, novými kontakty, nápady a postupy a nejsou-li průběžně adaptovány.

Metodologie komparativní analýzy

Komparativní analýza se zabývá skutečnostmi všeobecnými, nikoliv specifickými či jedinečnými, tudíž nemůže být náhradou za deskripci nebo za detailní analýzu jednoho případu. Komparativní analýza by se dala definovat jako poddruh analýzy, ve kterém jsou dodržovány dvě podmínky. Sběr dat musí být prováděn pro dvě a více entit. Entitami jsou zde myšleny země, města, firmy nebo rodiny a charakter jednotek je nepodstatný. Druhou podmínkou je pokus o vysvětlení, nejedná se pouze o popis.

Předmětem komparativní analýzy je zkoumání podobností nebo rozdílů v hodnotách proměnných (jako je míra zaměstnanosti, úroveň dosaženého vzdělání atd.), formě vztahů mezi proměnnými (jako je vztah mezi sociální třídou a politickou orientací nebo třídními hodnotami a hodnotami individuálními), či ve výskytu nebo struktuře událostí (jako jsou milníky hospodářského cyklu, revoluce, nebo krize).

Kish (1959) klasifikuje proměnné na čtyři základní typy, jsou jimi:

1. Závislá proměnná: proměnná, jejíž hodnotu chceme vysvětlit.
2. Nezávislá proměnná: proměnná, pomocí níž ukazujeme změny v závislé proměnné. Nezávislá proměnná je nezávislá na závislé proměnné, ale není nezávislá ve smyslu, že by byla nezapříčiněná. Jsou dva typy: (i) Ty, kterým je dovoleno se měnit a (ii) Ty, které jsou kontrolované (v tomto případě zůstává hodnota jednotky, které se to týká konstantní).
3. Nekontrolovaná proměnná: toto je proměnná, která ovlivňuje závislou proměnnou, ale není kontrolovaná.
4. Matoucí proměnná: proměnná, která ovlivňuje jak závislou, tak nezávislou proměnnou.

Kish poukazuje na to, že v každém výzkumném návrhu se snažíme snižovat následky matoucích proměnných randomizací a nekontrolovaných proměnných jejich kontrolováním. Typický komparativní výzkumný návrh umožňuje v určitých případech kontrolovaným proměnným změnu mezi

srovnávanými případy. Toto platí zejména u jednotkových proměnných. Odtud se přesuneme ke komparativnímu výzkumu týkajícího se dvou a více států, kde jsou jednotkami společnosti, ale důvody platí s nutnými změnami jakýchkoliv pozorovaných jednotek. Potom platí, že komparativní výzkumný návrh umožňuje analýzu změny v kontrolovaných proměnných v případě určité společnosti. Toto platí obzvláště u společenských proměnných.

Rysy většiny společností se mění relativně pomalu a mohou být považovány za strukturální. Nejvíce obvyklým způsobem komparativního výzkumu je analýza společností rozptýlených v prostoru a jsou vybrány, protože reprezentují různé hodnoty kontrolovaných proměnných nebo proměnných strukturálních pro danou společnost.

Przeworski a Teune (1970) rozpoznávají dva typy komparativního výzkumného návrhu: „nejpodobnější systémy“ a „nejrozdílnější systémy“. První je používán, aby snížil počet nekontrolovaných proměnných. Jsou

vybírány společnosti, které mají většinu rysů společnou, ale které také mají různé nezávislé proměnné, jejichž účinky nás zajímají. „Návrh nejrozdílnějších systémů“ je používán tehdy, když očekáváme, že vztahy musí být udržovány v extrémně odlišných společenských souvislostech.

Komparativní analýzy se obvykle dělí podle toho, zda je cílem ukázat podobnosti nebo rozdíly. Klasifikaci více rozpracoval Tilly (1984), který rozlišuje čtyři typy komparativních analýz: individualizační, zevšeobecňující, nalézající různosti a zahrnující. Individualizační komparace porovnává „malý počet případů, aby bylo možné pochopit charakteristické vlastnosti každého z nich jednotlivě“ (Tilly, 1984, str. 82) Zevšeobecňující komparace „se snaží prokázat, že se daný jev v podstatě řídí v každé situaci stejnými pravidly“. (Tilly, 1984, str. 82) Komparace sloužící k nalezení různosti se snaží „zkoumáním systematických rozdílů mezi případy vytvořit pravidlo různosti v charakteru nebo intenzitě daného jevu“. (Tilly, 1984, str. 82) Zahrnující komparace „dává

rozdílné případy na různá místa se stejným systémem a objasňuje tak jejich charakteristiky jako funkci jejich vztahu k systému“. (Tilly, 1984, str. 82)

Využití komparativní analýzy je hned několik. Primárním motivem provádění této analýzy je zkoumání teoreticky stanovených vztahů, ve kterých jsou společenské rysy hlavním typem nezávislých proměnných. Komparativní výzkumný návrh umožňuje některým z těchto proměnných měnit se. Dalším podnětem je prověřit, zda vztah zmíněný ve studii v jedné společnosti platí také v jiné, s cílem jednoznačně zavést společenské rysy do výzkumného návrhu nebo jinými slovy umožnit kontrolovaným proměnných se v určité společnosti měnit. Dále prověřit, zda podmínky, které jsou dány nebo stanoveny pro jednu společnost jsou významné nebo ne. Může se stát, že po provedení studie v určité společnosti budeme čelit kritice, že důvodem existence vztahu mezi dvěma proměnnými je přítomnost jistých podmínek, jako nekontrolovaných proměnných, a že závěry jsou v tom případě platné pouze pro společnosti, kde ony podmínky

dosahují určitých hodnot. V neposlední řadě komparativní analýza umožňuje prozkoumat celistvě malý počet empirických případů k pochopení příčinných procesů vedoucích ke sledovaným podobnostem a rozdílům.

Překážky komparativního výzkumu

Zatímco hromadné komparace poskytují přístup k objasňujícím teoriím, obecná snaha je spíše se zaměřit na izolované okolnosti. Zde nastává problém, zda je možné zevšeobecňovat teze pocházející z případových studií. Případová studie sama o sobě poskytuje dostatečnou hloubku, ale nedostává se jí potřebného rozsahu pro aplikaci na další případy, a tak bývá často čeleno dilematu mezi rozsahem a hloubkou.

Rozdíly ve významech vyplývajících ze souvislostí jsou kritické. Tyto rozdíly jsou výsledkem historické souhry okolností, kulturních růzností, institucionálních rozdílů a demografických a geografických vzorů. Zvláštnosti tohoto druhu ztěžují rozšíření formulací z jednoho politického kontextu do druhého. Kontextuální problémy jsou

vážné zejména tehdy, když zasahují více kultur.

Definování určitého pojmu (slova) nám umožňuje odfiltrovat, zveličit nebo úplně vyloučit určité informace. Musíme si tedy dávat pozor zejména při výběru pojmů týkajících se etnických skupin, jejich užití nebo pojmové interpretaci. Toto je časté úskalí komparativního výzkumu. Žádný pojem nemůže být komplexní, každý má své relativní významy.

Překážky mohou nastat také v oblasti sběru dat. Sběr dat neznamená pouze ochromení velkým množstvím dat, ale také fakt, že můžou sdělovat různé informace. Například v Americe vysoká nezaměstnanost znamená pro osoby jí postižené katastrofální situaci. Podpory jsou poměrně nízké a vyplňování žádostí často znamená neschopnost lidí najít práci. Dlouhodobá nezaměstnanost je tak často znakem chudoby. Naproti tomu v některých evropských zemích je podpora poměrně vysoká (někdy až 80 % dřívějšího platu) a vyšší nezaměstnanost může znamenat, že lidé jsou na tom stále dobře a snaží se ve svém čase nalézt práci. Jiný problém může nastat s rozporuplnými

nebo velmi objemnými daty. Několik agentur může sbírat stejné informace, ale používá jinou metodologii při sběru dat, výsledky pak mohou být odlišné.

Metodika porovnání měst

V rámci projektu je proveden kvalitativní výzkum formou komparativní analýzy tří západoevropských a tří středoevropských průmyslových měst (metodologie viz Kantor - Savitch, 2005, Pickvance 2001). Dojde ke třem až pěti polostrukturovaným rozhovorům s představiteli města, s urbanisty resp. pracovníky rozvojových oddělení městské správy a s nezávislými akademiky působícími v těchto městech. Rozhovory jsou zaměřeny na identifikaci a způsob řešení problémů spojených s transformací a deindustrializací těchto měst v oblasti jejich sociálně-ekonomické struktury, sociální morfologie, sociálního života, objasnění jejich rozvojových vizí, rozvojových politik, bariér stratifikace měst a bariér jejich rozvoje. Rovněž je na základě dostupných kvantitativních údajů zmapován vývoj těchto měst v oblasti socio-demografické, ekonomické

a environmentální, včetně urbanistické složky.

Vybraná průmyslová města	
Ostrava (CZ)	Glasgow, (UK)
Košice (SK)	Dortmund (GE)
Katowice (PL).	Lille (FR)

Cílem dokumentu je popsat ve srovnatelné šíři a hloubce důsledky, jež vyplývají z přelomových procesů dnešní doby (např. informatizace společnosti, organizační změny ve struktuře výroby, nové formy práce, nové vzdělanostní příležitosti, rozvoj nových životních stylů apod.). V souvislosti s tím se zaměříme jednak na otevírání zcela nových možností, jednak na vznik nových rizik, která mohou šance plynulého přechodu komplikovat.

Výsledkem bude načrtnutí možných scénářů dalšího vývoje s upozorněním na ty faktory, jež mohou žádoucí vývoj blokovat a deformovat. Výsledky budou formulovány v rovině, která poskytne informaci nejen decizním orgánům na úrovni města a regionu, ale mohou přinést i poznání zobecnitelné pro další města, jež se nalézají na podobné trajektorii vývoje.

Hruškova metoda – multikriteriální analýza zohledňující podmíněnost území, doplněna o sociální rozměr (člověk a prostor)

Metoda pro multi-kriteriální porovnávání obce nebo jiných prostorových útvarů s jednoduchou vizualizací prostřednictvím paprskovitých grafů (též nazývanými Ameba či Draždanská hvězda), která umožňuje zohlednit prostorovou podmíněnost daných lokalit. Umožňuje kombinovat kvantitativní i kvalitativní přístup, lépe tak vystihnout skutečný stav věci.

Při konstrukci Hruškovy metody byla využita metoda REDIF (REgional DIfferential method - podrobněji viz TVRDÝ, L.; a kol, 2004), která byla vyvinuta v rámci projektu IRON CURTAIN, který se zabýval podporou plánování udržitelného rozvoje rurálních oblastí podél „Železné opony“ tj. referenčních oblastí od norské hranice až po bulharsko-řeckou hranici².

² Celý název projektu IRON CURTAIN: „Innovative models of critical key indicators as planning and decision support for sustainable rural development and integrated cross border regional management in former Iron Curtain areas

Základem pro expertní hodnocení je technika sémantického diferenciálu, který zformuloval americký psycholog Charles E. Osgood se svými kolegy v roce 1957. U jednotlivých témat (resp. podtémat) byly verbálně popsány krajní hodnoty, což znamená, že byl popsán nejhorší a nejlepší, resp. ideální stav. Pro měření byla použita 11 bodová škála: 0 až 10. K daným podtématům, pokud to bylo možné, byly přiděleny indikátory. Následně místní experti provedli hodnocení. Výsledky expertních odhadů za jednotlivé obce byly dány do datové matice.

Přičemž na závěr expert provede zhodnocení celého tématu a zdůvodnění preferovaných jevů podle jednotlivých obcí.

based on north to south European reference studies.” Project NQLRT-CT-2001-01401 (více na <http://www.ironcurtainproject.com/>). Financováno z výzkumného programu EU 5 rámcový program, část "Quality of life and management of living resources" klíčová aktivita 5.5 "New tools and models for the integrated and sustainable development of rural and other relevant areas".

Aspekty úspěchu v post-industriálním období

Tato část výzkumu je zaměřena na hlavní změny u každého sledovaného města spojené s deindustrializací a na aktivitu reakcí na tyto změny. Byly zkoumány především aspekty zaměřené na identifikaci a způsob řešení problémů spojených s transformací a deindustrializací města v oblasti sociálně-ekonomické struktury, sociální morfologie, sociálního života, objasnění rozvojových vizí, rozvojových politik a rozvojových bariér, bariér stratifikace města, objasnění rozvojových vizí města a bariér jeho rozvoje.

Zkoumané otázky byly rozčleněny do tří hlavních oblastí – **odstraňování škod, udržování kvality života a nová lákadla.**

A. Odstraňování škod

- revitalizace brownfieldů,
- investice do zlepšování životního prostředí,
- podpora drobného a středního podnikání,

- budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory,
- spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst.

B. Udržování kvality života

- investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy),
- investice do bytového fondu,
- investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy),
- služby pro rodiny s dětmi,
- sociální služby pro seniory,

C. Nová lákadla

- rozvoj vědy a vzdělávání (vědecko-technologické parky a inovační centra, rozvoj technických univerzit),
- podpora turisticky atraktivních aktivit (památky, pravidelné akce, místní zvláštnosti),
- podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní,
- umístění prestižních institucí, funkce města,
- formování pozitivního image

Cílem bylo zjistit kvalitativní popis vývoje měst, jaké jsou největší sociální a ekonomické problémy ve městě, proměna obyvatelstva (postoje, genius loci města, nejvýznamnější podniky ve městě), zdravotní stav obyvatelstva, sociální segregace, bariéry rozvoje a jejich

překonání a zhodnotit, jestli postoj měst k deindustrializaci a jí vyvolaných problémů byl aktivní či pasivní na základě intervalové škály (viz tabulka 1), včetně definování krajních bodů co je zcela pasivním a co velmi aktivním přístupem.

Tabulka 1 – Intervalová škála pro hodnocení přístupu města

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zcela pasivní přístup									Velmi aktivní přístup	

V tomto bodě tedy rozlišit deindustrializaci aktivní a pasivní. **Pasivní případ deindustrializace** ve svém čistém typu znamená, že země či město se nechaly změnami, jež přicházejí zvenčí, zcela zaskočit. Starý průmysl buďto přetrvává, anebo dochází k jeho úbytku bez nahrazování modernější výrobou. Služby nejsou nijak inovovány, zůstávají pouze tím co zbývá, když průmysl zastarává a odchází. Nestávají se motorem nové ekonomiky, nýbrž živořícím pozůstatkem staré. Ti, kdo služby vykonávají, spadají podmínkami své práce i výši odměny do kategorie „proletariátu služeb“.

Oproti tomu v případě **aktivní deindustrializace** jde o to, že celé země, regiony, či města se snaží na tlaky globalizace, jimž se nemohou nijak vyhnout reagovat řadou svých vlastních opatření s cílem adaptovat se na ně tak, aby využily nových příležitostí a minimalizovaly hrozící rizika. (Keller, J., 2010).

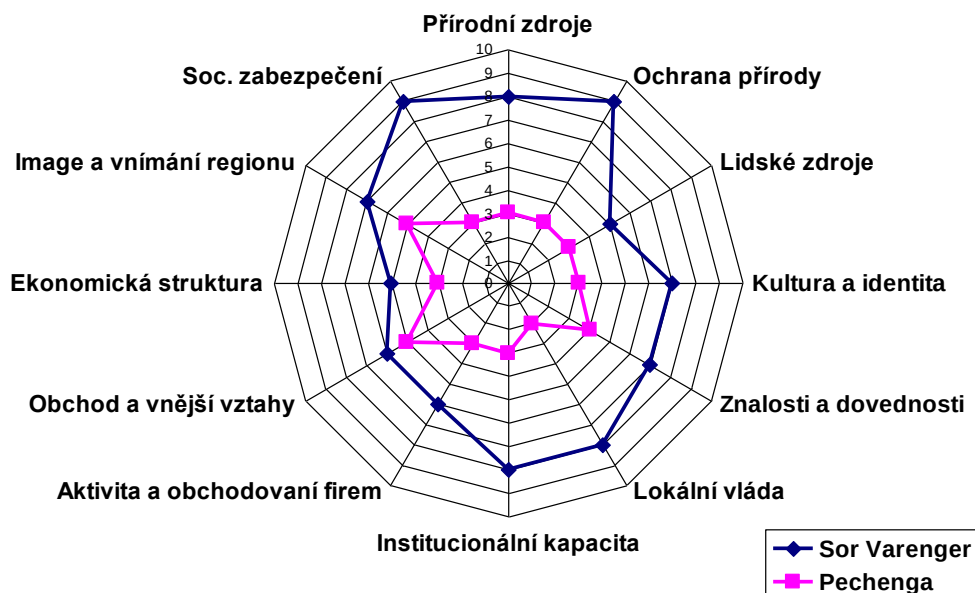
Vyhodnocení měst

Při hodnocení bylo u každého ze sledovaných měst využito metody pro multi-kriteriální porovnávání prostorových útvarů s jednoduchou vizualizací prostřednictvím paprskovitých

grafů (též nazývanými Ameba či Drážďanská hvězda), která umožňuje zohlednit prostorovou podmíněnost dané lokality. Umožňuje kombinovat

kvantitativní i kvalitativní přístup, a lépe tak vystihnout skutečný stav věci. Následující graf (1) je ukázkou této vizualizace.

Graf 1 - Vizualizace pro oblast Pečenga (Ruskou) a Sor Varnger (Norsko)

Zdroj: TVRDÝ, L., LEV, G., ASPHOLM, P., 2004.

Literatura

ABRAHAMSON, M. 2004. *Global Cities*. New York, Oxford: Oxford University Press.

BLUESTONE, B., HARRISON, B. 1982. *Deindustrialization of America*. New York: Basic Books.

CASTELLS, M. 2000. *The Rise of the Network Society*. Oxford: Basil Blackwell.

DAMER, S. 1990. *Glasgow: Gong for a Song*. London: Lawrence and Wishart.

DONNISON, D., Middleton, A. ed. 1987. *Regenerating the Inner City. Glasgow's Experience*. London:

KELLER J. Město v postindustriální společnosti. In: HRUŠKA-TVRDÝ, L. a kol. *Industriální město v postindustriální společnosti*. 1. díl. Ostrava: VŠB-TUO, 2010. ISBN 978-80-248-2172-6.

LEVER, W.F. 2001 „The Post-fordist City“ Pp.273-283 in R.Paddison (ed.) *Handbook of Urban Studies*.

MUSIL, J. 2003. „Proměny urbánní sociologie ve Spojených státech a Evropě 1950- 2000“ *Sociologický časopis*

PADDISON, R. (ed.) 2001. *Handbook of Urban Studies*. London: Sage Publications.

PICKVANCE, C. G. Four varieties of comparative analysis. *Journal of Housing and the Built Environment*,

SHAW, D.V. 2001. „The Post-Industrial City.“ Pp. 284-295 in R.Paddison (ed.) *Handbook of Urban Studies*.

TVRDÝ, L.; LEV, G.; KOŘÁN, P. Quantification of qualitative indicators – The REDIF method. (POSTER) Viena 3.5.11.2004. Leoben: University of Leoben, 2004. Dostupné na <<http://accendo.cz/>>

TVRDÝ, L.; LEV, G.; ASPHOLM, P. Regional development in the arctic regions. In VII. TVRDÝ, L.; LEV, G.; ASPHOLM, P. Regional development in the arctic regions. In VII. . International colloquium of Regional Science. Mikulov 24.-25.6.2004; Brno :Masaryk University, Brno, Czech Republic, 2004. pp. 217-238. Dostupné na <<http://accendo.cz/>>

OSTRAVA

LUBOR HRUŠKA-TVRDÝ, PETRA KOHUTOVÁ

První trvalé sídliště na území Ostravy bylo vybudováno na dnešním Landeku lovci mamutů před 25 tisíci lety. Mnohem později, v 9. - 10. století, se zde usídlil slovanský kmen Holasiců. Založení města Ostravy se datuje do roku 1267. Moravská Ostrava byla malým feudálním městem až do 18. století, kdy byl učiněn první nález uhlí v údolí Burňa v roce 1763, který byl doplněn druhým nálezem na petřkovickém Landeku v roce 1780. Těžba uhlí byla nízká a Ostrava čekala na svůj velký rozmach, který přišel v letech 1830 – 1880. „Přeměna Moravské Ostravy z podřadného feudálního městečka v moderní průmyslové velkoměsto evropského významu spadá do období, ve kterém hrála dominantní úlohu průmyslová revoluce. Pro rozmach Moravské Ostravy a okolních továrních vesnic měla rozhodující význam ta její fáze, která postavila do popředí těžký průmysl.“ (Jiřík a kol., 1993, str. 127)

Železářství a uhelné dolování zaujímaly v rozvoji průmyslu Moravské Ostravy a okolí primární postavení. V roce 1828 byla založena ve Vítkovicích u Moravské Ostravy huť, byl to počátek Vítkovických železáren. Na začátku druhé poloviny 19. století se začíná prosazovat i chemický průmysl. (viz Jiřík a kol., 1993)

Spolu s rozmachem průmyslu a těžby se zvyšoval i počet obyvatel v Moravské Ostravě. V roce 1829 zde žilo 1 752 obyvatel, jejichž počet se zvedl do roku 1880 sedmiapůlnásobně na 13 448 obyvatel, což byl jev zcela mimořádný. V období do počátku první světové války se Ostravsko stává nejvýznamnější průmyslovou oblastí tehdejší rakousko-uherské říše a Ostrava se stává průmyslovým velkoměstem prvního řádu. Ostravská městská aglomerace se skládá z Moravské Ostravy a moravských obcí Přívoz, Vítkovice, Mariánské Hory, Zábřeh nad Odrou a Hrabůvka, ze

slezských obcí Polská Ostrava, Michálkovice, Hrušov, Svinov, Radvanice, Kunčice nad Ostravicí., Kunčičky, Muglinov a Heřmanice. Celá aglomerace měla v roce 1880 celkem 41 339 obyvatel. V roce 1910 to bylo již 161 735 obyvatel. (viz Jiřík a kol., 1993)

Nárůst lidnatosti podnítila rozvoj stavebního podnikání, tempo výstavby však nestačilo růstu počtu obyvatel. Na stavební činnosti se vedle soukromých podnikatelů podíleli i majitelé dolů a hutí, kteří ve snaze o stabilizaci a připoutání pracovní síly budovali při závodech obytné domy, v nichž pronajímali dělníkům a úředníkům závodní byty. Takto vzniklé osady se nazývaly koloniemi. (viz Jiřík a kol., 1993)

První světová válka citelně zasáhla do vývoje průmyslu. Nejprve způsobila pokles výroby v železárnách i dolech, ale během roku 1915 výkon prudce stoupal, až v roce 1916 dosáhl vrcholu. Chemický průmysl byl však v úpadku. Ochabování válečného průmyslu v roce 1917 prozrazovalo nízké využívání odvozních kapacit železnice, které přetrvávalo i v roce 1918. (viz Jiřík a kol., 1993)

„Dalším důležitým krokem v utváření velkoměsta a v emancipaci celého Ostravska se stal vznik Československé republiky. Velké firmy musely na základě nostrifikačního zákona do republiky přenést svá sídla ze zahraničí, takže si v Praze, Brně a především v Ostravě stavěly nové paláce, k tomu přibývaly nájemní domy a vůbec se měnila dosavadní jednostranná sociální skladba obyvatelstva. Na to navazovaly proměny urbanistického a architektonického utváření města.“ (Strakoš, 2009, str. 19) Období vzniku Československé republiky se stalo velkým mezníkem pro Ostravu, jelikož správa Ostravska se dostala do českých rukou., což bylo v souladu s národnostním složením obyvatelstva, které bylo z více než 50 % tvořeno občany s národností českou nebo slovenskou. Tato situace vytvářela prostor pro rozvoj vědy a kultury. Ostrava se z výrazného hospodářského a dopravního centra dotvářela na významné středisko správní, společenské a kulturní. V poválečném období docházelo k rozvoji těžby, hutního a strojírenského průmyslu, dále pak

chemického průmyslu a stavebnictví. (viz Jiřík a kol., 1993)

Výstavba dělnických kolonií byla v tomto čase již jen doplňována, došlo k výstavbě „Jubilejní kolonie“ v Hrabůvce v letech 1921 – 1932. Dále pak došlo k výstavbě hornických kolonií v Mariánských Horách, Slezské Ostravě, Kunčičkách i jinde. V roce 1930 bylo 84,2 % občanů ostravské aglomerace národnosti „československé“. (viz Jiřík a kol., 1993)

K 1.1. 1924 byla vytvořena tzv. Velká Ostrava, která přinesla sloučení sedmi moravských obcí v jeden celek (Moravská Ostrava, Přívoz, Mariánské Hory, Vítkovice, Hrabůvka, Nová Ves a Zábřeh nad Odrou). To významně ovlivnilo stavební vývoj města. Vyrostla řada obchodních domů, bank, administrativně správních budov a byla otevřená Nová radnice s kvadratickou 75 m vysokou prosklenou věží. (viz Jiřík a kol., 1993)

Různorodost obcí a lokalit, ze kterých Velká Ostrava vznikla, územní propletenost obytných čtvrtí se sídly průmyslových i jiných podniků, s železničními a komunikačními tepnami,

s částmi města přehuštěnými populací a průmyslem a proluky, které sloužily ke skladování a odkládání různých věcí, vytvářely svízelné životní a ekologické podmínky pro život obyvatel, ke kterým se v letech 1929-1934 přidala i světová hospodářská krize. (viz Jiřík a kol., 1993)

Po mnichovském diktátu došlo k obsazení částí průmyslového Ostravska a jeho zázemí Německem a Polskem, čímž se průmyslová oblast na českém území značně zmenšila, město přišlo o více než tři čtvrtiny svého zázemí. Po okupaci se průmyslový potenciál Ostravska stal přímou součástí říšské ekonomické sféry a průmyslová oblast měla nesmírnou hospodářskou cenu. (viz Jiřík a kol., 1993)

Následky válečných událostí za druhé světové války způsobily Ostravě značné poškození a byly postupně překonávány. Po druhé světové válce docházelo k obnově těžby uhlí, a také Vítkovické železárny obnovily svou činnost, musely však nejdříve převést válečnou výrobu na mírové hospodářství. Ostrava se však potýkala s nedostatkem pracovních sil. (viz Jiřík a kol., 1993)

Po únorovém převratu v roce 1948 byly ostravské průmyslové aglomerace nazývány Ocelovým srdcem republiky. K Vítkovickým železárnám se začal stavět nový hutní závod v Ostravě-Kunčicích. Bouřlivý rozvoj hutní výroby, těžkého strojírenství a energetiky nutně potřeboval dostatečné množství uhlí a koksu, což zvyšovalo požadavky na báňský a koksárenský průmysl. Na Ostravsku stále nebyl dostatek pracovních sil. Zvyšovaly se tak nároky na stavebnictví, jelikož Ostrava trpěla nízkou kvalitou bytové zástavby a nedostatečnou obslužností. Vázla také výstavba nových bytů, výstavba probíhala roztržštěně na celém území města, všude tam, kde již byly inženýrské sítě a kanalizace. Výjimku tvořila pouze výstavba sídliště v Zábřehu nad Odrou u Bělského lesa (1947 – 1953), kde bylo postaveno kolem 3 400 bytů. Výstavba menšího sídliště ve stylu socialistického realismu byla zahájena ředitelstvím OKD v obci Poruba, tehdy ještě samostatné, a bylo zde v letech 1948 – 1955 postaveno 1 104 bytů (sídliště Sorela). V této době bylo rozhodnuto, že v obci Poruba vznikne

samostatné město, pod kterým nebyly zásoby uhlí, které mělo nahradit stávající centrum města, jelikož existoval záměr na likvidaci starších čtvrtí v blízkosti továren. Později se však tento koncept ukázal jako nereálný. (viz Jiřík a kol., 1993)

Bytová nouze se řešila v letech 1949 až 1952 výstavbou několika stovek bytových jednotek v tzv. finských dřevěných domcích o dvou bytových jednotkách v Heřmanicích, Vítkovicích, Hulvákách, Muglinově, Radvanicích a Lhotce. Byly stavěny i ubikace pro dlouhodobé brigádníky. (viz Jiřík a kol., 1993)

Rozsáhlá industrializace Ostravska vyvolala potřebu řízené komplexní bytové a občanské výstavby Ostravy. V roce 1952 se zahájila výstavba prvních obvodů nové Poruby, jednalo se o největší sídliště v republice. Výstavba sídlišť probíhala v centru města (sídliště Šalomoun) a v Hrabůvce, vedle Jubilejní kolonie. (viz Jiřík a kol., 1993)

Centrum města chátralo a bylo postiženo řadou necitlivých asanací. Rozvoj města výstavbou sídlištních celků vedl k rozšiřování města o další obce, čímž bylo řešeno jeho nedostatečné

zázemí. V roce 1957 bylo rozšířeno o Porubu, Pustkovec, Svinov, Třebovice. V roce 1960 o Bartovice, Hrabovou, Martinov, v roce 1966 se připojily Výškovice, kvůli výstavbě sídliště, v roce 1975 pak byly přičleněny Nová Bělá, Stará Bělá, Proskovice. Slučovací proces byl dokončen o rok později připojením Antošovic, Koblova, Petřkovic, Lhotky u Ostravy, Hošťálkovic, Plesné a Krásného Pole a Polanky nad Odrou. Počet obyvatel překročil 330 000. (viz Kovář, 2009)

Pro 60. až 80. léta minulého století je typický nárůst panelové výstavby sídlišť, jejichž úkolem bylo pojmout co největší množství obyvatel bez nároku na odpovídající městské zázemí. Už s nástupem 80. let začalo docházet k vyliďňování čtvrtí v blízkosti centra města a klesalo zalidnění ve většině městských obvodů. Překvapivé bylo, že docházelo k vyliďňování nového městského obvodu Poruba. Ke konci 80. let populačně rostla jižní část města, ale nárůst vyjadřoval pouze přesun obyvatel z jiných částí Ostravy za novými byty. (viz Prokop, 2003)

Po revolučním období na konci roku 1989 se vývoj Ostravy nasměroval k odprůmyslnění. Došlo k zasypání všech ostravských šachet, těžba byla ukončena v roce 1994, k ukončení činnosti koksárenských pecí, k vyhasnutí vysokých pecí v roce 1998 a zániku řady strojírenských výrob. Vítkovické železárny se začaly orientovat na strojírenskou výrobu a ocelářství se soustředilo do Nové huti. Ztráta společenské a ekonomické prestiže v podmínkách tržního hospodářství měla na jednostranně orientované město i celý region hluboký dopad. Nízká míra terciárního sektoru v Ostravě zapříčinila i nízký rozsah budov občanského vybavení v centru města. Postupně ustávalo i budování sídlišť, ve výstavbě se pokračovalo jen v jižní části Ostravy. (viz Prokop, 2003)

Po roce 1989 se také zastavil populační růst města. Z důvodů ekonomických, ale i environmentálních problémů začalo v Ostravě docházet k výraznému úbytku obyvatelstva způsobenému hlavně podílem migrace, a to od roku 1990 až do současnosti. Projevovaly se oba typy

migračních ztrát, a to migrace totální i částečná (do suburbia). (viz Hruška-Tvrдый, Ivan, 2009)

Z důvodu restrukturalizace města Ostrava usilovala o vzdělanostní pokrok, v rámci něhož byla rozšířena výuka na Vysoké škole báňské – Technické univerzitě a vznikla Ostravská univerzita v roce 1990, která se zaměřila humanitním směrem. (viz Prokop, 2003)

V Hrabové v roce 2000 započaly přípravy na vybudování průmyslové zóny, která měla za úkol přitáhnout investory a zvýšit zaměstnanost v Ostravě. V roce 2008 zde bylo vytvořeno více než 5 000 nových pracovních míst. (viz Ostrava, 2010)

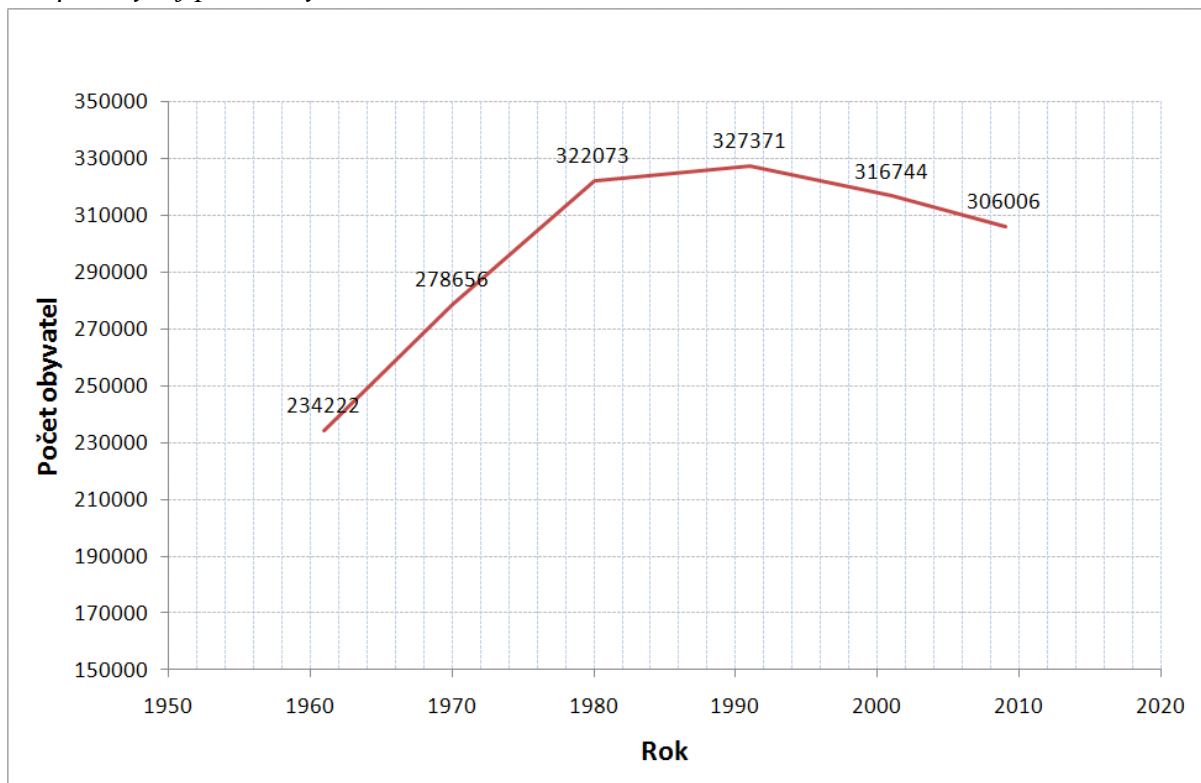
Bytová a domovní výstavba na území města Ostravy se v současné době soustřeďuje do okrajových venkovských obcí a je zaměřená především na stavbu nových rodinných domů, převážně v obvodech Nová Bělá, Stará Bělá, Krásné Pole, Třebovice a Plesná, a výstavbu nových luxusních vícepodlažních nájemních domů v centru města a jeho nejbližším okolí.

Dnes jsou na území Ostravy významné přírodní rezervace, čtyři městské památkové zóny a je zde největší koncentrace technických památek v zemi. (viz Ostrava, 2010)

Vývoj obyvatelstva

Po druhé světové válce město Ostrava procházelo fází obrovské průmyslové expanze. Od roku 1948 bylo nazýváno Ocelovým srdcem republiky a stalo se průmyslovým centrem pro celé Československo. S rozvojem těžkého průmyslu, především hutnického a těžebního, stoupala poptávka po pracovní síle. Její příchod byl obrovský. V roce 1970 přibylo v Ostravě 19 % obyvatel oproti roku 1961. Trend přibývání obyvatel stále pokračoval a v roce 1980 byl zaznamenán nárůst o 15,6 % oproti roku 1970. Ostrava od roku 1948 zažívala mohutnou fázi urbanizace. V roce 2001 byl poprvé zaznamenán pokles počtu obyvatel v Ostravě, a to o 3,3 %. V některých starších městských částech se pokles počtu obyvatel zastavil, v některých ještě pokračoval.

Graf 1 - Vývoj počtu obyvatel v letech 1961 – 2009 v Ostravě

Zdroj: ČSÚ, SLDB 1961 – 2001, počet obyvatel k 31. 12. 2009

V roce 1961 měla Ostrava 234 222 obyvatel, maxima dosáhla v roce 1991, a to 327 371 obyvatel. V průběhu těchto 30 let byl průměrný nárůst počtu obyvatel okolo 3 100 za rok. Na růstu počtu obyvatel má podíl i několik územních

změn, přesněji se jedná o rok 1975, kdy došlo k přičlenění obcí Nová Bělá, Stará Bělá, Proskovice s 5 151 obyvateli k Ostravě. Slučovací proces byl dokončen o rok později připojením Antošovic, Kblova, Petřkovic, Lhotky u Ostravy,

Hošťálkovic, Plesné a Krásného Pole a Polanky nad Odrou s celkem 13 679 obyvateli.

Od roku 1991 Ostrava zaznamenala každoroční pokles obyvatel v průměru

Tabulka 1 - Vývoj počtu obyvatel v Ostravě podle pohlaví

Rok	1961	1970	1980	1991	2001	2009
Počet obyvatel	234 222	278 656	322 073	327 371	316 744	306 006
Muži (v%)	48,8	48,7	48,4	48,4	48,3	48,4
Ženy (v %)	51,2	51,3	51,6	51,6	51,7	51,6

Zdroj: ČSÚ, SLDB 1961 – 2001, počet obyvatel k 31. 12. 2009

Ve všech zkoumaných letech byla zaznamenána nadpoloviční většina žen, jež se pohybovala v rozmezí 51,2 – 51,7 % z celkového počtu obyvatel.

Snižující se počet dětí a narůstající počet osob v postreprodukčním věku jsou známkami stárnutí populace, které je však celorepublikovým trendem.

Porovnání základních věkových skupin se zaměřuje zejména na výpočet indexu stárí, který vyjadřuje poměr mezi složkou postreprodukční (50 let a více) a dětskou (věk 0 – 14 let). Vzhledem k dalšímu existujícímu členění obyvatelstva do věkových skupin podle ekonomické aktivity, bývá častěji v čitateli uváděna

o přibližně 1 100 obyvatel za rok a ke konci roku 2009 bylo napočítáno 306 006 osob.

místo složky postreprodukční složka poproduktivní. Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje staré obyvatelstvo věkovou hranicí 65 let, proto byly vypočítány v tabulce číslo 2 hodnoty pro věkovou složku 65 let a více.

Tabulka 2 - Index stáří v letech 1961 – 2007

	1961	1970	1980	1991	2001	2007
index stáří (65+)	27	41	47	54	77	102

Zdroj: ČSÚ, SLDB 1961 – 2001, Moravskoslezský kraj 2007

Od roku 1961 docházelo ke zvyšování počtu starých osob převyšuje počet dětí hodnoty indexu stáří, který v roce 2007 již a je známkou vymírání populace. překročil hranici 100, což znamená, že

Tabulka 3 - Pohyb obyvatel Ostravy v letech 1971 – 2009 podle základních demografických ukazatelů

Rok	Narození	Zemřelí	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Přírůstek přirozený	Přírůstek migrační	Přírůstek celkový	Stav 31.12.
1971-1980	52468	33042	56040	46574	19426	9466	28892*	326929
1981-1990	43288	37458	47330	44012	9148	3318	9148	331466
1991-2000	32827	35151	33235	38120	-2324	-4885	-7209	320041
2001-2009	28450	30168	35055	44031	-1718	-8976	-10694	306006

Zdroj: ČSÚ, krajská reprezentace Ostrava, vlastní zpracování dat

** Přírůstek obyvatel vzniklý územní změnou v letech 1971-1980 je 18828 obyvatel.*

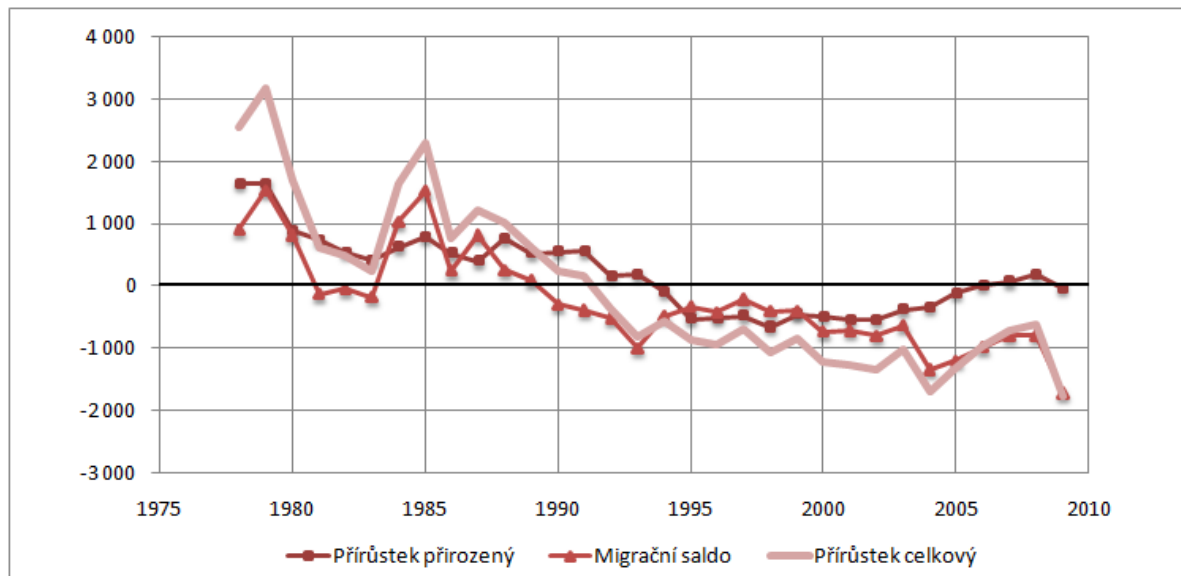
V tabulce 3 jsou zachyceny údaje vypovídající o pohybu obyvatel Ostravy v desetiletých rozmezích. Nejvíce narozených bylo v letech 1971 – 1980, od té doby se jejich počet v každém dalším období snižoval. Nejvyšší počet zemřelých byl v letech 1981 – 1990 (37 458) a nejnižší v letech 2000 – 2009.

Největší počet přistěhovalých byl zaznamenán v letech 1971 – 1980, pak se počet snižoval v každém dalším desetiletém období, zvrát nastal po roce 2000, kdy v letech 2001 – 2009 došlo k jeho nárůstu. Vystěhovalých obyvatel bylo napočítáno nejvíce v letech 1971 – 1980, a to 46 574 obyvatel. V obdobích 1981 – 1990 a 2001 – 2009 byl jejich

počet skoro shodný (lehce převyšoval 44 000 obyvatel), v období 1991 – 2000

byl nejnižší počet vystěhovalých (38 120 osob).

Graf 2 - Vývoj přírůstku obyvatel Ostravy v letech 1971 - 2009

Zdroj: ČSÚ – Běžná evidence obyvatelstva

V grafu 2 je vidět vývoj celkového přírůstku obyvatel Ostravy, který dosáhl maxima v roce 1971, a pak měl po celou dobu klesající tendenci, stále však dosahoval kladných hodnot. Od roku 1990 se růst Ostravy téměř zastavil. Od poloviny devadesátých let (od roku 1994) se hodnota přirozeného přírůstku stala

negativní (poprvé od roku 1970) a společně s negativním migračním saldem, které dosahovalo záporných hodnot od roku 1990 (záporné bylo i v letech 1975, 1981 – 1983) odráželo realitu Ostravy, a to úbytek jejích obyvatel. „Zmíněný stav pociťovalo město dříve jen v mimořádných situacích

hospodářských krizí nebo též za války a vyrovnávalo se s ním obvykle delší dobu.“ (Prokop, 2003, str. 295)

Celkový přírůstek se držel v negativních hodnotách od roku 1992, svého záporného maxima dosáhl v roce 2009 (- 1761).

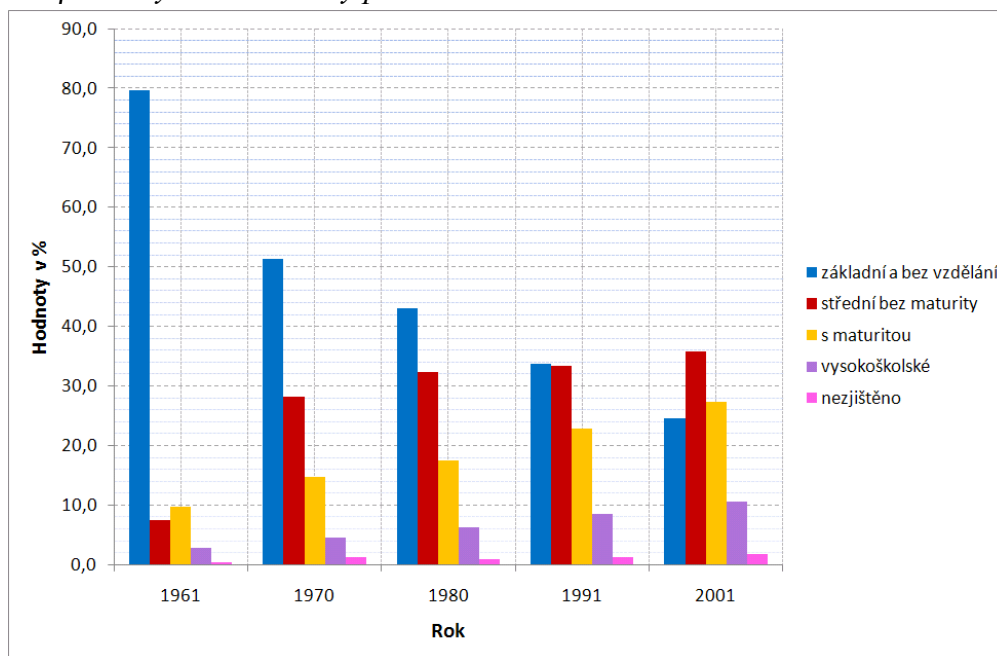
Přirozený přírůstek se držel až do roku 2006 v záporných číslech. Nejnižší hodnoty dosáhl v roce 1998 (- 662). V rozmezí let 2006 – 2008 byla jeho

hodnota kladná, z toho nejvyšší v roce 2008 (182), v roce 2009 byla však opět negativní. Migrační přírůstek je od roku 1990 negativní, svého maxima dosáhl v roce 2009 (- 1723).

Pasivní migrační saldo odráží prohlubující se sídelní stagnaci a zvyrazňuje ztrátu atraktivity Ostravy v porovnání s dřívější dobou, kdy byl její růst obrovský.

Vzdělanostní struktura

Graf 3 - Obyvatelé Ostravy podle vzdělání v letech 1961 - 2001

Zdroj: ČSÚ, SLDB 1961 – 2001

V roce 1961 byli obyvatelé se základním vzděláním či bez vzdělání zastoupeni nejvíce, dosahovali 79,6 %. S dalšími SLDB v desetiletých rozmezích se jejich počet snižoval, až v roce 2001 dosáhl hodnoty 24,5 %. Obyvatel se středním vzděláním bez maturity bylo v roce 1961 jen 7,4 %, jejich počet se však

pravidelně zvyšoval, v roce 2001 jich bylo již 35,9 %. Obyvatel s maturitou bylo v roce 1961 o 2,4 % více než se středním vzděláním bez maturity. V roce 2001 jejich procento dospělo k hodnotě 27,4 %.

Ve všech zkoumaných obdobích bylo obyvatel s vysokoškolským vzděláním nejméně, v roce 1961 mělo vysokoškolské

vzdělání 2,8 % obyvatel a svou stoupající tendencí jejich procento vzrostlo až na 10,5 % v roce 2001.

Zaměstnanost podle odvětví

Vývoj Ostravy jako zástupce typického průmyslového města se v období od druhé

Tabulka 4 - Zaměstnanost ekonomicky aktivních v Ostravě podle odvětví v letech 1961 – 2001 v %

Odvětví národního hospodářství	1961	1970	1980	1991	2001
zemědělství a lesnictví	1,2	1,0	1,3	1,8	0,6
průmysl	59,9	53,4	49,7	43,7	26,8
stavebnictví	9,0	7,7	10,0	8,2	8,3
doprava a spoje	5,7	8,0	7,0	7,7	7,2
obchod a veřejné stravování	8,3	9,7	9,6	9,5	**16,5
ostatní odvětví	15,9	20,2	6,8	9,9	8,8
služby			15,6	19,2	*31,7
celkem v %	100	100,0	100,0	100,0	100,0
počet ekonomicky aktivních celkem	106 892	136 662	164 378	172 268	160 210

Zdroj: ČSÚ, krajská reprezentace Ostrava, SLDB 1961 - 2001

**služby - hodnota je součtem odvětví peněžnictví a pojišťovnictví, činnosti v oblasti nemovitostí, služeb pro podniky, výzkum, dále pak veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení, školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti a ostatní veřejné a osobní služby*

***obchod a veřejné stravování – hodnoty je dosaženo součtem odvětví obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží s pohostinstvím a ubytováním*

Nejvíce zaměstnanců, v letech 1961 a 1970 to byla nadpoloviční většina,

světové války do současnosti odráží i při zpracování zaměstnanosti jejich ekonomicky aktivních obyvatel v jednotlivých odvětvích národního hospodářství.

pracovalo v těžkém průmyslu, ke kterému se řadí i těžba a zpracování uhlí. V roce

1980 to bylo 49,7 % zaměstnanců a od té doby začala zaměstnanost v průmyslu mírně klesat, stále si však držela prvenství ve srovnání s dalšími odvětvími.

Během převratu v roce 1989 pracovalo v průmyslu paliv 22,64 % zaměstnanců, v hutnictví železa 31,32 % zaměstnanců a ve strojírenství 28,69 % zaměstnanců. Celkem v těchto odvětvích těžkého průmyslu pracovalo 82,65 % všech zaměstnaných v průmyslu v Ostravě. Výraznější zastoupení měl již jen průmysl energetiky (5,40 %) a chemický průmysl (3,46 %). (Prokop, 2003, str. 292)

Od roku 1994 přestala být Ostrava hornickým městem, jelikož zde skončila uhelná těžba. Po zániku hornictví v průmyslové skladbě Ostravy vedl zpracovatelský průmysl (92 %) nad těžebním průmyslem (8 % - dobývání stavebních surovin a jejich úprava). (viz Prokop, 2003)

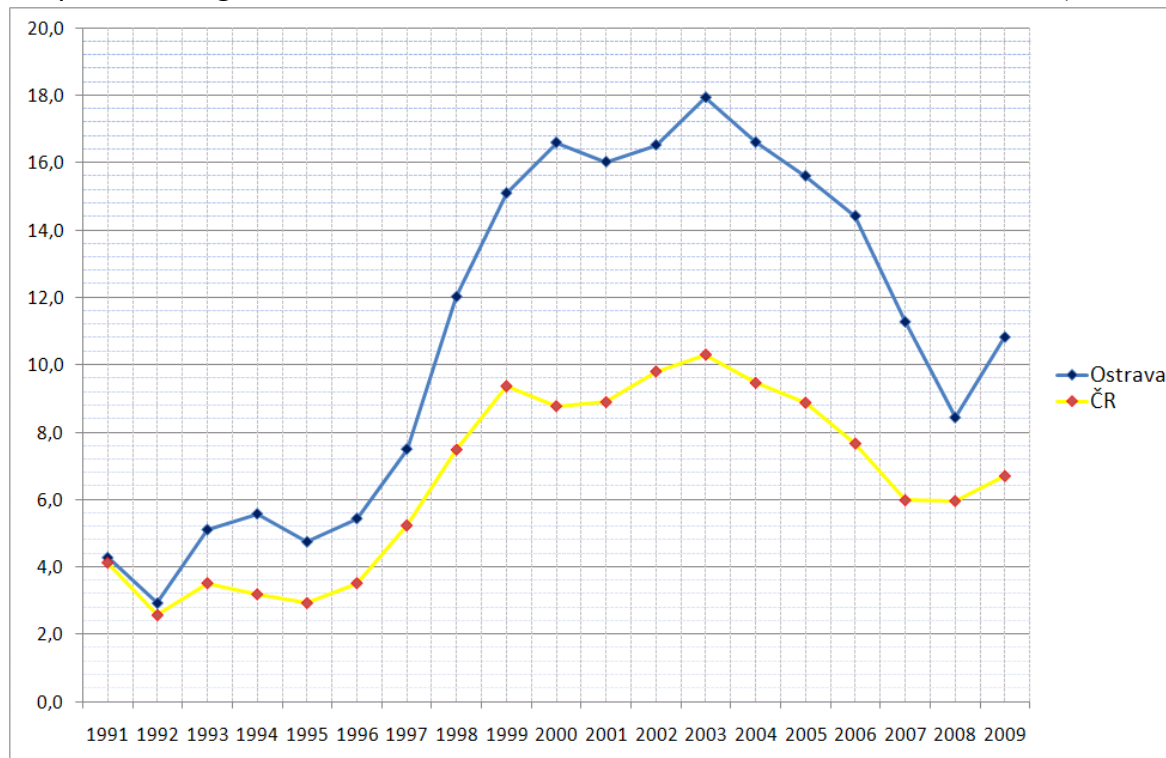
Ve Vítkovických železárnách se zastavil provoz vysokých pecí a proběhla zde restrukturalizace. Z přibližně 36 000 zaměstnanců zde v roce 2000 zůstala jedna třetina. V současné době se jejich počet pohybuje okolo 7 000. Nová huť

snížila do roku 2000 svůj stav z 25 000 pracovníků na polovinu, nyní zaměstnává přibližně 6 000 pracovníků. Restrukturalizace proběhla i ve stavebnictví, kde zanikly velké stavební a projekční organizace (OKD, Bytostav a další), které byly nahrazeny podnikatelskými subjekty.

Kromě průmyslového sektoru se změna nejvíce dotkla sektoru obslužné a administrativní sféry, kde došlo k obrovskému růstu nevýrobních činností, což se odrazilo v údajích z roku 2001, kdy zaměstnanost v průmyslu dosáhla výše 26,8 % a byla předstižena zaměstnaností ve službách, která dosáhla 31,7 %. Tohoto čísla bylo dosaženo v SLDB v roce 2001 součtem odvětví peněžnictví a pojišťovnictví, činnosti v oblasti nemovitostí, služeb pro podniky, výzkum, dále pak veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení, školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti a ostatní veřejné a osobní služby', do kterých bylo odvětví služeb v tomto roce rozděleno.

Nezaměstnanost

Graf 4 - Míra registrované nezaměstnanosti v Ostravě a ČR v letech 1991 – 2009 (k 31.12.)

Zdroj: ČSÚ, míra registrované nezaměstnanosti

V letech 1991 – 1992 udržoval vývoj nezaměstnanosti v Ostravě trend s vývojem v ČR. V roce 1993 došlo k vzestupu nezaměstnanosti v Ostravě o 1,6 % oproti celorepublikovému

průměru a přibližně 2% rozdíl se držel až do roku 1998, kdy rozdíl stoupl na 4,5 %. Vzestupný trend nezaměstnanosti v Ostravě se zastavil až na 16,6 % v roce 2000, kdy tato hodnota byla o 7,8 % vyšší

než celorepublikový průměr. Sedmiprocentní rozdíl se držel v průběhu následujících let až do roku 2003, kdy dosáhla průměrná míra nezaměstnanosti v Ostravě maximální výše, a to 17,9 %, stejně jako celorepubliková výše, která byla 10,3 %. Poté začala míra nezaměstnanosti v Ostravě i v ČR klesat, skoro 7% rozdíl však přetrvával až do roku 2007, kdy se snížil na 5,3 %, v roce 2008 pak dosáhl svého minima (2,4 %), když nezaměstnanost v Ostravě klesla po deseti letech pod 10 %. V roce 2009 byl zaznamenán vzestup nezaměstnanosti v Ostravě a hodnota převyšovala o 4,1 % celorepublikový průměr.

Současné socioekonomické procesy v Ostravě

Jedním z budoucích klíčových problémů Ostravy bude stárnutí obyvatelstva, které má nerovnoměrný charakter, dochází také k poklesu obyvatelstva způsobeného především migrací. V roce 2009 bylo záporné migrační saldo tvořeno 1 723 obyvateli.

Lidé odcházející z Ostravy zůstávají z 65 % v Moravskoslezském kraji.

Nejčastějším migračním cílem bylo zázemí Ostravy, tj. v rámci obce s rozšířenou působností (ORP). Dalšími migračními cíli jsou ORP Frýdek-Místek, Hlučín a Havířov. Migrace má selektivní charakter, odchází lidé ve věku 31-45 let s dětmi do 15 let. Čím vyššího vzdělání obyvatelé dosáhli, tím více roste jejich tendence k odchodu z Ostravy. Tímto Ostrava ztrácí nejproduktivnější obyvatelstvo s nejvyššími příjmy a části Ostravy se sociálně homogenizují. Ostrava se stává místem především pro práci, jedna třetina ze všech pracovních míst v Moravskoslezském kraji je v Ostravě a tento podíl stále roste.

Aspekty úspěchu v post-industriálním období

Tato část textu je zaměřena na hlavní změny města spojené s deindustrializací a na aktivitu reakcí na tyto změny. Závěry byly formulovány na základě expertního odhadu autorů.

Tabulka 5 - Vyhodnocení postoje ke změnám spojeným s deindustrializací

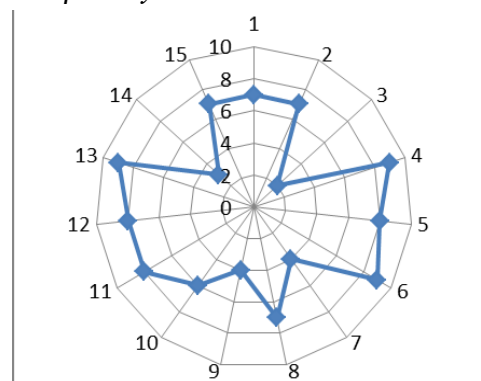
Tematická část	Otázka	Expertní odhad
ODSTRAŇOVÁNÍ ŠKOD	revitalizace brownfieldů	7
	investice do zlepšování životního prostředí	7
	podpora drobného a středního podnikání	2
	budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory	9
	spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst	8
UDRŽOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA	investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)	9
	investice do bytového fondu	4
	investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)	7
	služby pro rodiny s dětmi	4
	sociální služby pro seniory	6
NOVÁ LÁKADLA	rozvoj vědy a vzdělávání	8
	podpora turisticky atraktivních aktivit	8
	podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní	9
	umístění prestižních institucí, funkce města	3
	formování pozitivního image	7

Vyhodnocení města

Hodnocená témata byla rozdělena do tří kategorií – Odstraňování škod (OS, bod 1 – 5), Udržování kvality života (UKŽ, bod 6 – 10) a Nová lákadla (bod 11 – 15). Výsledky tohoto hodnocení za jednotlivé sledované oblasti zájmu jsou znázorněny v grafu 5. Čím vyšší hodnoty, a tedy vzdálenější hodnoty od středu, sledovaná oblast dosáhla, tím lépe se s danou problematikou město vypořádalo. V případě Ostravy výsledky nejlépe vynívají pro kategorii „nová lákadla“. Dle výsledku šetření dosáhlo město Ostrava největšího úspěchu v oblasti budování průmyslových zón, institucionální podpore pro nové investory, v oblasti investic do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy) a v podpore kulturních a sportovních aktivit pro místní. Výrazně úspěšné je město také v otázkách spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpore tvorby pracovních míst, v rozvoji vědy a vzdělávání a podpore turisticky atraktivních aktivit. Naopak jisté nedostatky jsou spatřovány v investicích do bytového fondu, ve

službách pro rodiče s dětmi či v umístění prestižních institucí, funkcí města. Jednoznačně nejhůře vyzněl provedený výzkum pro podporu drobného a středního podnikání

Graf 5 - Vyhodnocení města Ostrava

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

- 1 – OS - Revitalizace brownfieldů
- 2 – OS - Investice do zlepšování životního prostředí
- 3 – OS - Podpora drobného a středního podnikání
- 4 – OS - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory
- 5 – OS - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst
- 6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)
- 7 – UKŽ - Investice do bytového fondu
- 8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)
- 9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi
- 10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory
- 11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání
- 12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit
- 13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní
- 14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města
- 15 – NL - Formování pozitivního image

Zdroje

IVAN, I.; HRUŠKA-TVRDÝ, L. *Proměna migračních pohybů v Ostravě*. In: Hruška-Tvrdý, L. ed.: *Industriální město v postindustriální společnosti 1. díl*. Ostrava: 2009. ISBN 978-80-248-2172-6.

JIRŮK, K. a kol. *Dějiny Ostravy*. 1. vyd. Sfinga, 1993. 810 s. ISBN 80-85491-39-7.

JIRŮK, K.; PROKOP, R. *Zvláštnosti vývoje a skladby obyvatel Ostravy na pozadí hospodářských a sociálních proměn po roce 1945*. In: *Ostrava 18 – Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Archiv města Ostravy, 1997.

KOVÁŘ, J. *Město v postindustriální společnosti*. In: Hruška-Tvrdý, L. ed.: *Industriální město v postindustriální společnosti 1. díl*. Ostrava: 2009. ISBN 978-80-248-2172-6.

PROKOP, R. *Ostrava v procesu transformace*. In: *Ostrava 21 – Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Šenov: Tilia, 2003. ISBN 80-86101-77-0.

Oficiální stránky města Ostrava. Dostupné na WWW: <<http://www.ostrava.cz/>> [cit. 2010-06-15]

KOŠICE

PAVEL KUKULIAČ, MIRIAM ŠEBOVÁ

Město Košice je s počtem obyvatel 233 880 (k 31. 12. 2009) druhým největším městem na Slovensku, které má ve svých administrativních hranicích rozlohu 244 km². Rozvoj města ovlivňuje výhodná poloha. Město leží na Východoslovenské nížině, nedaleko hranic s Maďarskem (20 km), Ukrajinou (80 km) a Polskem (90 km). V minulosti město plnilo funkci křižovatky obchodních cest, v současnosti je dopravním uzlem ve směru východ-západ, kde tvoří spojnici mezi západní a střední Evropou, Ukrajinou a Ruskem prostřednictvím širokorozchodné železniční tratě. U města bylo v roce 1950 vybudováno mezinárodní letiště, které v roce 2009 přepravilo 352 460 cestujících³.

Košice jsou administrativním centrem Košického samosprávného kraje a průmyslovým, obchodním, ekonomickým, vzdělávacím a kulturně-

historickým centrem východního Slovenska. Košický samosprávný kraj s rozlohou 6 752 km² zabírá 14 % území Slovenské republiky. Je vnímán jako region s vnitřními disparitami, vzhledem k poloze průmyslového města Košice a ostatních převážně venkovských oblastí.

³ Oficiální stránka Letiště Košice, 2011.

Obr. 1 Mapa Slovenské republiky

Pozice města Košice jako hospodářsko-společenského centra se formovala přirozeně od středověku, přičemž industriální zásahy v 70. letech jeho pozici ještě výrazně posilily. Silné postavení města v rámci SR a v rámci regionu vede k úvaze o centralizované prostorové struktuře Košického regionu, v které dominuje město Košice a ostatní města v rámci regionu jsou výrazně hierarchicky vzdálené (jak do velikosti, tak i ekonomicko-sociálního významu). Druhým největším městem regionu je město Michalovce s počtem obyvatel okolo 40 tis. Navzdory průmyslové síle města nedošlo k vytvoření městské aglomerace

(jako např. v Ostravě) nebo k městské konurbace (jako v Katovicích), která by měla větší vliv na rozvoj regionu. Nejbližší město na stejné hierarchické úrovni – město Prešov (90 tis. obyv.) je oddělené nejen administrativními hranicemi regionů, ale nemá ani dostatečné infrastrukturní a ekonomicko-sociální propojení s Košicemi.

V regionu se projevuje přílišná závislost převážně venkovského okolí na centrální metropoli Košic, v které se soustředí podstatná část ekonomické aktivity. Obyvatelé venkova intenzívně dojíždí do města za prací. Celkově se zaměstnanost v regionu vyvíjela pozitivně v průběhu let

2001 – 2008 (50 % pokles míry nezaměstnanosti), v roce 2009 se už projevil negativní důsledek hospodářské

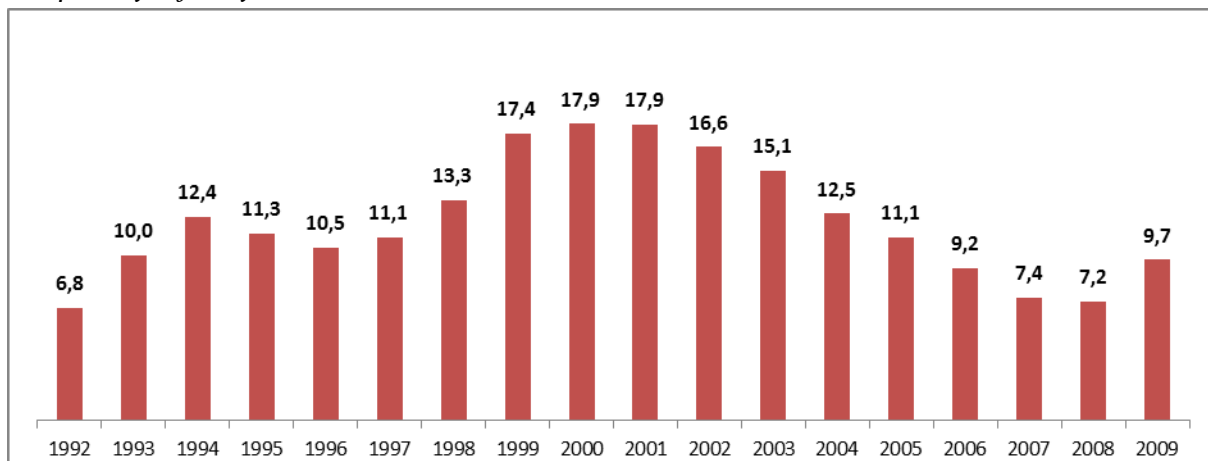
krize. Nejnižší hodnoty dosahuje nezaměstnanost ve městě Košice (okresy Košice I. – IV.), v průměru okolo 9 %.

Tabulka 1 - Vývoj míry nezaměstnanosti v Košickém regionu 2001 - 2009

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Košický kraj	25,55	24,26	22,16	18,89	17,5	15,18	13,02	13,5	17,3
Okres Spišská Nová Ves	25,79	24,35	21,98	18,72	16,94	12,95	10,77	11,43	16,14
Okres Trebišov	31,89	31,47	27,64	24,6	24,23	21,84	18,6	19,8	25,24
Okres Gelnica	27,96	27,29	25,23	21,49	20,25	17,08	15,63	16,51	21,94
Okres Košice I	15,39	14,99	13,68	11,01	9,23	7,8	5,85	6,01	8,09
Okres Košice II	16,49	15,54	14,03	11,7	10,65	9,07	7,43	7,56	9,87
Okres Košice III	19,61	16,19	13,76	11,11	9,9	8,38	6,66	6	9,22
Okres Košice IV	15,82	15,27	13,15	10,33	8,83	7,05	5,54	5,89	7,82
Okres Košice - okolí	29,66	27,4	25,02	22,34	21,51	19,39	16,52	17,37	21,71
Okres Michalovce	30,59	26,85	24,5	20,46	18,46	16,48	15,01	14,95	18,32
Okres Rožňava	31,96	32,87	29,27	25,58	23,77	21,01	20,14	21,74	27,75
Okres Sobrance	30,9	32,11	29,19	24,76	22,49	19,19	16,59	16,09	20,66

Zdroj: Statistický úřad SR, Regionální databáze 2010

Graf 1 - Vývoj míry nezaměstnanosti v Košicích 1992-2009

Zdroj: Košice – krajské město 2009, Statistický úřad SR

Podle statistických údajů (viz tab.) byla v roce 2009 do města Košic a okolí města koncentrována polovina všech průmyslových podniků v kraji. Tyto podniky dosáhly 70% obrátu a přidané

hodnoty celé průmyslové produkce Košického regionu. Průmyslová struktura města je i dnes silně navázána na největší podnik US Steel Košice.

Tabulka 2 - Vybrané ukazatele průmyslu v Košickém regionu v roce 2009

	Hrubý obrat (tis. EUR)	Počet pracujících v průmyslu	Počet průmyslových závodů	Přidaná hodnota (tis. EUR)
Košický kraj dohromady	5 115 206	60 610	263	1 126 555
Okres Spišská Nová Ves	590 227	9 993	49	134 552
Okres Trebišov	99 213	3 836	24	23 769
Okres Gelnica	8 329	1 239	7	3 821
Okres Košice I	1 163 732	4 218	38	225 326
Okres Košice II	1 801 696	16 098	17	358 975
Okres Košice III	0	492	1	0
Okres Košice IV	430 570	6 829	44	105 788
	66,4%	45,6%	38,0%	61,3%
Okres Košice - okolí	292 750	6 149	22	93 384
Okres Michalovce	424 278	8 541	35	93 360
Okres Rožňava	298 729	2 907	22	85 010
Okres Sobrance	0	308	4	0

Zdroj: Statistický úřad SR, Regionální databáze 2010

Lze konstatovat, že předešlý důraz na těžký průmysl do roku 1989 deformoval

odvětvovou strukturu města, která je dodnes převážně průmyslová a projevil se i

v silném zastoupení velkých podniků. Dalším typickým znakem průmyslového území je skutečnost, že míra aktivity a produkční síly malých podniků je nízká, v Košickém regionu je evidovaný nejnižší počet fyzických osob podnikatelů v porovnání s ostatními regiony SR (v roce 2009 to bylo 10,4 % z počtu FO v SR).

Navzdory industrializaci a orientaci na průmyslový růst města byly v minulosti uspokojivě saturovány i obslužné funkce města, co se týká sociální a kulturní infrastruktury. Ve městě mají sídlo významné slovenské univerzity s dlouholetou tradicí Technická univerzita v Košicích (založená 1952, v současnosti cca 16 000 studentů), Univerzita P. J. Šafárika (vznik v roce 1959, v současnosti cca 8 000 studentů) a Univerzita veterinárního lékařství a farmacie v Košicích. Kromě nich byla ve městě založená soukromá Vysoká škola bezpečnostního managementu. Město se přirozeně vyvinulo jako druhé administrativně-politické centrum v SR, v kterém sídlí instituce celoslovenského významu např. Ústavní soud Slovenské republiky.

Košice jsou vnímány především jako historické město. V roce 1983 bylo historické centrum vyhlášeno jako památková rezervace (největší na Slovensku), ve městě jsou soustředěny historické památky, sakrální stavby, muzea, galerie a divadla. Expanzivní renovace historického náměstí v letech 1996-1997 tuto pozici potvrdila. Dalším přívlastkem města je ocelářské město vzhledem k lokalizaci již zmiňovaných Východoslovenských železáren. Další rozvojový impulz a předefinování pozice města na mentální mapě Slovenska jako „města kultury a sportu“ mohou představovat velké sportovní a kulturní události, které mají velký potenciál aktivizovat obyvatele města a celého regionu.

První srpnovou neděli se v Košicích organizuje nejstarší evropský a druhý nejstarší světový maratón - Mezinárodní maratón míru (založený v roce 1924) s vysokou návštěvností. V roce 2011 se v městě uskutečnily Mistrovství světa v ledním hokeji, přičemž zápasy v Košicích navštívilo přibližně 50 tisíc fanoušků, z toho bylo více než 15 tis.

Košičanů (pro porovnání do Bratislavy přišlo téměř 90 tis. fanoušků, z toho okolo 6 tis. bylo z Bratislavy). V roce 2008 město Košice zvítězilo ve slovenské národní soutěži o titul Evropské hlavní město kultury v roce 2013. V souvislosti s tímto projektem se ve městě proinvestuje na aktivity spojené s podporou kultury přibližně 60 mil. Eur.

Stručná historie Košic

Počátky osídlení území Košic můžeme sledovat už od konce starší doby kamenné. První písemná zmínka o jižním předměstí je z roku 1230. Díky obchodně i strategicky výhodné poloze zaznamenaly Košice rychlý vzestup. Udělování privilegií napomáhalo rozvoji řemeslné výroby a obchodu. Z roku 1307 se zachovaly nejstarší cechové stanovy v zemi a v roce 1369 dostaly Košice jako první město v Evropě vlastní městský erb. Od začátku 15. století stály v čele Pentapolitany - svazku pěti východoslovenských měst. Od roku 1347 až do začátku 18. století si po Budínu

zachovaly postavení druhého města Uherska.⁴

Počátky průmyslové výroby ve městě spadají do roku 1791, kdy byla zprovozněna první košická manufaktura na výrobu klobouků (v objektu Katovy bašty). Později přibýly i manufaktury na výrobu kameninového nádobí (v objektu Mlýnské bašty) a plátna. V roce 1828 tu pracovalo 460 řemeslnických dílen v 70 cechách. Ke skutečnému zprůmyslnění města docházelo až po revoluci 1848 - 1849. První parní stroj do výroby ve městě zavedl cukrovar v roce 1852 a od roku 1857 fungoval městský pivovar. Nejúspěšnějšími provozy byl podnik Ungarov (lihovar a výroba droždí) a státní tabáková továrna. Kumulace kapitálu místních podnikatelů se odrazila i ve vzniku prvního peněžního ústavu ve městě - Košické spořitelně v roce 1844. Od roku 1850 tu měla sídlo i pobočka Obchodní a průmyslové komory s působností pro celý tehdejší košický distrikt. Na podporu místního průmyslu se v roce 1857 organizovala První hornouherská průmyslová výstava v

⁴ Podle oficiální stránky města Košice, 2011.

prostorách městské jízďárny. Zúčastnil se jí i panovník František Jozef I. při příležitosti své druhé návštěvy ve svobodném královském městě Košice (prvá 1852, třetí 1877). Navzdory postupující industrializaci Košice nepřitáhly žádné větší investice v oblasti těžkého strojírenství a zbrojařství, jejichž centrem se stal k hlavnímu městu Uherska bližší Miškovce. V Košicích stále převládala polnohospodářská malovýroba.⁵ V roce 1872 bylo založeno Vyšší strojnické učiliště (první tohoto typu v Uhersku), které si udržovalo vysokou úroveň a uznání. Škola funguje dodnes jako Střední průmyslová škola strojnická, která je považována za nejstarší v Střední Evropě. (RAKÚSOVÁ, G., 2011.)

V roce 1910 bylo v Uhersku 3335 průmyslových podniků včetně stavebních a pracovalo v nich více než 370 tisíc zaměstnanců, přičemž jejich počet přesahoval číslo dvacet. V Košicích bylo ve stejném roce jen 34 průmyslových podniků s 3230 pracovníky, což představovalo necelé jedno procento z celouherského počtu. Začátkem 20. století byl továrenský průmysl v Košicích

stabilizovaný a kromě městských podniků a rozšíření již existujících podniků, žádné nepřibýly, kromě tabákové továrny, která zaměstnávala více než tisíc zaměstnanců, Franckovy továrny na kávoviny se 400 zaměstnanci, dvou strojíren a cihelny - všechny měly nad sto zaměstnanců, všechny další podniky z uvedených 34 zaměstnávaly průměrně 30 - 40 lidí. (MAKAROVÁ, S., 2009.)

Průmyslové podniky v Košicích do roku 1989

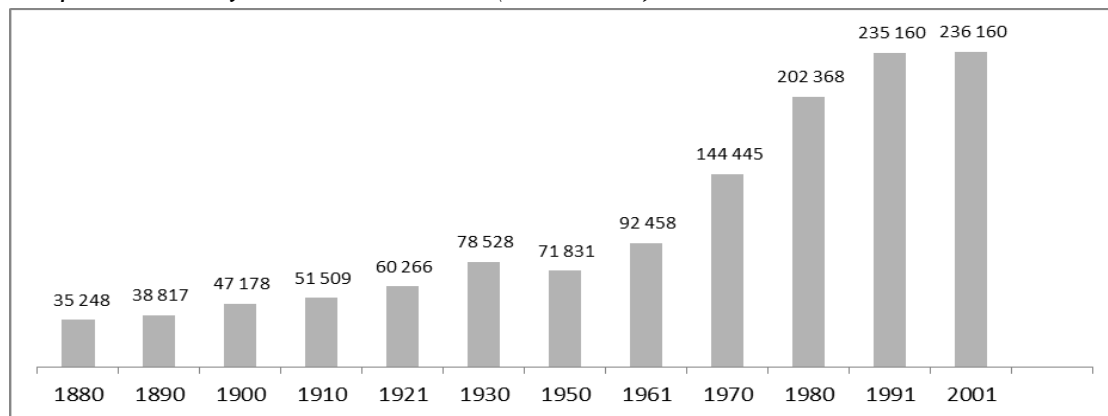
V období roku 1910 mělo město okolo 50 tis. obyvatel. S nástupem socialismu se rozběhla silná industrializace města, která měla za následek prudký populační růst v následujícím období. Košice se postupně staly pátým největším městem v Československé socialistické republice, ve kterém se koncentroval těžký průmysl a vybrané závody lehkého průmyslu. V 70. a 80. letech 20. století produkovaly v Košicích např. tyto podniky: Východoslovenské železářny – VSŽ, Východoslovenské strojířny VSS, Slovenské magnezitové závody, Teplárny, Východoslovenské mlékárny -

⁵ Zpracované podle stránky ak.newikis.com. 2010.

mlékárenský závod, Oděvní závody kapt. Nálepky, Vinařské závody, Drůbežárny, Frukona, Opravny ČSAD, Ryba, Východoslovenské tiskárny, Městský

stavební podnik, Inženýrské stavby, Pozemní stavby, Hutní stavby. (VANOVSKÝ J., 1990).

Graf 2 - Počet obyvatel města Košice (1880-2001)

Zdroj: Statistický úřad SR 2009, retrospektivní údaje ze sčítání lidu

Slovenské magnezitové závody v Košicích

Těžba magnezitu v Košicích začala v roce 1901 a výroba páleného magnezitu už v roce 1911. V počátcích do první světové války pracovaly dvě šachtové pece. Pokračování výroby páleného magnezitu začalo až po válce v roce 1920-21 po rekonstrukci. Původní magnezitka byla přestěhována v 50-tých letech do lokality

Ťahanovce, kde probíhala výstavba sídliště v její bezprostřední blízkosti. Do roku 1990 pracovaly čtyři rotační pece, a po tomto roce už jen dvě. V této lokalitě docházelo ke kontaminaci nejbližšího okolí a ke znehodnocování pod vysokým prašným spadem. Přerušované intervaly činnosti magnezitky a postup individuální i sídlištní výstavby, likvidoval už vzniklé zasolené půdy a hořečnaté krusty. Tento závod vlivem častých a silných větrných

proudů přecházejících středem údolí Hornádu kontaminoval i vzdálenější oblasti. Byla to nejen městská obytná zóna, parky a údolní sídlištní seskupení. (Milan Bobro - Jozef Hančulák, 1997.)

Dalším problémem byla špatná ekonomická situace podniku po roku 1989. Od roku 1990 hospodařil Košický magnezit s trvalou ztrátou (nejvíce v roce 1994, kdy reálná ztráta přesáhla 100 miliónů Sk). Došlo k odstavení poloviny výrobní kapacity, využití existujících výrobních zařízení kleslo pod 40 procent, vysokopecní provoz v Košicích-Ťahanovce byl zastaralý a náročný na energii a lidskou práci. Vzhledem k silnému znečišťování a nepříznivé ekonomické situaci byla magnezitka bývalým primátorem města Rudolfem Schustrem uzavřena. V čase likvidace v s. p. Košický magnezit pracovalo 620 zaměstnanců, což negativně ovlivnilo zaměstnanost ve městě.⁶

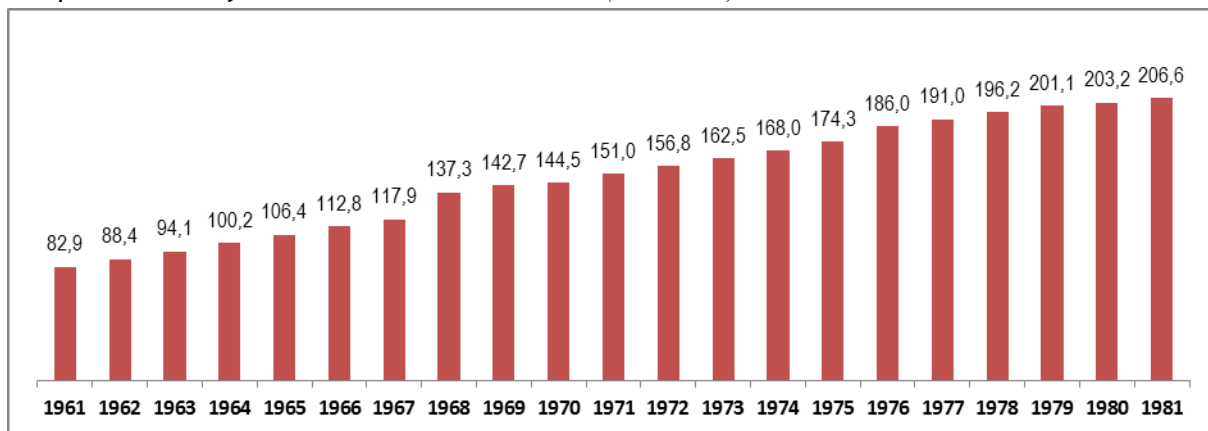
Východoslovenské železářny Košice

Největší podíl na rozvoji Košic měl hutnický gigant Východoslovenské

železářny. Rozhodnutí o výstavbě VSŽ v Košicích vycházelo ze snahy lokalizovat hutnický závod na neoptimálnější místo z hlediska dopravní logistiky a dostupnosti surovinových zdrojů na spojnici Ostrava-Krivoj Rog. Výstavba VSŽ začala v roce 1960. V roce 1964 VSŽ vyprodukovaly produkt za 325 mil. korun československých, o dva roky za dvě a půl miliardy. „VSŽ byly po svém vzniku podnikem strategického významu. Jejich podíl na HDP činil až 9 % a na exportu Slovenské republiky až 11 %. Podnik svého času zaměstnával až 25 000 zaměstnanců, přímo ovlivňoval život přibližně 100 000 obyvatel a nepřímo celého východního Slovenska. (Jánošíková, 2003 In Sucháček, 2010, str. 78). VSŽ byly v 80. letech nejmodernějším hutnickým podnikem v Československu. VSŽ výrazně ovlivnily rozvoj města Košice a do velké míry se staly jeho symbolem. Prudký rozmach hospodářství města doprovázel rozvoj ostatních jeho funkcí. Počet obyvatel vzrostl za celou dobu existence VSŽ více než trojnásobně.

⁶ Zpracované podle webové stránky mesto.sk. 2010.

Graf 3 - Počet obyvatel v Košicích 1961-1981 (v tisících)

Zdroj: Regionální pracoviště SÚ SR v Košicích

Vliv podniku se odrazil v bytové výstavbě, službách, zdravotní péči, středním i vysokém školství, vědě, výzkumu, sportu a kultuře. Košice se staly druhým největším a nejrozvinutějším městem v SR. Pro potřeby rostoucího počtu obyvatelstva proběhla v Košicích masivní výstavba sídlištního typu.

Tabulka 3 - Vývoj počtu zaměstnanců ve VSŽ

Rok	Počet zaměstnanců ve VSŽ
1959	151
1960	608
1961	1 556
1965	11 126
1970	20 179
1973	22 430
1975	22 700

Zdroj: 15 let VSŽ, VSŽ 1974

VSŽ jako ekonomicky a politicky strategický podnik v centrálně řízeném industriálně orientovaném hospodářství

výrazně ovlivnily rozvoj Košického regionu. Technologicko-organizační pokrok probíhal v socialismu převážně v odvětvích těžkého průmyslu. Stát v lokalitách, kde se nacházely tyto podniky, investoval i do potřebné technické a sociální infrastruktury. VSŽ byly v podmínkách Slovenska velkým podnikem s vysokým počtem zaměstnanců (cca. 25 tis.), což předpokládalo udržovat ho na technologicky vysoké úrovni. Ekonomický a politický význam podniku umožnil, aby se do podniku dostávaly moderní technologie i ze západních zemí. Na základě výzkumů (Šebová, 2011) je možné potvrdit, že technologická vyspělost podniku VSŽ v 90. letech vytvořila základ i pro technologickou bázi jiných sektorů v Košickém regionu např. pro sektor IKT. Do VSŽ se dostávaly moderní informační technologie. V roce 1974 byl ve výpočtovém středisku VSŽ „Centrum“ namontovaný střediskový počítač (mainframe) IBM 370, který představoval v té době špičkovou informační techniku. V roce 1986 byl doplněný novým centrálním počítačem IBM 4361, který byl používán do roku 2002. (Ocel východu -

23/2002) Tímto způsobem existovaly kontakty se zástupci IBM, kteří školili vybrané zaměstnance a zaučovali je do obsluhy sálového počítače. Další tok znalostních linek představovali pracovníci Siemens, jelikož v rámci VSŽ existovali aktivní vztahy s firmou Siemens už před rokem 1989, které měly formu stáží informatiků VSŽ v německých koncernech. To může být důvodem, proč první zahraniční firmou, která se v Košicích etablovala bez jakékoliv investiční podpory, byl v roce 1995 Siemens.

VSŽ se po ekonomických změnách v roce 1989 a po transformaci na akciovou společnost privatizovaly jako holding od roku 1992 v několika etapách. „Nový management zvolil strategii rozsáhlé diverzifikace podnikových aktivit, což bylo zdůvodňované citlivostí ocelářství na hospodářské cykly. Vedle hutnictví a strojařství se tak firma realizovala i ve sféře masmédií, chemického průmyslu, finančnictví a pojišťovnictví, obchodu, [...] či sportu.“ (Sucháček, 2010, str. 78) Roky 1990 až 1998 nepoznamenala jen atomizace VSŽ ale i nekompetentní řízení,

keré vyústilo do obrovského zadlužení firmy. V letech 1998 až 2000 proběhla konsolidace firmy, kterou následně v roce 2000 privatizovala americká korporace United Steel Corporation (US Steel). Firma je v současnosti stabilizovaná, zisková a zaměstnává okolo 11 000 zaměstnanců, což po restrukturalizaci znamená stále podstatně menší úbytek, než nastal v jiných průmyslových regionech (např. Ostrava). V roce 2011 v souvislosti se skončením 10-letých daňových prázdnin společnosti a v souvislosti se zvýšením daňového zatížení podle amerických zákonů zvažoval management firmy její prodej indickému koncernu ArcelorMittal, který je největším producentem oceli na světě. Prodej se zatím neuskutečnil.

V rámci regionu působily i jiné velké podniky v oblasti těžkého průmyslu např. Východoslovenské strojírný VSS a podpůrné organizace navázané na VSŽ, např. INORGA – Výzkumný ústav hutí a těžkého strojírenství, který se zabíral od 80. let grafickým systémem v rámci strojírenství a realizoval strojírenské systémy s propojením na grafiku CAD. Po zániku INORGY a snižování počtu

zaměstnanců VSS vzniklo více firem z jejich zaměstnanců např. v oblasti IKT, které pokračovaly v jejich zakázkách, resp. se přeorientovaly na jiné sektory např. NOVITECH.

Současnost a proces deindustrializace

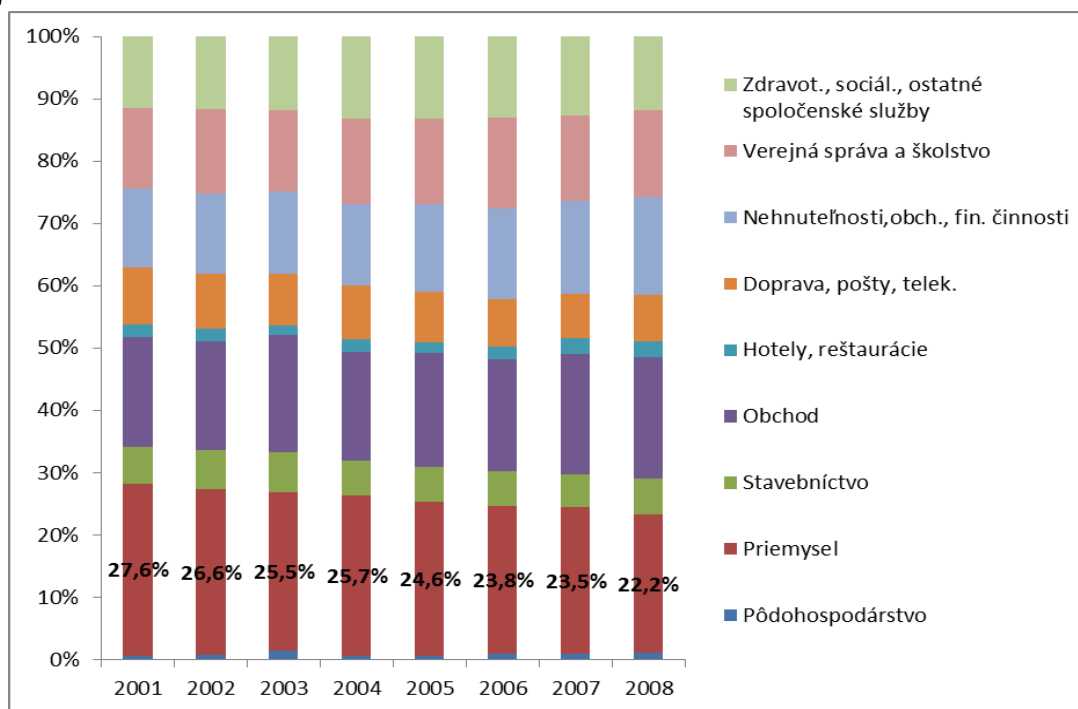
Odvětvová struktura ekonomiky města

Současnost města ovlivňuje diverzifikace odvětvové struktury směrem k nárůstu zaměstnanosti v terciární sféře. V roce 2009 ještě poklesl podíl průmyslu na zaměstnanosti na 20,3% (SÚ SR, 2011). Město se tak stává známým nejen kvůli lokalizaci hutnického průmyslu v podobě US Steelu, ale i jako druhé centrum odvětví informačně-komunikačních technologií po hlavním městě Bratislava. Nejvýznamnějším zaměstnavatelem v této oblasti je firma T-Systems, která zaměstnává více než 2000 zaměstnanců. Výrazný nárůst sektoru, který posunul Košický región na druhé místo za Bratislavským regionem v počtu zaměstnanců IKT, se udál po roku 2005, kdy se v Košicích etablovaly pobočky velkých zahraničních IT firem (2005 Ness KDC, RWE IT, 2006 T-Systems, 2007

IXONOS). Současný počet zaměstnanců IKT ve městě odhadujeme na 8000, přičemž se předpokládá jejich kontinuální nárůst, protože vícere zahraniční pobočky naznačily plán zvyšovat počet zaměstnanců v Košicích (např. RWE IT, T-Systems), případně se otevírají nové

firmy (např. pobočka Eset v roce 2011). Firmy v oblasti IKT se angažují i v rozvojových aktivitách města. T-Systems, RWE IT a US Steel společně vytvořili organizaci na podporu města Košice v rámci EHMK 2013.

Graf 4 - Odvětvová struktura města Košice

Zdroj: Regionální databáze, Statistický úřad SR, 2010.

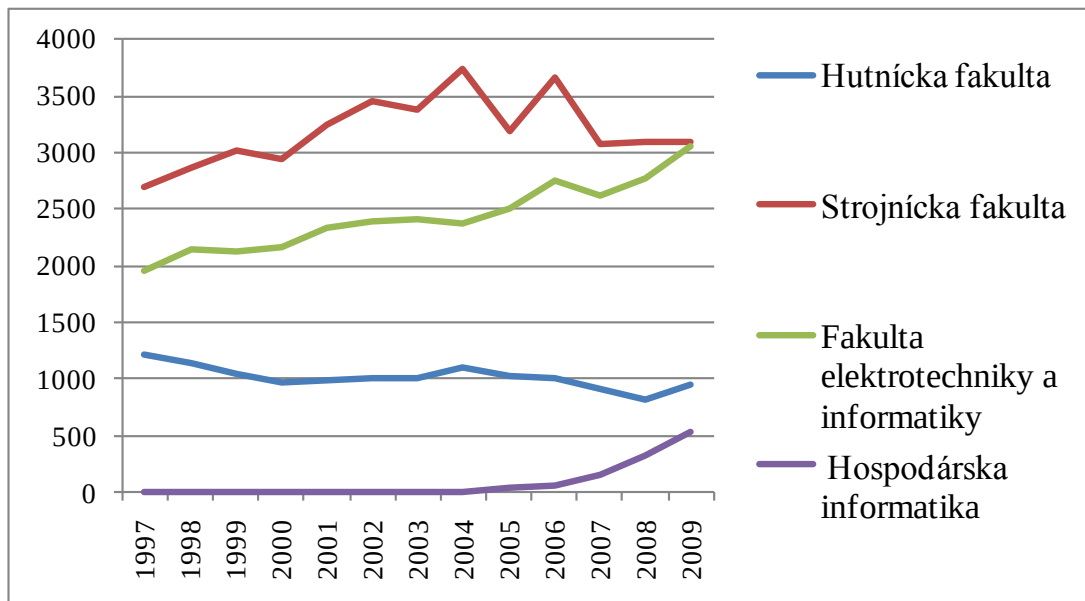
Ve městě vzniklo v roce 2007 zájmové sdružení Košice IT Valley. Hlavním motorem vzniku byla společnost T-Systems. Dalšími zakládajícími členy (10) byly Technická univerzita v Košicích, Univerzita P. J. Šafárika v Košicích, Košický samosprávný kraj, Microsoft SR, Cisco Systems Slovakia, NESS KDC, Siemens PSE, Slovak Telecom a VSE IT. Mezi uvedenými zakládajícími firmami nebyla ani jedna původem regionální firma. Záměrem IT Valley bylo formalizovat spolupráci mezi IKT průmyslem, univerzitami a samosprávou a vytvořit podmínky pro podporu IKT klastru. Košice IT Valley iniciovaly lokální pobočky nadnárodních firem, které očekávají expanzi a je pro ně důležité zachovat dialog s univerzitami ve prospěch přípravy co nejkomplexnějších zaměstnanců a dialog se samosprávou na zlepšení regionálního klimatu. Sdružení svoje aktivity směřuje prioritně do třech oblastí – vzdělávání, inovací a investic v oblasti informačně-komunikačních technologií. Sdružení IT Valley je poměrně aktivní, organizuje informační a inovační semináře, konference (ICETA

2009, Agilní technologie 2010 atd.), pravidelné střetnutí členů, přeshraniční spolupráci (burzu MSP v spolupráci s maďarskými firmami a BIC Bratislava), projekty (projekt IdentIT 2008- 2009 zaměřený na identifikaci požadavků firem působících v sektoru IKT na absolventy lokálních univerzit), vydává studie (studie IdentIT), spolupracuje se středními a vysokými školami (Studentská cena IT Valley, podpora Středoevropské olympiády v Informatice) atd.⁷ Navzdory těmto aktivitám nenaplňuje celkově funkci klastru, ve městě absentuje výzkumná spolupráce mezi univerzitami a firmami.

Na změnu odvětvové struktury reagují místní univerzity. Technická univerzita v Košicích reagovala na požadavky IKT firem vytvořením nového studijního odboru Hospodářská informatika v roce 2005. Fakulta elektrotechniky a informatiky dosáhla podobného počtu studentů jako dlouhodobě největší Strojnická fakulta, které počet studentů kontinuálně klesá.

⁷ Oficiální stránka IT Valley. 2011.

Graf 5 - Počet studentů na vybraných fakultách TUKE 1997 - 2009

Zdroj: Výroční zprávy TUKE 1998 – 2010.

KLÍČOVÉ ASPEKTY ÚSPĚCHU V POST-INDUSTRIÁLNÍM OBDOBÍ

V této části textu jsou uvedeny a shrnuty výsledky dotazníkového šetření, které bylo realizováno v rámci řešení tohoto projektu v Košicích. Byly zde domluveny schůzky a uskutečněny rozhovory s vybranými osobnostmi města. Mezi dotazované osobnosti patřili:

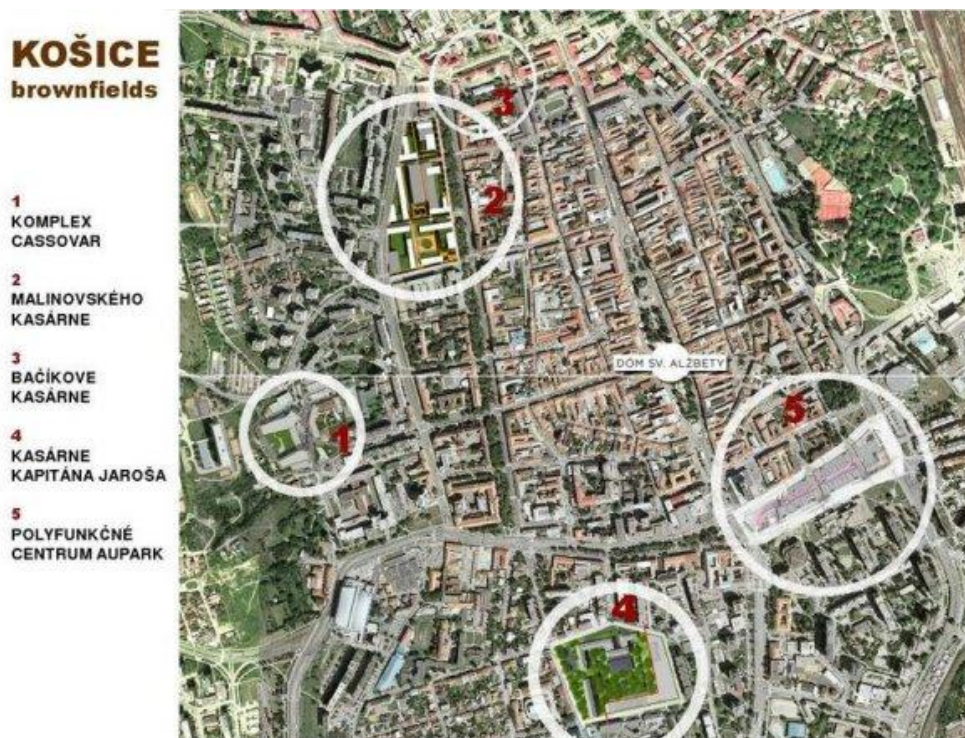
- **prof. RNDr. Oto HUDEC, CSc.** (Technická univerzita Košice, Katedra regionálních věd a managementu)
- **Ing. Peter BURGER, PhD.** (Technická univerzita Košice, Institut komunálního a regionálního rozvoje)
- **Ing. arch. Martin JERGUŠ** (hlavní architekt města Košice)
- **Gejza LEGEN** (Agentura na podporu regionálního rozvoje Košice, n. o.)

Odstraňování škod

Jedním z témat, které s procesem deindustrializace bezprostředně souvisí, je odstraňování následků, které za sebou průmysl v daném místě zanechal. Ať už se jedná o využití starých průmyslových budov a jiných brownfields či zlepšování životního prostředí, jsou tyto kroky důležitým prvkem při budování nové tváře města. Aktivita v oblasti revitalizace Brownfields je na stupnici od 0 do 10 průměrně hodnocena číslem 5.

V Košicích, stejně jako v jiných průmyslových městech, je k nalezení velké množství takzvaných brownfields. Jako příklad může posloužit areál bývalé magnezitky, areál bývalého pivovaru či bývalé kasárny. Velkým problémem při revitalizaci těchto a mnoha dalších opuštěných lokalit představuje roztroušená vlastnická struktura pozemků, na kterých se tyto brownfields vyskytují. Během procesu privatizace, byly tyto pozemky předány do rukou velkého počtu různých vlastníků a tím pádem je proces revitalizace objektů na nich z legislativního hlediska daleko složitější. Dalším problémem jsou samozřejmě finance, které

jsou povětšinou čerpány pomocí využití strukturálních fondů. Další možností, jak tyto lokality revitalizovat je možnost přilákání zahraničního investora. Z tohoto pohledu si jak Košice samotné, tak Košický samosprávný kraj počínají aktivně a vydávají velký počet propagačních materiálů, ve kterých jsou investorům tyto lokality nabízeny. Jako příklad můžeme uvést již zmíněnou lokalitu bývalého pivovaru, na jejímž místě vyrostla budova společnosti T-systems, kolem které je budovaná bytová zástavba a budovy občanské vybavenosti.

Obrázek 2 - „Brownfieldovské“ lokality v centru a širším centru Košic

Zdroj: uzemneplany.sk. 2011.

Nejproblematictější plochou z hlediska revitalizace je areál bývalé magnezitky. Areál s rozlohou 15 hektarů leží v průmyslové zóně mezi rekreačním parkem Anička a sídlištěm Ťahanovce. V dnešní době je větší část komplexu v dezolátním stavu. Jen malou část areálu odkoupili soukromí podnikatelé, existuje tu například

sklad železného šrotu. Bylo vypracováno několik projektů na revitalizaci zóny bývalé magnezitky např. kogenerační elektrárna, továrna na výrobu betonu. Nejznámějším projektem byl zájem společnosti IKEA o vybudování obchodního domu. Problémem jsou vysoké náklady na vyčištění prostoru od

průmyslových budov a zejména od ekologických zátěží.

*Obrázek 3 - Poloha areálu bývalé magnezitky v městě Košice v blízkosti sídliště Ťahanovce
Zdroj: uzemneplany.sk. 2011.*

Celý prostor magnezitky, kontaminované půdy na dvorech v areálu magnezitky, budovy a všechny ostatní zařízení, budou ještě dlouhou dobu pro svoje nejbližší okolí intenzivním zdrojem prachu plošného charakteru, se značným podílem hořčíku. V prostoru města se hořečnaté prachy deponovaly dlouhou dobu a působily jako neutralizátor kyselých dešťů.(Bobro, Hančulák 1997).

Ekologické zamoření prostředí je tedy zřejmé.

Aktivita v oblasti zlepšování životního prostředí je hodnocena průměrnou známkou 5,25. Mluvíme-li o zlepšování životního prostředí je nutno podotknout, že celá řada opatření zlepšujících životní prostředí je vynucená současnou legislativou. Jedná se především o ekologizaci výroby společnosti U. S.

Steel, modernizaci Košických tepláren či zařízení na čištění odpadních vod.

Od roku 2000 U. S. Steel investovala do ekologických projektů více než 450 mil. USD. Mezi největší ekologické projekty v roce 2009 patřila stavba zařízení na odsíření koksárenského plynu. Zahrnovala zrušení čpavkárny a výrobu síranu amonného v provozu chemie, včetně skladu kyseliny sírové. Spalováním odsířeného koksárenského plynu je do ovzduší emitováno méně oxidů síry a tím dochází ke zlepšení ovzduší a pracovního prostředí v divizním závodu Koksovna, v areálu podniku i v jeho blízkém okolí. Výsledkem projektů na ochranu ovzduší bylo snížení tuhých znečišťujících látek o více než 85% na tunu vyrobené oceli či snížení emisí SO₂ z 17 000 tun ročně na 7 900 tun ročně. (Výroční zpráva U. S. Steel za rok 2009)

Dalším důležitým krokem bylo zrušení skládky a spuštění provozu spalovny společnosti KOSIT a.s., která ročně nakládá s 80 000 tunami odpadu. Zcela zásadní vliv na zlepšení ovzduší a celkového životního prostředí v Košicích

mělo ukončení těžby magnezitu a uzavření továrny na jeho zpracování.

*Obrázek 4 - Lanová dráha spojující
magnezitový důl a areál magnezitky*

Zdroj: Vlastní foto.

Magnezitový důl v Baňkově, který se nachází v severozápadní části Košic, byl díky převládajícím severo -západním větrům, které se Košicích nacházejí, hlavním zdrojem znečištění ovzduší.

Navzdory poklesu průmyslového znečištění výrazně roste smogové znečištění ve městě. V roce 2009 bylo evidovaných Krajským dopravním inspektorátem v Košicích 94 513 automobilů (Statistický přehled evidence vozidel, Prezídium Policejního sboru,

2011). Vícere firmy, které mají pobočky v Košicích a centrálu v Bratislavě, přitom používají automobily evidované v Bratislavě, tedy reálně je počet automobilů v Košicích vyšší. V roce 2009 bylo v Košicích evidovaných 15 dní s překročenými limity prашných částí a 44 dní s překročenými hodnotami koncentrace přízemního ozónu. (Slovenský hydrometeorologický ústav, 2010)

Podpora drobného a středního podnikání, je důležitou součástí procesu vytváření nové tváře města. Z pohledu městské správy není v Košicích podpora drobného podnikání nikterak nadprůměrná, průměrná známka hodnotících dosahuje hodnoty **3,75**. Existují zde organizace jako podnikatelské inkubátory a poradenské společnosti. Důraz je však spíše kladen na nalákání větších investorů, kteří jsou schopni zaručit pracovní místa více obyvatelům a hospodařit s větším majetkem.

V další oblasti, týkající se budování průmyslových zón a institucionální podpory pro nové investory se hodnotící vyjádřili průměrnou známkou **5,25**. Co se týče budování průmyslových zón, je třeba

zmínit lokalitu Pereš o rozloze 190 hektarů, ležící v bezprostřední blízkosti mezinárodního letiště. Další velice významnou průmyslovou zónou, která však leží mimo území města Košic je průmyslová zóna Kechnec o výměře přes 330 hektarů, která poskytuje zázemí již patnácti slovenským a zahraničním firmám.

Spolupráce soukromého a veřejné sektoru je v Košicích velice zdařile organizována pomocí tzv. Clusterů, i přesto je však průměrná známka hodnotících **4,75**. Zcela nejznámější projekt z této oblasti je IT Valley.

Tabulka 4 - Vyhodnocení postoje k oblasti odstraňování škod

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
ODSTRAŇOVÁNÍ ŠKOD	revitalizace brownfieldů	5
	investice do zlepšování životního prostředí	5
	podpora drobného a středního podnikání	4
	budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory	5
	spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst	5

Udržování kvality života

Udržování kvality života je tématem, které je pro občany města velice důležité. Dobrá dopravní obslužnost, zachovalý bytový fond či občanský vybavenost patří mezi základní potřeby obyvatel města. První oblastí tohoto tématu je investice do dopravní obslužnosti, která je hodnocena průměrnou známkou **6**. Co se týče dopravní obslužnosti, můžeme na tento fenomén nahlížet ze dvou hledisek.

První hlediskem je dopravní napojení Košic na okolní svět. Jak bylo v úvodu zmíněno, Košice v minulosti hrály a stále hrají důležitou roli v dopravní dostupnosti mezi východní a západní Evropou. Bereme-li v úvahu dopravu silniční, jsou tři nejdůležitější silniční tahy, na které jsou Košice napojeny následující: Silnice E50 vedoucí z Žiliny, přes Košice na hranice s Ukrajinou a silnice E71 vedoucí k hranicím s Maďarskem a E571 vedoucí z Košic přes Bratislavu na hranice s Rakouskem. Dále v současné době

probíhají intenzivní práce na napojení Košic na dálniční síť. V rámci železniční dopravy je město napojeno na širokorozchodnou i na úzkorozchodnou železnici. Mezi nejvýznamnější železniční koridory patří železnice směr Bratislava, železniční spojení z Polska přes Košice do Maďarska a železnice na Ukrajinu. Z letiště, které je mezinárodního charakteru, odlétají pravidelné linky do Prahy, Vídně, Bratislavy a pod.

Druhým pohledem je doprava vnitroměstská, tedy městská hromadná doprava. Dopravní podnik města Košic, který městskou hromadnou dopravu ve městě poskytuje, provozuje hustou síť

tramvajových, autobusových i trolejbusových linek. Počet spojení je dá se říci dostačující a kvalita dopravních prostředků díky nemalým finančním prostředkům vynaloženým městským magistrátem roste. Díky nedávno pořádanému mistrovství světa v ledním hokeji i díky projektu evropské hlavní město kultury 2013, je součástí všech cest v dopravních prostředcích městské hromadné dopravy hlášení zastávek jak ve slovenském tak i v anglickém jazyce. Problémem je nepříznivá ekonomická situace Dopravního podniku Města Košice a zastaralý vozový park.

Tabulka 5 - Vybrané údaje vybavenosti vnitroměstské dopravy v Košicích za rok 2009

Délka linek MHD (tramvaje, autobusy, trolejbusy) dohromady v km	945
Počet vozidel MHD dohromady	348
Počet přepravených osob dohromady v tis.	88 467
tramvajemi	25 524
autobusy	55 950
trolejbusy	6 993
Počet přepravených osob průměrně za den v tisících	242,4

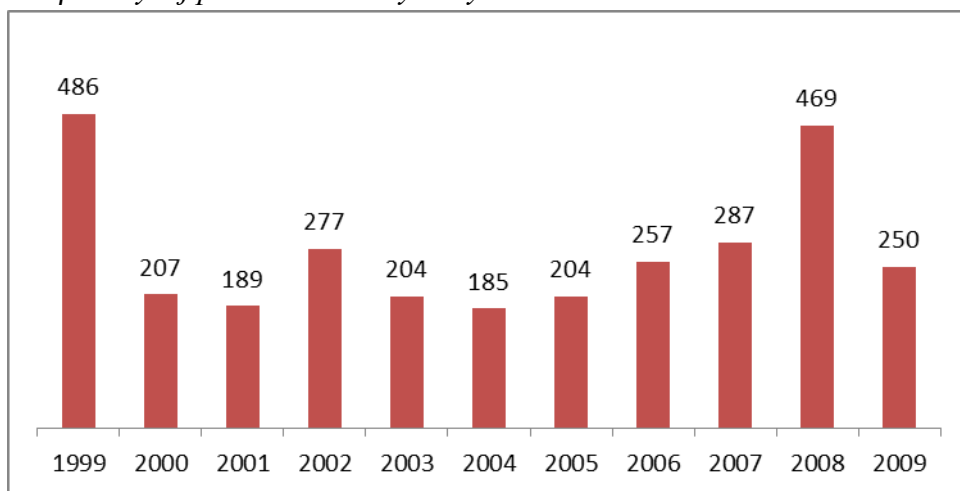
Zdroj: Košice – Krajské město 2009, SÚ SR

Problémem, na který někteří návštěvníci a obyvatelé Košic naráží je nedostatečně vybudovaná infrastruktura pro cyklistickou dopravu. Město má velice málo oddělených cyklistických stezek, které by zjistili bezpečnou dopravu zastáncům tohoto ekologicky nenáročného dopravního prostředku.

Další oblastí je investice do bytového fondu, aktivita v této oblasti je hodnocena průměrnou známkou **3,25**. Mluvíme-li o investici do bytového fondu, je třeba zmínit fakt, že podobně jako pozemky, tak i státní a městské byty prošly vlnou

privatizace a velká část bytů má své soukromé vlastníky, kteří se o svůj majetek pečují i díky čerpání různých fondů vcelku dobře. Ve městě je k vidění spousta nových zrekonstruovaných bytových domů s novými fasádami, solárními panely atd. Co se týče výstavby nového bytového fondu, jsou bytové domy stavěny pouze developery, jelikož město nemá potřeby svůj bytový fond navyšovat. Počet bytů ve městě v roce 2009 byl 89 452.

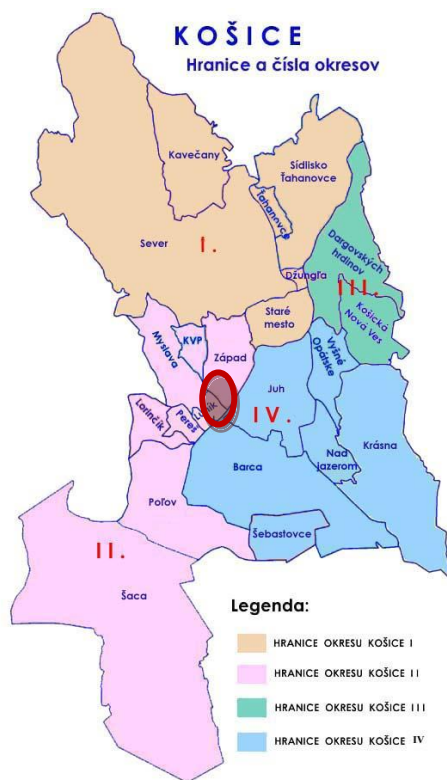
Graf 6 - Vývoj počtu dokončených bytů ve městě 1999-2009

Zdroj: Statistický úřad SR

Samostatnou kapitolou je lokalita Luník IX., která byla původně navržena jako sídliště pro vojáky, policisty a Romy, kteří byli vystěhováváni z romských osad. Tato skladba obyvatel Luníku IX. měla působit

pozitivně na začleňování romského obyvatelstva do běžného života, stal se však opak a rodiny policistů a vojáků se postupně z této lokality vystěhovaly.

Obrázek 5 - Lokalizace městské části Luník IX.

Zdroj: Oficiální stránky města Košice. 2011.

V oblasti občanské vybavenosti se dá říci, že jsou na tom Košice velice dobře, což značí i nadprůměrná známka hodnotících 5,5. Jsou zde 3 univerzity, 3 nemocnice a především zde díky

investicím různých developerů rosou velké nákupní parky jako OC Optima, OC Cassovia, Galerie, nebo nově budovaný Aupark o rozloze 31,000 m².

Obrázek 6 - Východoslovenský ústav srdečních chorob a Nemocnice Košice – Šaca

Zdroj: Vlastní foto.

V Košicích nebyl zaznamenán výrazný úbytek obyvatelstva, počet obyvatel téměř stagnuje. V roce 2009 byl zaznamenán nárůst počtu narozených dětí a pozitivní celkový přírůstek obyvatelstva. Co se týče věkové struktury obyvatelstva, v předproduktivním věku (0 - 14) žilo ve městě v roce 2009 14,78 % obyvatel, v produktivním (15 – 59M/54Ž) 63,46 % a v poproduktivním (66+ M/55+ Ž) 21,76 %.

Tabulka 6 - Vývoj obyvateľstva Košíc 2002-2009

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Počet obyvateľ	235 509	235 281	235 006	234 871	234 596	234 237	233 659	233 880
Živě narodení	2 239	2 404	2 436	2 375	2 323	2 430	2 487	2 745
Zemřelí	1 971	1 952	1 953	1 946	1 987	2 020	2 020	2 030
Potraty	1 298	1 347	1 150	1 257	1 101	1 013	1 047	1 020
Celkový prírústek (úbytek)	-527	-228	-275	-135	-275	-359	-578	221

Zdroj: Košice – krajské mesto 2009

Ve městě je uspokojivě vybudována podpurná infrastruktura pro rodiny s dětmi (centra volného času, mateřské kluby), postupně rekonstruovány dětská hřiště a budovy mateřských a základních škol. Ve městě se nachází 74 mateřských škol a 47 základních škol.

Aktivita v oblasti služeb pro rodiny s dětmi je hodnocena průměrnou známkou **4,25**. Co se týče podpory sociálních služeb pro seniory, je v Košicích určitá podpora, která je spíše nucená z pohledu legislativy, ale není zde nic, co by Košice činilo v této

oblasti nadprůměrné. Průměrná známka hodnocení nabývá opět hodnoty **4,25**.

Tabulka 7 - Vyhodnocení postoje k oblasti udržování kvality života

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
UDRŽOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA	investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)	6
	investice do bytového fondu	3
	investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)	6
	služby pro rodiny s dětmi	4
	sociální služby pro seniory	4

Nová lákadla

Čím se mohou Košice určitě pyšnit, oblast rozvoje vědy a vzdělávání. Hodnotící se k této oblasti vyjadřovali velice kladně a průměrná známka dosahuje hodnoty 7. Jak již bylo zmíněno, jsou zde 3 univerzity. Jmenovitě jsou to: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Technická univerzita a Univerzita veterinářského lékařství a farmacie. Bezesporně mezi největší z nich patří Technická univerzita, na které studuje okolo 25 tisíc studentů. Díky spolupráci této univerzity se soukromým sektorem, vznikl projekt IT

Valley, o kterém bylo zmiňováno výše. Navzdory tomu IT Valley nenaplňuje celkově podobu klastru a úplně absentuje vědeckovýzkumná spolupráce mezi univerzitami a firmami.

Obrázek 7 - Technická univerzita v Košicích a projekt výstavby multifunkčního Vědeckého a technologického parku při Technické univerzitě v Košicích – TECHNICOM

Zdroj: Oficiální stránky TUKE. 2011.

Co by se dalo vytknout, je absence inovačních agentur udělujících malé granty na výzkum.

Za další velice silnou stránku města můžeme považovat podporu turisticky atraktivních aktivit a podporu kulturních a sportovních aktivit pro turisty (průměrná známka hodnotících 7) i místní obyvatele (průměrná známka hodnotících 7,25). Velkou měrou se na tom zasloužil projekt „Evropské hlavní město kultury 2013“, který Košice vyhrály a také pořádání

mistrovství světa v ledním hokeji⁸ na jaře roku 2011. Díky těmto dvěma hlavním faktorům získaly Košice velké jméno a v hlavní řadě také velké finanční dotace.

⁸ Podle studie o ekonomických dopadech MS v ledním hokeji 2011 na město Košice (Šebová, Džupka, Rehák 2011) byl vyčíslen ekonomický přínos akce na město na 4,7 mil. eur, což představují celkové výdaje návštěvníků uskutečněných hokejových zápasů. Průměrná spokojenost návštěvníků byla na úrovni 4,38, přičemž nejvyšší možná známka byla 5. Návštěvníci byli tedy s organizací MS velmi spokojeni. Uvedené výsledky jsou na základě dotazníkového průzkumu s návštěvníky hokejových zápasů, přičemž bylo sesbíráno 3500 dotazníků.

V rámci projektu Evropské hlavní město kultury 2013 vznikla celá řada malých programů, z nichž stojí určitě za zmínku program „Terra incognita“, jehož hlavním tématem je kulturní dědictví rozložené a zachované na historických stezkách –

gotické, železné a vinné a jeho využití na zvýšení návštěvnosti Košického kraje a program „Kasárny/Kulturpark“, díky kterému jsou využity prostory bývalých kasáren jako místa pro konání různých kulturních akcí.

Obrázek 8 - Vstup do komplexu "Kasárny/Kulturpark"

Zdroj: Vlastní foto.

Dále jsou v Košicích například: Státní divadlo Košice, Slovenské technické muzeum, Muzeum voskových figurín či Státní filharmonie Košice.

Předposlední oblastí, ke které se hodnotící vyjadřovali, je umístění prestižních institucí na území města Košic. Průměrná známka hodnotících je **4,75**.

Většina institucí ústřední státní správy se nacházejí ve 400km vzdálené Bratislavě. Jednou z institucí s celoslovenskou působností je Ústavní soud, který je umístěný v budově bývalých kasáren blízko kulturního centra města.

*Obrázek 9 - Budova Ústavního soudu
v Košicích*

Zdroj: Vlastní foto.

Poslední bodem celého hodnocení je aktivita ve formování pozitivního image města. Tuto aktivitu hodnotící odměnili průměrnou známkou **6,25**, především díky vydařeného pořádání mistrovství světa v ledním hokeji a díky projektu Evropské hlavní město kultury 2013.

Tabulka 8 - Vyhodnocení postoje k oblasti nových lákadel

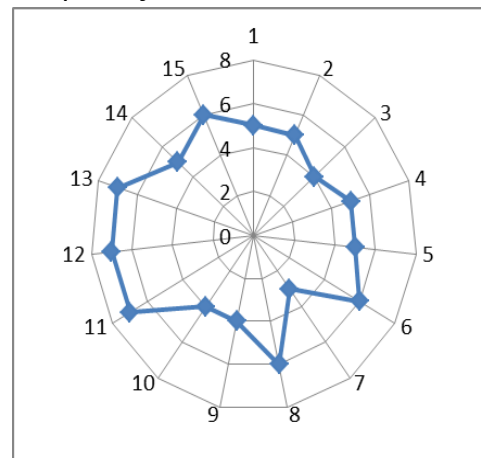
Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
NOVÁ LÁKADLA	rozvoj vědy a vzdělávání	7
	podpora turisticky atraktivních aktivit	7
	podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní	7
	umístění prestižních institucí, funkce města	5
	formování pozitivního image	6

Vyhodnocení města

Hodnocená témata byla rozdělena do tří kategorií – Odstraňování škod (OS, bod 1 – 5), Udržování kvality života (UKŽ, bod 6 – 10) a Nová lákadla (bod 11 – 15). Výsledky tohoto hodnocení za jednotlivé sledované oblasti zájmu jsou znázorněny v grafu 6. Čím vyšší hodnoty, a tedy vzdálenější hodnoty od středu, sledovaná oblast dosáhla, tím lépe se s danou problematikou město vypořádalo. V případě Košic výsledky nejlépe vynívají pro kategorii „nová lákadla“. Dle výsledku šetření dosáhlo město Košice největšího úspěchu v rozvoji vědy a vzdělávání, podpoře turisticky atraktivních aktivit a v podpoře kulturních a sportovních aktivit pro místní obyvatele. Relativně úspěšné je město také v oblasti investic do dopravní obslužnosti (včetně hromadné dopravy), v investicích do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy) a ve formování pozitivního image. Naopak jednoznačně nejhorších výsledků bylo dosaženo v oblasti investic do bytového fondu. Výrazné nedostatky jsou také spatřovány v oblasti podpory drobného a středního podnikání, v oblasti

služeb pro rodiče s dětmi a v sociálních službách pro seniory.

Graf 7 - Vyhodnocení města Košice

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

- 1 – OS - Revitalizace brownfieldů
- 2 – OS - Investice do zlepšování životního prostředí
- 3 – OS - Podpora drobného a středního podnikání
- 4 – OS - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory
- 5 – OS - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst
- 6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)
- 7 – UKŽ - Investice do bytového fondu
- 8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)
- 9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi
- 10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory
- 11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání
- 12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit
- 13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní
- 14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města
- 15 – NL - Formování pozitivního image

Zdroje

ALEXANDER, J. (zost.): Košice metropola východného Slovenska, 2007

BOBRO, M. – HANČULÁK, J.: Mineralogické vlastnosti imisných depónií v oblastiach magnezitového priemyslu(Acta Montanistica Slovaca Ročník 2 (1997), 3, 240-243, dostupné online <http://actamont.tuke.sk/pdf/1997/n3/16bobrohanculak.pdf>)

GLÜCK, R. (zost.): 15 rokov VSŽ Košice, Praha : Rapid, 1974

MAKAROVÁ, S.: Po niektorých priemyselných a stavebných podnikoch niet už ani stopy, no zostanú v pamäti Košíc. Košický Korzár, [cit. 2012-11-01]. Dostupné online. ISSN 1335-4566.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR: Štatistický prehľad evidencie vozidiel, Prezídium Policajného zboru, <http://www.minv.sk/?statistiky-evidencia-vozidiel>

RAKÚSOVÁ, G. : Najstaršia v Košiciach i v strednej Európe [online] [cit. 2012-11-01]. Košice : cassovia.sk, 2000, [cit. 2012-11-01].

SLOVENSKÝ

HYDROMETEROLOGICKÝ ÚSTAV, 2010: Hodnotenie kvality ovzdušia v SR 2010.

SUCHÁČEK, J. Restrukturalizace tradičních průmyslových regionů v tranzitivních ekonomikách, Ostrava: VŠB-Technical University. (2005)

ŠEBOVÁ, M.: Dynamika znalostí v sektore IKT v Košickom regióne, 2011. In: Regionálne dimenzie znalostnej ekonomiky. - Bratislava: EKONÓM, 2011 S. 293-311. - ISBN 978-80-225-3239-6

ŠEBOVÁ, M. – DŽUPKA, P. – REHÁK, Š.: Štúdia k Majstrovstvám sveta v ľadovom hokeji v Košiciach 2011. Ekonomická fakulta TUKE, 2011

Statistický úrad SR: Krajské mesto Košice 2009, 2010. ISBN 978-80-8121-012-9

TECHNICKÁ UNIVERZITA V KOŠICIACH: Výročné správy TUKE 1998 – 2010

U.S. STEEL KOŠICE: Výročná správa U.S. Steel za rok 2009, 2010

VANOVSKÝ, J. : Košice mesto mieru. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo,

1990. ISBN 80-85174-37-5. Kapitola Od prvej písomnej zmienky o Košiciach po dnešok.

Oficiální stránky IT Valley. Dostupné na WWW: <<http://www.kosiceitvalley.sk/>> [cit. 2011-11-01]

Oficiální stránky Letiště Košice. Dostupné na WWW: <<http://www.airportkosice.sk/>> [cit. 2011-11-01]

Oficiální stránky KOSIT. Dostupné na WWW: <<http://www.kosit.sk/>> [cit. 2011-11-01]

Oficiální stránky Kulturního centra Košického samosprávného kraje: <<http://www.osvetake.sk/>> [cit. 2011-11-01]

Oficiální stránky města Košic. Dostupné na WWW <<http://www.kosice.sk/>> [cit. 2011-11-01]

Oficiální stránky obce Kechnec. Dostupné na WWW: <<http://www.kechnec.sk/>> [cit. 2011-11-01]

Oficiální stránky U. S. Steel Košice, s.r.o. Dostupné na WWW: <<http://www.usske.sk/>> [cit. 2012-11-01]

Štatistický prehľad evidencie vozidiel, Prezídium Policajného zboru, Dostupné na WWW: <<http://www.minv.sk/?statistiky-evidencia-vozidiel>> [cit. 2012-11-01]

Štatistický úrad SR, Regionální databáze 2010 Dostupné na WWW: <<http://portal.statistics.sk/>> [cit. 2012-11-01]

Webová stránka mesto.sk. Dostupné na WWW: <http://mesto.sk/prispevky_velke/kosice/tahanovskamagnezitk820599840.phtml> [cit. 2012-11-01]

Webová stránka ak.newikis.com. Dostupné na WWW: <http://sk.newikis.com/Dejiny_Ko%C5%A1%C3%ADc.html#Industrializ.C3.A1cia_Ko.C5.A1.C3.ADc> [cit. 2010-01-11].

KATOWICE

IVANA FOLDYNOVÁ, PAVEL KUKULIAČ

Katowice jsou významné historické město Horního Slezska v jižním Polsku. Město leží na řekách Kłodnica a Rawa. V Katowicích samotných žije 312 201 obyvatel (2008). Během dlouhé historie bylo město významným střediskem hornictví, kdy se dolovalo černé uhlí.

Velmi výraznou dominantou města je také strojírenství, které utvářelo a formovalo tvář města již po staletí.

Tabulka 1 - Vývoj počtu obyvatel města Katowice

Rok	1989_1993	1994_1998	1999_2002	2003_2006	2007_2009
Počet obyvatel	367 014	350 974	328 103	319 904	309 621

Zdroj: Eurostat

Katowice jsou velmi dobrým příkladem průmyslového města, které se v posledních letech přetváří do podoby města post-průmyslového a snaží se maximálně využít ve svůj prospěch plochy dříve využívané k těžbě, či průmyslu a také budovy sloužící dříve k bydlení lidem pracujícím v těžkém průmyslu a hornictví. Celé město tvoří svou ideu pod myšlenkou přetvoření ošklivého v krásné a průmyslového v umělecké a kulturní.

Městské části:

I. Město

1. *Śródmieście*
2. *Koszutka*
3. *Bogucice*
4. *Osiedle Paderewskiego - Muchowiec*

II. Severní Město

5. *Załęże*
6. *Osiedle Witosza*
7. *Osiedle Tysiąclecia*
8. *Dąb*
9. *Wełnowiec - Józefowiec*

III. Západní Město

10. *Brynów – Zaleska Hałda*
11. *Brynów – Osiedle Zgrzebniooka*
12. *Ligota - Panewniki*

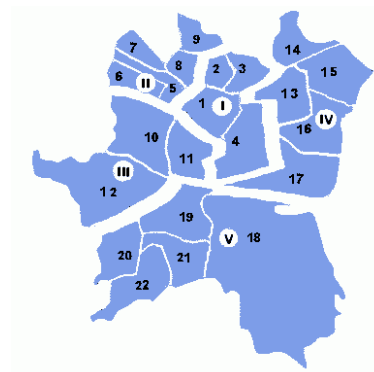

IV. Východní Město

13. *Zawodzie*
14. *Dąbrówka Mała*
15. *Szopienice - Burowiec*
16. *Janów - Nikiszowiec*
17. *Giszowiec*

V. Jižní Město

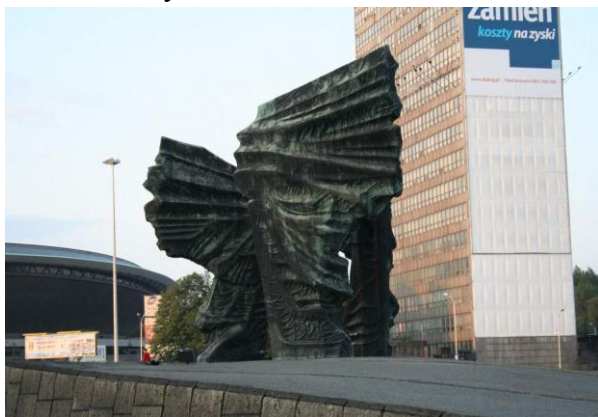
18. *Murcki*
19. *Piotrowice - Ochojec*
20. *Zarzecze*
21. *Kostuchna*
22. *Podlesie*

*Zdroj: Portál města Katowice. 2011.
Městské části Katowic*

PAMÁTKY

V centru Katowic se nachází mnoho secesních budov a na předměstí jsou velká sídliště postkomunistické architektury. Historickým centrem města je Rynek. V 50. letech 20. století bylo mnoho historických budov zbouráno a nahrazeno komunistickými moderními stavbami.

*Zdroj: PROCES
Památník slezských povstalců*

Dnes jsou tyto moderní stavby považovány za nevzhledné a plánuje se jejich demolice a následná rekonstrukce.

V současnosti jsou Rynek a několik okolních ulic uzavřeny pro dopravu a přeměněny na pěší zónu. Známa oblast nazývána Spodek tvoří obrovská sportovní a kulturní hala.

Její jméno znamená v překladu „podšálek“ a je odvozeno od tvaru budovy, která připomíná létající talíř UFO.

*Zdroj: Lokter
Multifunkční hala Spodek*

Velká výrazná poválečná budova v blízkosti Rynku je Dworzec Główny - hlavní vlakové nádraží Katowic, které nyní prochází celkovou rekonstrukcí.

HISTORIE

První zmínka o obci Katowice se objevila v zápiscích kněze Kazimiera z Bogucické farnosti v roce 1598. Píše v zápiscích o historii města, především o osudu několika mnohem starších Slovanských zemědělských osad (14. – 16. století).

Je velice těžké určit původ vzniku názvu Katowice (původně Kątowicze), německy Kattowitz. Zřejmě se bude jednat o odvození slova dřevo a nebo nejpravděpodobněji uhlí (węgiel).

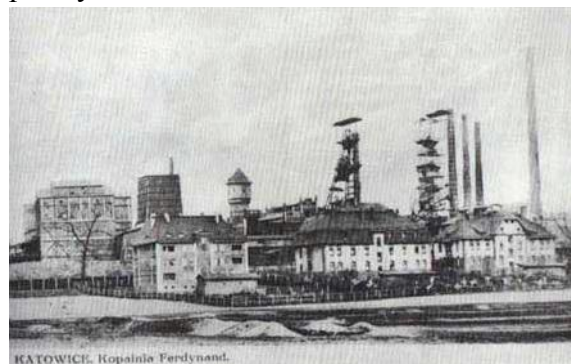
*Zdroj: Portál města Katowic, 2011.
Historický snímek Rynku*

V Katowicích vládla dynastie slezských Piastovců. Jan Lucemburský získal Slezsko v roce 1335 pro České království. Město samotné bylo založeno v roce 1865. Po slezských povstáních mezi lety 1918–1921 se město obývané především Němci, Slezany, Židy, Poláky stalo součástí Druhé polské republiky.

V roce 1921 rozhodla většina obyvatel v referendu o setrvání Katowic v Německu, ale přesto byly Katowice přičleněny k Polsku s autonomním

statutem, vlastní vládou a státním pokladem.

Město vzkvétalo díky bohatým zásobám nerostných surovin – zejména černého uhlí – v blízkých horách. Tento rozvoj byl odstartován průmyslovou revolucí a závisel na těžbě uhlí a ocelářském průmyslu.

*Zdroj: Portál města Katowic, 2011.
Šachta Ferdynand*

Mezi lety 1953–1956 bylo město polskými komunisty přejmenováno na *Stalingród* (Stalinovo město). Během období komunistické vlády v Polské lidové republice po druhé světové válce bylo napácháno mnoho škod na životním prostředí, avšak díky novým regulacím a výnosům postkomunistické vlády bylo mnoho těchto škod již napraveno.

KATOWICE MĚSTO INVESTIC

Není to věcí náhody, že v poslední dekádě Katowice zaujímají vrcholové pozice v žebříčku polských měst. To je právě efekt realizovaného dlouho trvajícího projektu modernizace, který dovolil v krátkém čase celkově změnit dávný, průmyslový vzhled metropole Horního Slezska. Vznikly nejen nové cesty, komunikační uzly, investiční oblasti ale také objekty občanského vybavení i rekreační oblasti. Program prezentující rozvoj města, který v posledních letech byl zaměřen na čtyři oblasti: rekonstrukce centra města, zlepšení podmínek bydlení ve čtvrtích, propagace města a začlenění místních společenství na rozhodnutích přijímaných vládou.

Neustálé jsou rozšiřovány nabídky v oblasti kultury a vzdělání, což ve velké míře přispělo k tomu, aby se město ucházelo o titul Evropského města kultury pro rok 2016 se sloganem Katowice - město zahrad.

*Zdroj: Strategie rozvoje města – Katowice 2020
Koláž snímků města Katowic*

Z pětice polských měst - Wroclawi, Varšawy, Gdaňsku, Lublinu a Katowic, která se dostala do finále, komisaři jako budoucí hlavní město kultury vybrali Wroclaw. Toto rozhodnutí vyvolalo v Katowicích stejné "rozčarování" jako v Ostravě, která rovněž nevyhrála. Jelikož Polsko se může přihlásit znovu až za 28 let, rada města se rozhodla, že všechny plánované a přihlášené projekty do soutěže realizuje sama.

Rekonstrukce centra

Rekonstrukce centra je rozdělena na několik oblastí, a jsou to:

Rondo - Rynek (Kruhový objezd - Trh), Dworzec PKP (Nádraží PKP), kwartal Mariacka - Dworcowa (čtvrť Mariacka), kampus Uniwersytetu Śląskiego (kampus Slezské univerzity), čtvrť Pawła - Wodna - Górnicza a oblasti po šachtě Katowice.

Zdroj: Portál města Katowice, 2011.

Rekonstrukce centra

Předmětem investice byla rovněž modernizace Placu Mládeže a cest v centru města.

Zejména významnou oblastí revitalizace jsou plochy po šachtě Katowice. Projektové práce byly zakončeny v roce 2010. V následujícím roce budou zahájeny práce na jednotlivých etapách. Práce modernizace byly zahájeny komplexní rekonstrukcí objektu "Spodka".

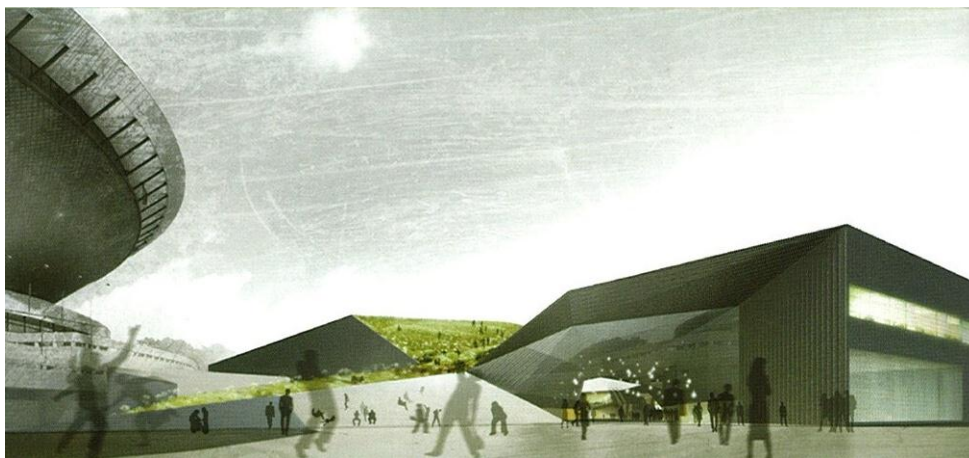
Zdroj: Portál města Katowice, 2011.

Oblast po KWK Katowice

Klíčovou věcí pro tuto investici bylo zajištění bezpečnosti "Spodka". Expertíza v této věci byla provedena Stavebním institutem v roce 2007, stanovila základ do dalších etap.

Velkou investicí, která bude realizována na ploše po dole Katowice je budova Mezinárodního Kongresového Centra (MCK). Byla dokončena projektová část a v současnosti probíhá výběrové řízení na stavební práce. Autoři koncepce MCK vsadili na novátorské řešení, které budou v harmonii s extravagantními tvary multifunkční haly.

Cena této investice je 303 mil. zlotých.

*Zdroj: Portál města Katowice, 2011.
Mezinárodní kongresové centrum*

NIKISZOWIEC

Jedná se o část čtvrti Janów - Nikiszowiec města Katowice. Samotný název pochází ze jména blízké šachty "Nikischschacht". Z počátku to bylo dělnické bydlení pro horníky dolu "Giesche", postavené na území oblasti Gieschewald (Giszowiec) v letech 1908 - 1918 z podnětu těžební a hutní skupiny Georg von Giesches Erben. Ubytovací

kolonie byly budovány v blízkosti velkých průmyslových závodů, aby došlo k udržení pracovníka (horníka) v místě pracoviště, proto také zaměstnavatelé nabízeli takto cenově výhodné bydlení. Čtvrť projektovali architekti Emil a Georg Zillmannovi z Charlottenburgu, tvůrci čtvrti Giszowiec. Na ploše 200 000 m² bylo vybudováno okolo 1000 bytů.

*Zdroj: Narodowy Instytut Dziedzictwa Nikiszowiec, 2011.
Nikiszowiec*

V roce 1978 byl Nikiszowiec zapsán do národního registru památek. Obecně je dnes čtvrť turistickou atrakcí města Katowic i regionu Slezska. V roce 2006 byl v Tyskim muzeu piva slavnostně otevřena Stezka památek techniky (Szlak Zabytków Techniki), do kterého také patří

Nikiszowiec. Stezka památek techniky vojvodství Slezského je tematicky, regionálně zaměřená turistická stezka zahrnující objekty spojené s průmyslovým dědictvím Slezského regionu. Je tvořen 36 objekty spojených mimo jiné s železnicí,

hornickou a hutnickou tradicí, energetikou a potravinářským průmyslem.

V oblasti Nikiszowiec se také nachází další objekt, který patří do Stezky památek techniky, a to Galerie šachty Wilson. Galerie byla založena v jedné z nejvíce materiálně a sociálně vyloučených lokalit Slezska. Hlavním cílem galerie, vedle revitalizace čtvrti, je podpora mladých umělců a prezentace polského a mezinárodního umění. Galerie současného umění otevřela (byla otevřena???) v roce 2001 v revitalizované staré šachtě "Wieczorek", z roku 1826.

S úpadkem hornictví a přílivem nových obyvatel po 2. světové válce vzrostly sociální problémy v této oblasti. Státní podniky, které dříve zajišťovaly práci místním obyvatelům, byly zavřeny. Značná část obyvatel disponuje pouze základním vzděláním nebo učňovským - horníkem. Rovněž návyk na sociální systém státu způsobuje v lokální společnosti z jedné strany nechuť se svou situací cokoli dělat, až přes získávání nových kvalifikací nebo samostatného hledání práce, a z druhé strany to jsou náročné požadavky.

*Zdroj: polskalokalna.pl, 2011.
Galerie šachty Wilson*

Efektům tohoto jsou sociální problémy: nezaměstnanost, nízká sociální aktivita a kriminalita.

Nikiszowiec je vnímán jako nebezpečná oblast z důvodů kriminality, i když toto tvrzení policejní statistiky nepotvrzují. Dochází zde především k přestupkům charakteru vandalizmu (ničení veřejného majetku, rozbíjení výloh a oken). Za cílem zlepšení této situace byl v roce 2010 instalován v této oblasti monitorovací kamerový systém.

GISZOWIEC

Vznik oblasti Giszowiec sahá až do počátku dvacátého století. Koncern "Georg von Giesches Erben" v roce 1905 rozhodl o zahájení provozu na nových podložích uhlí oblasti "Reserve". Čtvrť pro horníky zaměstnané v nově vzniklém dole "Giesche" (dnes Wieczorek) byla vybudována v letech 1907 - 1910. Projekt i stavbu čtvrti zadal tehdejší ředitel společnosti Anton Uthemann architektům: Georgowi a Emilowi Zillmannom z Charlottenburga. Navrhli obytnou čtvrť, kdy vzor čerpali z myšlenky města-zahrady, jejímž zakladatelem byl anglický

urbanista Ebenezer Howard. Důl byl lokalizován v okolí vesnic a z těch pocházela většina horníků, proto byly pracovníkům vytvořeny podmínky, na které byli zvyklí.

Z tohoto důvodu byly byty vybudovány ve stylu starých hornoslezských chalup (chalup chlopskich). Ty se charakterizovaly hlubokým sklonem střechy dolů. Oblast našla vzor v tradiční lidové architektuře, která se skládala z jednopatrových domků se zahradami, převážně dvou rodinných, ve kterých našlo ubytování okolo 600 dělnických rodin. Odtud také vzniklo heslo města, když kandidovalo na Evropské město kultury pro rok 2016 a to Katowice - město zahrad

.

Zdroj: Max Steckel

Historické snímky oblasti Giszowiec

V roce 1964 začal s těžbou uhlí nový důl "Staszic", který se nachází v blízkosti čtvrti. Aby bylo zajištěno bydlení pro větší počet horníků, v roce 1969 bylo rozhodnuto o zbourání historického Giszowca a postavení na jeho místě čtvrti Stanisława Staszica, složeného z 10ti patrových panelových domů. Demolice byla zastavena na základě rozhodnutí konzervátora památek z let 1978 a 1987 o zapsání Giszowca do registru památek regionu Katowického. Ochránilo to před zničením sotva jednu třetinu historické oblasti. V roce 1999 vedení dolu předalo budovy historické části Giszowca městu Katowice. Část budov zůstala prodána rodinám, které je v současné době obývají.

Celek pozůstalé unikátní oblasti Giszowiec je pod stálým dohledem konzervátora památek. Giszowiec patří také do Stezky památek techniky.

*Zdroj: Paweł Grzywocz
Giszowiec - současnost*

KLÍČOVÉ ASPEKTY ÚSPĚCHU V POST-INDUSTRIÁLNÍM OBDOBÍ

V této kapitole jsou uvedeny a shrnuty výsledky dotazníkového šetření, které bylo realizováno v rámci řešení tohoto projektu. V Katowicích bylo uskutečněno pět rozhovorů s vybranými osobnostmi města. Mezi dotazované osobnosti patřili:

Katarzyna Staś – Oddělení rozvoje města (vedoucí odboru)

Agnieszka Hajduk – Smaczniwska – Oddělení rozvoje měst

Prof. dr hab. Jerzy Runge – Slezská univerzita Katowice, katedra socioekonomické geografie

Tomasz Nawrocki – Slezská univerzita Katowice

Mgr. Weronika Ślezak-Tazbir – Slezská univerzita Katowice – Institut sociologie

Odstraňování škod

Snaha o revitalizaci brownfieldů byla ohodnocena průměrnou známkou 7. Lépe byla tato oblast hodnocena zástupci města (8), kteří sledávají činnost v této oblasti

jako aktivnější, než je tomu u zástupců univerzity. Nejvýznamnějším revitalizovaným územím jsou oblasti po šachtě Gottwald a Katowice, revitalizace Nikiszowca a Giszowca.

Rovněž oblasti investic do zlepšování životního prostředí a podpora drobného a středního podnikání byly ohodnoceny průměrnou známkou 7. V obou případech hodnotili zástupci města přístup k řešení této problematiky jako aktivnější, než zástupci univerzity.

Nejvyššího ohodnocení (průměrnou známkou 8) v kategorii odstraňování škod dosáhlo budování průmyslových zón

a institucionální podpora pro nové investory. Vznikla zde Katowická speciální ekonomická oblast (KSSE), která byla založena roku 1996 s cílem podpořit a urychlit restrukturalizační procesy a vytváření pracovních míst v rámci Katowického regionu.

Rovněž spolupráce soukromého a veřejného sektoru, stejně jako další podpora tvorby pracovních míst, byla průměrně hodnocena známkou 7, přičemž vyšší hodnocení volili zástupci města. Dobře funguje především spolupráce s úřady práce a výměna informací na téma potřeb trhu práce.

Tabulka 2 - Vyhodnocení postoje k oblasti odstraňování škod

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
ODSTRAŇOVÁNÍ ŠKOD	revitalizace brownfieldů	7
	investice do zlepšování životního prostředí	7
	podpora drobného a středního podnikání	7
	budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory	8
	spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst	7

Udržování kvality života

V kategorii udržování kvality života byly nejlépe ohodnoceny investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy), a to průměrnou známkou 8. Ze strany KSK GOP (Komunikacyjny Związek Komunalny Górnosląskiego Okręgu Przemysłowego) dochází ke stálému zvyšování kvality služeb veřejné dopravy.

Investice do bytového fondu byly lépe hodnoceny představiteli města. Existují zde lokální vládní iniciativy, např. budovy Towarzystwa Budownictwa Spolecznego, ale široce zaměřená politika bydlení v regionu chybí. Stejná situace nastala také při hodnocení investic do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy), služeb pro rodiny s dětmi a sociálních služeb pro seniory. Především v posledních dvou oblastech byl

vypozorován významný rozdíl mezi hodnocením přístupu k této problematice. Zatímco zástupci města volili velmi aktivní

přístup, představitelé univerzit tak optimističtí nebyli.

Tabulka 3 - Vyhodnocení postoje k oblasti udržování kvality života

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
UDRŽOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA	investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)	8
	investice do bytového fondu	7
	investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)	6
	služby pro rodiny s dětmi	6
	sociální služby pro seniory	6

Nová lákadla

Aktivita v oblasti rozvoje vědy a vzdělávání je hodnocena relativně vysoko jak zástupci města, tak i univerzit. Ve slezském kraji vzniklo mnoho technických parků a center inovací, které však prozatím existují pouze krátce. Oblast podpory turistických aktivit byla průměrně ohodnocena známkou 7, aktivnější přístup spatřovali zástupci města. Došlo například k vytvoření stezky industriálních památek, kde si lidé mohou

prohlížet staré šachty a hutě. Stejného ohodnocení dosáhly také otázky týkající se umístění prestižních institucí, funkce města či formování pozitivního image. Na území Katowic se nachází celá řada muzeí a galerií, národní symfonický orchestr atd. Pozitivního image města je mimo jiné dosahováno také účastí na nejrušnějších festivalech.

Otázka podpory kulturních a sportovních aktivit pro místní je pozitivně vnímána zejména u zástupců města, avšak podle

zástupců univerzit se jedná o jednu z oblastí s nejpasivnějším přístupem.

Tabulka 4 - Vyhodnocení postoje k oblasti nových lákadel

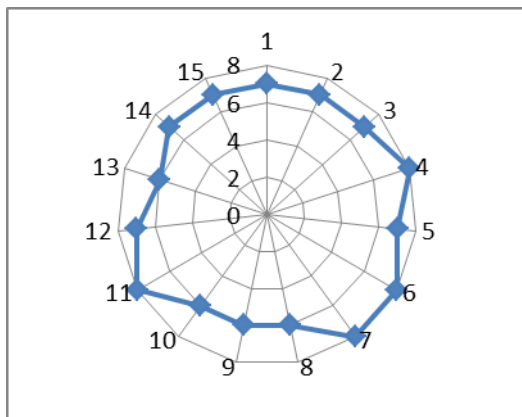
Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
NOVÁ LÁKADLA	rozvoj vědy a vzdělávání	8
	podpora turisticky atraktivních aktivit	7
	podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní	6
	umístění prestižních institucí, funkce města	7
	formování pozitivního image	7

VYHODNOCENÍ MĚSTA

Hodnocená témata byla rozdělena do tří kategorií – Odstraňování škod (OS, bod 1 – 5), Udržování kvality života (UKŽ, bod 6 – 10) a Nová lákadla (bod 11 – 15). Výsledky tohoto hodnocení za jednotlivé sledované oblasti zájmu jsou znázorněny v grafu 1. Čím vyšší hodnoty, a tedy vzdálenější hodnoty od středu, sledovaná oblast dosáhla, tím lépe se s danou problematikou město vypořádalo. V případě Katowic výsledky nejlépe vynívají pro kategorii „odstraňování škod“. Dle výsledku šetření dosáhlo město

Katowice největšího úspěchu v oblasti budování průmyslových zón, v institucionální podpoře pro nové investory, dále v oblasti investic do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy), investic do bytového fondu a v oblasti rozvoje vědy a vzdělávání. Naopak jisté nedostatky jsou spatřovány v investicích do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy), ve službách pro rodiče s dětmi, sociálních službách pro seniory a v podpoře kulturních a sportovních aktivit pro místní obyvatele.

*Graf 1 - Vyhodnocení města
Katowice*

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

- 1 – OŠ - Revitalizace brownfieldů
- 2 – OŠ - Investice do zlepšování životního prostředí
- 3 – OŠ - Podpora drobného a středního podnikání
- 4 – OŠ - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory
- 5 – OŠ - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst
- 6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)
- 7 – UKŽ - Investice do bytového fondu
- 8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)
- 9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi
- 10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory
- 11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání
- 12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit
- 13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní
- 14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města
- 15 – NL - Formování pozitivního image

Zdroje

NAWROCKI, T. Trwanie i zmiana lokalnej społeczności górniczej na Górnym Śląsku. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006. ISBN 83-226-1615-5.

Strategie rozvoje města – Katowice 2020

Oficiální portál města Katowice. Dostupné na WWW: <<http://Katowice.eu>> [cit. 2011-09-12]

Oficiální stránky Narodowego Instytutu Dziedzictwa Nikiszowiec. Dostupné na WWW: <<http://www.nid.pl/index.php>> [cit. 2011-09-12]

Webová stránka polskalokalna.pl. Dostupné na WWW: <<http://polskalokalna.pl>> [cit. 2011-09-12]

GLASGOW

IGOR IVAN

1. Stručná historie města

Pro popis procesu deindustrializace v Glasgow je potřeba začít studovat město více v historickém kontextu. Historie Glasgow spadá až do nejdávnějších časů, již během doby kamenné byly osídleny břehy řeky Clyde a lidé se zde živilí převážně rybolovem. Až postupem času se rozvíjelo také zemědělství a případně také obchodování s místními produkty. Vlastní město bylo založeno v 6. století a je spojováno s příchodem Svatého Kentigerna (Munga) v roce 543, který zde šířil křesťanství a založil křesťanský kostel. Vzhledem k budoucímu zaměření města je zajímavý vznik názvu města, které je spojováno s gaelským výrazem „Glas Cu“, což lze přeložit jako „drahé zelené místo“. Na konci 12. století mělo město kolem 1500 obyvatel, což z něho dělalo už v té době důležité sídlo. V roce 1451 zde byla založena univerzita (University of

Glasgow) a na konci 15. století je Glasgow silným vzdělanostním a církevním centrem. Další rozvoj města více méně stagnuje až do konce 17. století, kde je významnější rozvoj města spojován s mezinárodním obchodem. První zmínky jsou datovány až do roku 1530, avšak jeho počátek je hlavně spojován s návštěvou vojenského velitele a politika Olivera Cromwella v roce 1650, krátce poté co napadl Skotsko a porazil skotskou armádu u Dunbaru. Již v roce 1670 byl Glasgow druhým největším městem Skotska (po Edinburghu) a jeho pozice byla ideální pro dopravní spojení s Edinburghem, s oblastí Highlands na severu Skotska a také s Irskem a jeho vliv dále rostl hlavně díky místnímu bohatství (ryby a uhlí). První náklad tabáku dorazil do Glasgow v roce 1674 a ke konci 17. století se město pozvedlo ze stagnace v průběhu středověku a zahájilo svou cestu k budoucímu titulu „Emporium of the World“.

Hlavní vývoj zaznamenal Glasgow v průběhu 18. a 19. století. Jeho pozice na okraji Evropy a relativní blízkost ke koloniálnímu Novému Světu, hrála významnou roli při transatlantickém obchodu. Hlavním obchodním partnerem v oblasti tabáku byla především americká Virginia, Glasgow zásobovalo tabákem celou Evropu a místní obchodníci se stali prvními milionáři ve Skotsku. Nicméně vyhlášení nezávislosti v Americe způsobilo místním velké problémy a následnou nutnou změnu obchodního partnera, kterým se stala Západní Indie, a hlavní obchodní surovinou se stal cukr. Glasgow se stal hlavním britským importérem cukru. Zároveň se stal také důležitým exportérem bavlny, lnu, cukru, uhlí, ryb a chemikálií do celé Evropy, Ruska a dále také do Jižní Ameriky, na Daleký Východ nebo do Austrálie (Gibb, 1988).

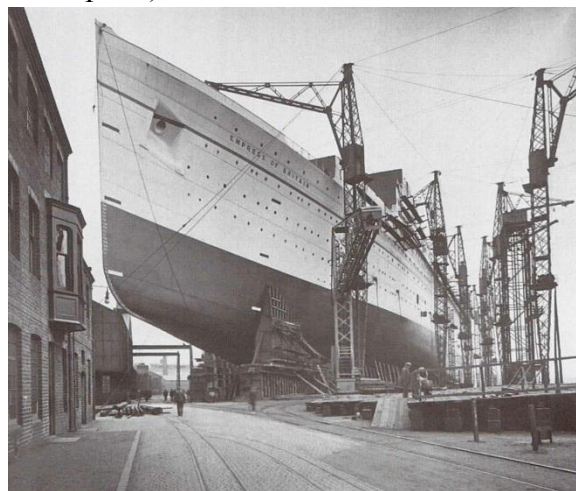
Důležitým rokem ve vývoji města je rok 1770, kdy se povedlo prohloubit koryto řeky Clyde a postavily se řady mol podél břehů a tak se Glasgow zpřístupnilo také velkým lodím, což podpořilo další průmyslovou expanzi a tento krok se stal katalyzátorem „zlatého věku“ města.

Rozvoj města v průběhu 18. a 19. století byl dále umocněn vznikem a prudkým vývojem hlavních průmyslových odvětví, které nahradily bývalé zaměření města (zpracování a obchod s tabákem a bavlnou). Obzvláště zpracování bavlny zaměstnávalo na svém vrcholu téměř jednu třetinu pracovní síly v Glasgow, avšak podobně jako v případě tabáku, i toto zaměření bylo postiženo externími problémy – občanskou válkou v Americe v roce 1861 a také soupeřením s blízkým Manchesterem. Na suroviny vždy bohatý Glasgow se přeorientoval na široké spektrum oblastí těžkého průmyslu. Hlavně vývoj těžkého průmyslu silně podpořila blízkost města k místním ložiskům uhlí a železa a také vynález vysokých pecí. Kromě rozvoje těžby uhlí a železa se podobně významně rozvíjel také zpracovatelský průmysl, který se postaral asi o největší rozvoj města. Blízkost všech zdrojů surovin měla za následek významný rozvoj loďařství na řece Clyde, doky byly zásobovány ocelí z místních oceláren. Během 50 let se doky na řece Clyde staly hlavním říčním loďařským centrem na světě a v období od roku 1870 do začátku

první světové války byla v Glasgow vyrobena jedna pětina všech lodí na světě. Nárůst tohoto průmyslu pokračoval až do roku 1913, kdy bylo v loďařství zaměstnáno na 60 tis. obyvatel. K dalším významným průmyslovým odvětvím města

patřila konstrukce lokomotiv a strojírenství. V tomto období byl Glasgow jednoznačně jedním z nejbohatších měst v Evropě a druhým městem Království („Second City of the Empire“).

Obrázek 1 – Továrna na lokomotivy Cowairs (vlevo) a konstrukce Empress of Britain v roce 1931 (vpravo)

Zdroj: převzato Boulton-Jones, 2009

První tři čtvrtiny 20. století byly spojeny s projevy pomalého zániku průmyslových odvětví, které z města udělaly druhé město celého království, a vůbec největší město v Evropě, které neplní funkci hlavního města. Vývoj po první světové válce je v úplném kontrastu

s rozvojem v 19. století. Masivní ekonomický propad Glasgow spojený s propadem průmyslových aktivit způsobilo změnu města na krizovou oblast „depressed area“ v 30. letech. a to přesto, že v tomto období místní doky zkonstruovaly dva velkolepé parníky –

Queen Mary a Queen Elizabeth. Útlum produkce lodí byl doprovázen také útlumem konstrukce lokomotiv, doposud bylo 25 % všech lokomotiv na světě vyrobeno právě v místních továrnách. Bezprostředně po druhé světové válce, díky potřebě nahradit ztracená plavidla, byl zpomalen propad průmyslové výroby. Nicméně v průběhu 50. let se poptávka po obchodních a válečných lodích drasticky zmenšovala. Místní těžký průmysl již nemohl soupeřit s levnější produkcí konkurence v zámoří. Jeden z posledních projevů historické slávy v konstrukci lodí přišel v roce 1967 s vypuštěním Queen Elizabeth 2, ale toto byl zároveň konec velkolepého průmyslového období.

2. Populační vývoj města a jeho urbánní proměna

Populační vývoj průmyslových měst zaznamenávají podobné rysy. Populace v Glasgow zaznamenala v průběhu průmyslového vývoje významné populační změny. Město je silně zatíženo svou průmyslovou historií a proces deindustrializace je obecně doprovázen procesem depopulace (vyliďňováním).

2.1. Období industrializace – populační a urbánní růst

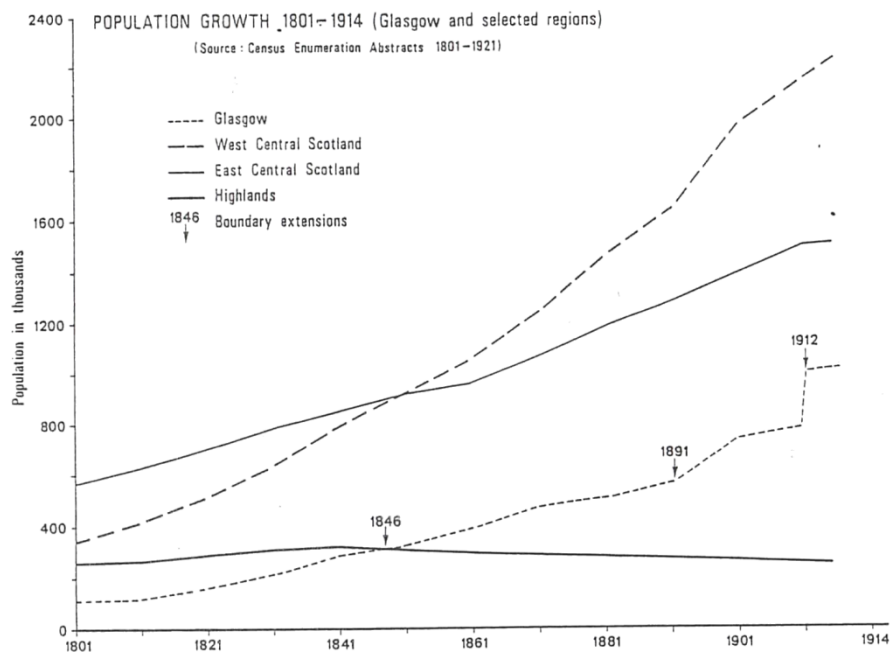
V historické studii procesu urbanizace v britských městech (Weber, 1899) byl populační růst Glasgow označen jako exponenciální. Toto bylo způsobeno kombinací několika faktorů – přírodní bohatství a výborná poloha. Glasgow byl významným obchodním centrem podobně jako Londýn, má příhodné klimatické podmínky pro textilní průmysl jako Manchester a leží uprostřed oblasti s bohatstvím na uhlí a železnou rudu jako Birmingham. Populační vývoj v 19. století se dá rozdělit do dvou samostatných komponent (vzhledem k průmyslu a i k populaci). První komponenta je spojena s textilním průmyslem (viz kapitola Historie) a místní zaměstnanci se koncentrovali v okolí malých a středních průmyslových oblastí v jádru města. Ty byly udržovány, případně zvětšovány vysokým počtem přistěhovalých migrantů, kteří nahrazovali ztráty způsobené vysokou úmrtností kvůli nejrozličnějším nakažlivým nemocem. Druhá komponenta je spjata s rozvojem těžkého průmyslu, který se

postupně stal dominantním. Zaměstnanci těchto obrovských továren byli koncentrováni na periférii a lákali další imigranty.

Jakékoliv porovnání populačního vývoje Glasgow v průběhu 18. a v první polovině 19. století je komplikováno rozdílnými definicemi území města a jeho zázemí. Glasgow v tomto období expandoval východním směrem a připojoval k sobě některé vesnice napojené na těžbu uhlí a těžký průmysl. Později pak také směrem na jih přes řeku Clyde. První censy začaly v této oblasti v roce 1801 a v prvních desetiletích

dochází k nárůstu obyvatel o 30 % a později dokonce o 35 % za každé desetiletí. Zatímco tak v roce 1801 byla populace Glasgow 84 tisíc, v roce 1841 dosáhla počtu 274 tisíc a na začátku 20. století pak 1 milionu (více v Gibb, 1988 nebo Boulton-Jones, 2009). I když by v tomto období samotná vysoká úroveň natality dostačovala k významnému nárůstu obyvatel, zásadním pro růst populace ve městě byla imigrace, jelikož spolu s vysokou natalitou byla na podobně vysoké úrovni také mortalita.

Graf 1 - Populační vývoj v Glasgow a vybraných regionech Skotska 1801 – 1914

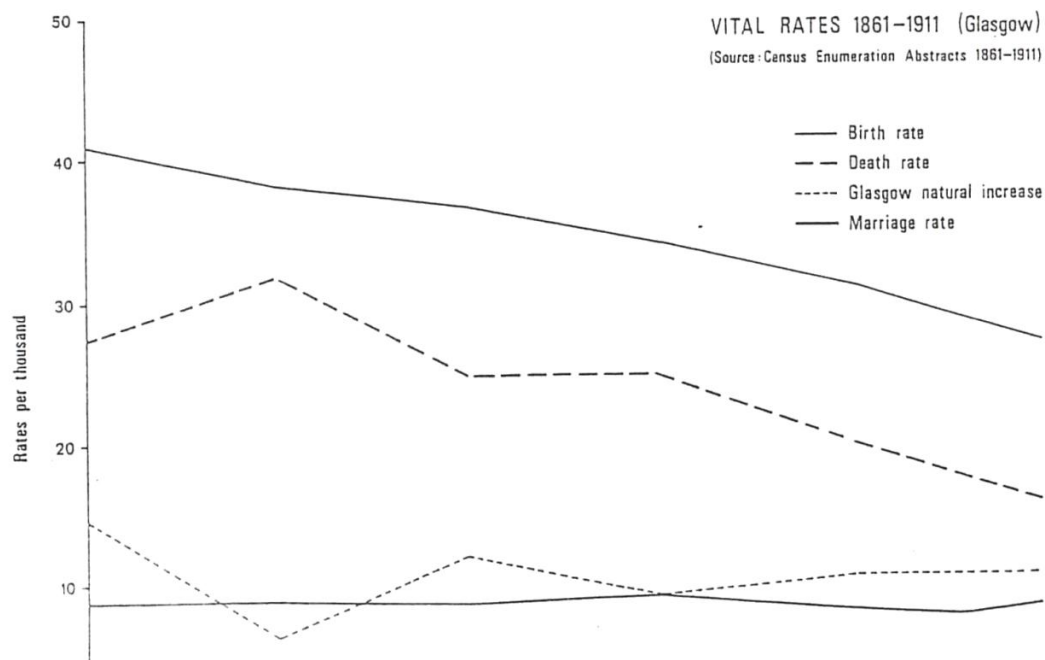
Pozn.: boundary extensions (zvětšení rozlohy města)

Zdroj: převzato Gibb, 1988

Graf 1 zobrazuje populační vývoj ve vybraných regionech Skotska a v Glasgow v průběhu 19. století. Je zde evidentní mnohem prudší nárůst obyvatel v industriálních částech Skotska (West Central Scotland, jehož je Glasgow součástí). V období 1801 – 1841 se zvětšil podíl obyvatel v oblasti West Central Scotland z celého Skotska z 20,9 % na

30,2 %. Vlastní Glasgow má stále větší podíl obyvatel z celé této oblasti (z 24,4 % na 32,3 %) (Gibb, 1988). Na tomto navýšení má také vliv zahájení očkování proti neštovicím, které do té doby způsobovaly významný počet úmrtí (15 % všech úmrtí ve Skotsku; více Flinn, 1977), což je také patrné na úrovni mortality z grafu 2.

Graf 2 - Vývoj hrubých měr porodnosti (birth), úmrtnosti (death), přirozeného přírůstku (natural increase) a sňatečnosti (marriage) v Glasgow 1861 – 1911

Zdroj: převzato Gibb, 1988.

Migranti, kteří se v tomto období přistěhovali do Glasgow, přišli dle Gibb (1988) ze tří hlavních oblastí. Z bezprostředního okolí Glasgow přicházeli hlavně bývalí zemědělci, kteří šli do Glasgow hlavně za vidinou jistého zaměstnání v textilním a později i těžkém průmyslu. Druhou skupinu tvořili emigranti z oblasti Skotské vysočiny (Highlands), jejich rozhodnutí podpořil kolaps tradičních ekonomických činností (chov dobytka, rybolov, sběr mořských řas). Tito lidé, často hovořící jen gaelsky a členové římsko-katolické církve, vytvořili v Glasgow novou etnickou skupinu. Třetí hlavní příliv obyvatel přišel z hladovějícího Irska, tito lidé pracovali v Glasgow hlavně ve zpracování bavlny a ve stavitelství (domy, továrny, železnice, kanály, doky apod.). Klíčová pro toto období je koncentrace, kdy se tito přistěhovalci stěhovali hlavně do vnitřní oblasti města. Výstavba nových bytů nemohla uspokojit takový masivní příliv obyvatel imigrací a souběžný velký přirozený přírůstek obyvatel. Obojí způsobilo takový nárůst obyvatel, že uspokojit jejich potřebu na bydlení bylo

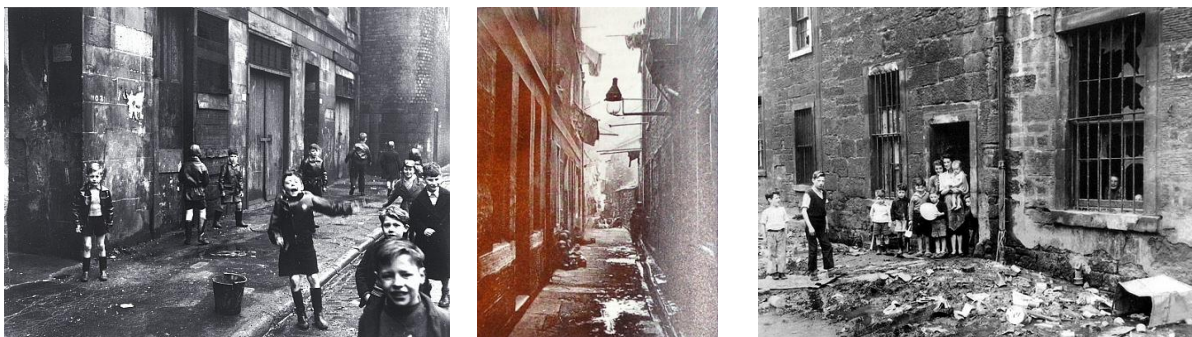
jednoduše nemožné. Řada ubytování byla v podobě špatně postavených bytových jednotek v zadních zahradách starších činžovních domů. Mnoho bytů bylo rozděleno na co nejvíce bytových jednotek – jedno- či dvojpokojové byty. Tento vývoj vytvořil z určitých lokalit v Glasgow ty nejhorší slumy v Evropě. Podíl 4,4 obyvatel v bytě v roce 1821, se zvětšoval na 4,8 v roce 1831 a 5,2 v roce 1841. Tento vývoj byl však prostorově nerovnoměrně rozmístěn a v některých oblastech dosahoval i vyšších čísel (i 5,9). Výstavba nových domů pro narůstající střední třídu se soustředila mimo tyto oblasti. Přesto však na konci 19. století žilo 700 tisíc lidí na území o ploše 3 čtvereční míle (stejná populace dnes žije v celém Glasgow na více jak 70 čtverečních mílích) (Boulton-Jones, 2009). Jeden z prvních národních průzkumů životních a pracovních podmínek poskytl zajímavý popis těchto oblastí (Symons, 1839):

„Již jsem viděl lidskou degradaci v Anglii i v zahraničí, ale mohu říci, že jsem nevěřil, dokud jsem nenavštívil úzké uličky Glasgow, že tak velké množství špíny, bídý

a chorob může existovat v jakékoliv civilizované zemi dohromady na jednom místě.“

„V menších ubytovnách spí promiskuitně na podlaze 12 a někdy i 20 lidí bez rozdílu pohlaví a věku v rozdílných stupních

nahoty. Tyto místa jsou tak špinavé, vlhké a shnilé, že by zde žádný člověk s běžnou úrovní lidskosti neustál ani koně... Pevně věřím, že chudoba, špína, bída, opilství, nemoci a kriminalita kulminuje v Glasgow k místu nikde jinde ve Velké Británii nevídanému.“

Obrázek 2 – Ukázka slumů v Glasgow

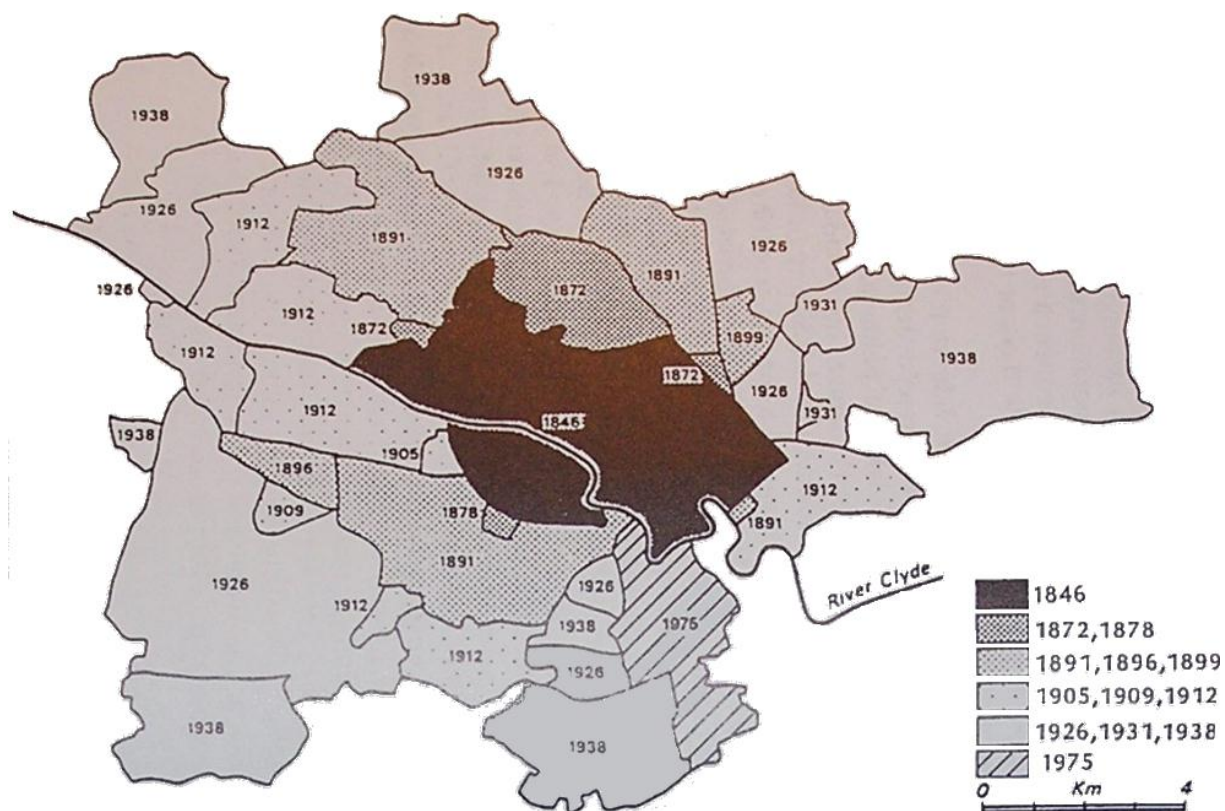
Zdroj: Pacione, 1995; Paice, 2008.

Následný vývoj populace Glasgow v druhé polovině 19. a na začátku 20. století prošel demografickou změnou. Z nebezpečné nerovnováhy, kdy rostla populace hlavně díky masivním přistěhovaleckým vlnám, do období, kdy je nárůst obyvatel již ustálený na nižší úrovni míry porodnosti, avšak s daleko nižší úmrtností narozených dětí a s velmi redukováným saldem migrace. Populační

růst v Glasgow tvoří celkem 3 komponenty – přirozený přírůstek, migrace a absorpce. Oblast West Central Lowlands, do kterého patří Glasgow, se vyznačuje velmi vysokou úmrtností, ale i přesto si zachovával významný kladný přirozený přírůstek. To bylo zajištěno velmi vyrovnanou strukturou obyvatel podle pohlaví (nejvyrovnanější ve Skotsku), která produkovala vysokou míru

sňatečnosti (viz graf 2). Oproti tomu migrační vývoj nevykazoval takový ustálený vývoj a objevovaly se časté výkyvy, které byly rovněž způsobeny častou migrací do okolních měst s rozvíjejícím se loďářským průmyslem (Govan, Partick), která v té době ještě nebyla součástí Glasgow. I tak v roce 1851 bylo téměř 56 % obyvatel Glasgow narozeno mimo město a až následnými populačními přírůstky se podíl místních rodáků začal zvětšovat. V roce 1911 to již bylo jen necelých 39 % (Gibb, 1988). S rostoucím počtem obyvatel se rozšiřovala také výstavba nových domů

a rovněž dělníci začali hledat ubytování v blízkých vesnicích či městech. Postupně tak Glasgow absorbovalo tyto oblasti, které byly oficiálně ke městu připojeny. První rozšíření bylo v roce 1846, další v roce 1891, kdy město získalo 90 tis. obyvatel a v roce 1912 získalo dokonce 226 tis. obyvatel (loďářské centra Govan, Partick, Pollokshaws). Později pak byly připojeny obce Routherglen, Cambuslang a Mount Vernon. Celkový vývoj počtu obyvatel v Glasgow od roku 1861 do roku 2009 je zobrazen na grafu 3. Jsou zde evidentní také tyto nárůsty obyvatel způsobené výše uvedenými administrativními změnami.

Obrázek 3 – Rozrůstání města Glasgow
Zdroj: Pacione, 1995

2.2. Období deindustrializace – populační pokles a obnova města

První světová válka přinesla Glasgow další rozvoj. Země zainteresovaná do války potřebovala vše, co byl průmysl v Glasgow schopen vyprodukovat (válečné lodě nejrůznějších velikostí, tanky, letadla, houfnice atd.). Nezaměstnanost naprosto zmizela. Nicméně meziválečné období bylo zoufalé. Konec války a ekonomická krize z 30. let 20. století způsobila 20% nezaměstnanost a produkce lodí, těžba uhlí a železné rudy kontinuálně klesala. Jediným odvětvím, které si zachovalo stálou produkci, bylo ocelářství (Boulton-Jones, 2009). Druhá světová válka způsobila podobné zlepšení jako v případě té první. Potřeba lodí, munice a surového materiálu oživila skomírající průmysl s výjimkou produkce uhlí, která zůstala na předválečné úrovni (více v kapitole 3). Nicméně během celého tohoto období existoval nadále silný nedostatek bydlení. Přestože byl v meziválečném období realizován plán a bylo postaveno 57 tis. nových bytů, problémy zůstávaly. Po roce 1945 bylo na listu čekatelů na byt zapsáno

neuvěřitelných 94 tis. jmen, z nichž 40,6 tis. byli skutečně bezdomovci (Boulton-Jones, 2009). Část těch, kteří měli kde bydlet, na tom byli jen o něco lépe. Obecně bylo velmi málo možností ubytování, ale navíc většina z nich byly jen zchátralé byty a domy. Hustota obyvatel byla po válce 163 obyvatel na akr (více jak 40 tis. na km²) a v čtvrti Gorbals to bylo neuvěřitelných 564 lidí na akr (141 tis. obyvatel na km²; např. jen polovina měla přístup do vlastní koupelny a třetina sdílela toalety). V té samé době byla hustota obyvatel v Birminghamu 48 obyvatel na akr (12 tis na km²). V roce 1951 byla celá polovina všech domů v Glasgow tvořena jen jedno- či dvoupokojovými byty. Pro porovnání situace v Londýně dosahovala 5,5 % (MacInnes, 1995). Populace v Glasgow se začala zmenšovat, podobně jako ve všech ostatních severních britských industriálních konurbacích. První roky po válce byly velmi těžké, stát byl na pokraji bankrotu a dodávky jídla byly téměř na horší úrovni než během války. Pomoc přinesl až Marshallův plán a finanční pomoc od USA, která nestartovala průmyslovou produkci. Bylo zapotřebí

obnovit infrastrukturu a tak nezaměstnanost zůstávala na nízké úrovni.

Tabulka 1 – Dokončené byty v období 1945 – 1957

rok	počet bytů	rok	počet bytů
1945	600	1952	3929
1946	1731	1953	5690
1947	2944	1954	6460
1948	2898	1955	5340
1949	4011	1956	5038
1950	4155	1957	5579
1951	3839	Celkem	52214

Zdroj: Damer, 1990

Již během války se začalo hledat finální řešení velkých problémů s bydlením. Ve výsledku byla nalezena dvě možná řešení. První, jehož autorem byl Patrick Abercrombie, který se proslavil svým plánem pro Londýn, byl napsán v roce 1943 a spočíval ve výstavbě nových satelitních měst (New Towns) v okolí Glasgow (Clyde Valley Regional Plan). Do těchto měst by se přestěhovala část obyvatel Glasgow. Mezi tato města patří East Kilbride, Cumbernauld, Irvine a Stonehouse. Vystěhovaný počet obyvatel by umožnil snížit zalidněnost Glasgow

a rovněž by umožnil zaměstnat velký počet obyvatel. Tento plán byl upřednostňován skotskou vládou před plánem druhým. Ten byl založen na nové výstavbě vysoko podlažních bytových domů, jednoduše řečeno aby domy, které jsou dnes více horizontální, byly vertikální. Tato myšlenka byla základem plánu Roberta Bruce z roku 1945-46 (The Bruce Plan), který tak chtěl město přestavět během 50 let. Byl zaměstnancem města a město samo o sobě nechťelo ztratit tolik populace, jak navrhoval první plán. Tyto nové sídliště by byly postaveny na okrajích (ale uvnitř) města a lidé by se přestěhovali zde. Vybydlené budovy blíže k centru by následně byly zbourány a přestavěny na nové moderní ubytování. Ve výsledku byl přijat jakýsi kompromis, který vycházel z obou plánů. Plány na výstavbu satelitních měst byl schválen v roce 1952 pro East Kilbride a v roce 1953 pro Cumbernauld. Obě města byla následně postavena a bydlení zde našli mladí lidé, pravděpodobně více ambiciózní než ti, kteří zůstali v Glasgow. Populace Cumbernauld čítala 18,4 tis. obyvatel v roce 1965 a v roce 1980 již 48 tis. a na

této úrovni se již ustálila (v roce 2001 byla necelých 50 tis.). East Kilbride bylo více progresivní a stalo se z něho 6. největší město Skotska se 74 tis. obyvateli v roce 2001. Celkem v pěti nově postavených městech (East Kilbride, Cumbernauld, Glenrothes, Livingstone a Irvine), které byly rozmístěny po celém centrálním Skotsku, žilo v polovině 70. let na 250 tis. obyvatel (většina z nich z Glasgow). Tato města však postrádala průmyslové areály pro zaměstnání nových obyvatel přímo v místě bydliště. Nicméně během období 1947 – 1975 těchto pět měst nalákalo více jak 700 firem, které zaměstnávaly místní obyvatele (Levitt, 1999), což začalo lákat další obyvatele Glasgow k přestěhování do těchto oblastí. Bohatší obyvatelé Glasgow se pak přestěhovali mimo město do suburbánních oblastí, kde bylo k dispozici soukromé bydlení (Newton Mearns, Bearsden). Zatímco tato nová města lákala zaměstnavatele a míra nezaměstnanosti dosahovala nižších hodnot, tak v nových sídlištních oblastech na okrajích Glasgow byla nezaměstnanost stále velmi vysoká a vyskytovaly se zde nejrůznější sociální problémy. Opuštěné domy ve městě byly

zbourány a namísto nich byly postaveny nové obytné domy a to včetně 160 vysoko podlažních budov (některé z nich byly dokonce nejvyšší v Evropě s 31 patry).

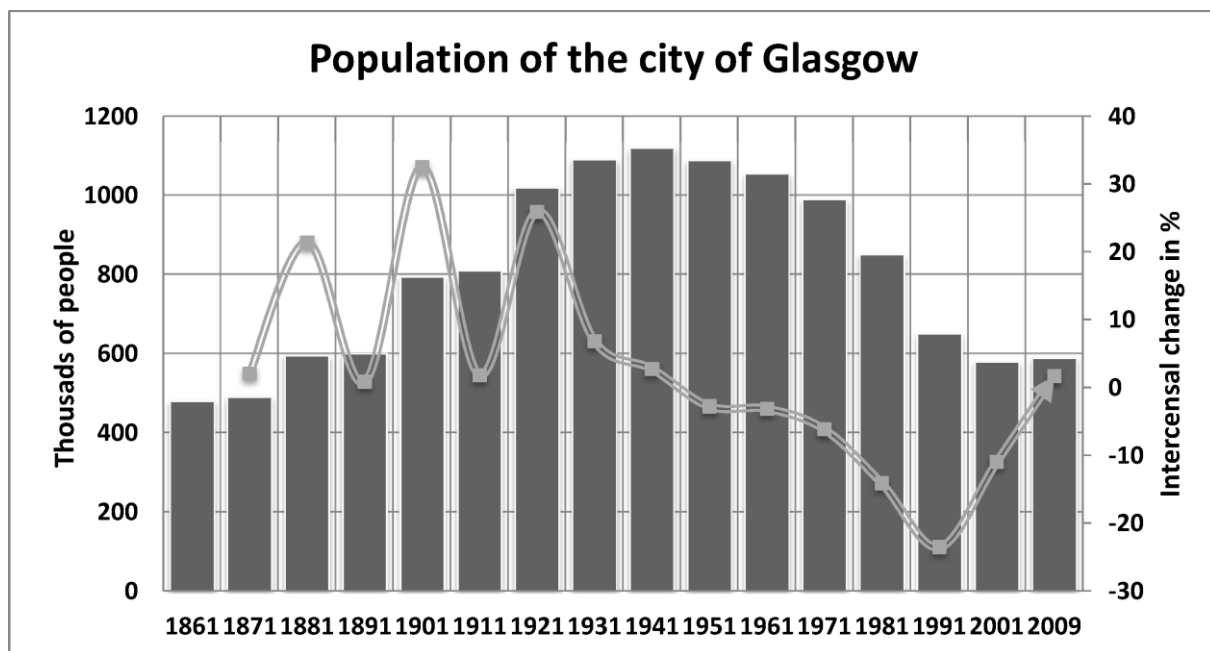
*Obrázek 4 – Příklad vysoko podlažní budovy (vlevo) a nová výstavba ve čtvrti Ruchill (vpravo),
Zdroj: Vlastní foto.*

Rychlost výstavby těchto domů byla velmi vysoká. Nicméně celá řada nově vybudovaných oblastí neměla dostatek obchodů či objektů pro volnočasové aktivity (např. v části Pollok nebyl dostatek obchodů, rekreačních zařízení a dokonce i základních škol). Tohle přemísťování obyvatel způsobilo ztrátu sousedských vztahů a do nových oblastí byli obyvatelé

sestěhování (plánováno Housing Department) podle hodnotícího systému, takže některé oblasti města získaly velmi rychle velmi špatnou pověst. Tyto výškové budovy se ukázaly jako nevhodné pro vybudování spořádaných komunit a žádný další nebyl postaven po roce 1974. Bytová situace města se tak výrazně změnila. V minulosti byla velká část bytů v soukromém vlastnictví, ty se uměle rozdělovaly a uvnitř bydleli namačkaní chudí dělníci. Po mohutné výstavbě bylo nyní asi 70 % všech bytů ve vlastnictví města, tyto byty byly moderní, nicméně byly nekvalitní. To spočívalo v použití

špatných materiálů, přičemž představitelé Glasgow se inspirovali domy v Marseille postavenými francouzským architektem Le Corbusierem. Při velmi vysoké vlhkosti v Glasgow, která je daleko větší než v Marseille, byly tyto domy velmi brzy vlhké a v kombinaci se sociálními problémy, které taková kumulace lidí podobné sociální skupiny v jednom domě způsobuje, byly některé z těchto domů zbourány jen 20 let po jejich výstavbě. Vysoký podíl městských bytů vedl v průběhu 80. a 90. let k silné poptávce po soukromě vlastněných bytech a domech.

Graf 3 - Vývoj počtu obyvatel v Glasgow, 1861 – 2009

Zdroj: Vlastní zpracování dle Censuses of Population, Registrar General Mid Year Estimates, 2009.

Tyto opatření v bytové politice měly za následek výrazné poklesy počtu obyvatel. Glasgow bylo prvním městem, kde byl pokles obyvatel považován za součást oficiální politiky a byla ovlivněna několika faktory – bytové důvody (viz odstavec výše), lokální důvody (vidina lepších škol v jiných oblastech a kvalita životního prostředí ve městě), pracovní důvody

(decentralizace pracovních míst z Glasgow) a veřejná politika. Podíl obyvatel Glasgow na populaci celé konurbace poklesnul z 62 % v roce 1951 na 42 % v roce 1991 (Turok, Bailey, 2004). Pokles počtu obyvatel města dosahoval v 70. letech závratných až 25 tis. ročně! Nicméně Glasgow nebylo v tomto trendu ojedinělé, kdy mezi lety 1971

a 1981 ztratilo 22 % obyvatel, pak např. Londýn přišel o 10 % a Manchester o 17,5 %. Proces změny v Glasgow představuje vůbec ten nejextrémnější, který postupoval dál a rychleji než v případě jiných měst ve Velké Británii, ale i jinde ve světě (MacInnes, 1995). V tomto období se naopak zdvojnásobila nezaměstnanost ze 7,5 % na 15 % a byla pochopitelně daleko vyšší ve vyloučených lokalitách města. Snaha o obnovu těchto lokalit narážela na jeden zásadní problém, kterým byl velký počet organizací, které se staraly o podobnou problematiku (Boulton-Jones, 2009). Nicméně výstupem byl plán realizovaný celkem ve 3. fázích od konce 60. let. Prvním byl *přístup s využitím sociální práce* (the social work approach) v období 1969-1976. Jeho podstatou byla teze, že lidé jsou chudí z důvodu jejich vlastní neschopnosti a lokalita by se zlepšila, když by se místním obyvatelům poskytlo trochu péče. Tyto deprivované oblasti byly lokalizovány a obyvatelům byly poskytnuty limitované zdroje na zlepšení životního prostředí, poskytnutí poradenství, výstavbu mateřských školek a pomoc se vzděláním etnickým

minoritám. Nicméně pokračující narůstající počet nezaměstnaných ukázal, že lidé mohou být oběti okolností, které jsou mimo jejich přímou kontrolu. Druhou fází byl *holistický (systémový) přístup* (the holistic approach), který byl realizován v období 1976-1979. Jako hlavní problém těchto lokalit měla být kombinace špatných zařízení (obchody, školy apod.), špatného bydlení, opuštěných území, snížení ekonomické aktivity pouze na nízko-vzdělanostní pozice a chabé motivace místních lidí. Byly vynaloženy další peníze a očekávalo se, že v tomto směru bude pokračovat a nakonec ho dokončí také soukromý sektor. Výsledky však nebyly okamžité a tak se nakonec od tohoto ustoupilo. Třetí fází byl v období 1979-1986 *tržní přístup* (the market approach). Nová konzervativní vláda chtěla omezit vliv státu. Soukromý sektor měl začít generovat zisk, který by vedl k regeneraci problémových městských oblastí. Hlavním předmětem zájmu této etapy tak byla ekonomická regenerace. Stále byly vypláceny také prostředky na regeneraci vlastního městského prostředí, ale tyto dotace nedržely krok s inflací a mnohem

častěji byly poskytovány jednorázové prostředky na obchodní projekty než na probíhající sociální programy. Vlajkovou lodí tohoto přístupu byly podnikatelské zóny (Enterprise Zones). Byly to oblasti, kam měla být koncentrována podnikatelská aktivita díky lákavým deregulacím, jako jsou např. 10ti leté poplatkové prázdniny, minimalizování byrokratické zátěže či daňové úlevy. Celkem bylo v Británii vybráno 11 takových zón (celkem vytvořeno 8065 nových míst) a jednou z nich byla oblast Clydebanks (břeh řeky Clyde), která byla vybrána jako zástupce pro West of Scotland. Kromě soukromých investic zde bylo investováno také 85 miliónů liber z veřejných prostředků (The Scottish Development Agency). V roce 1984 však bylo jasné, že tyto zóny nerozpoutaly nějaký nával nové ekonomické aktivity.

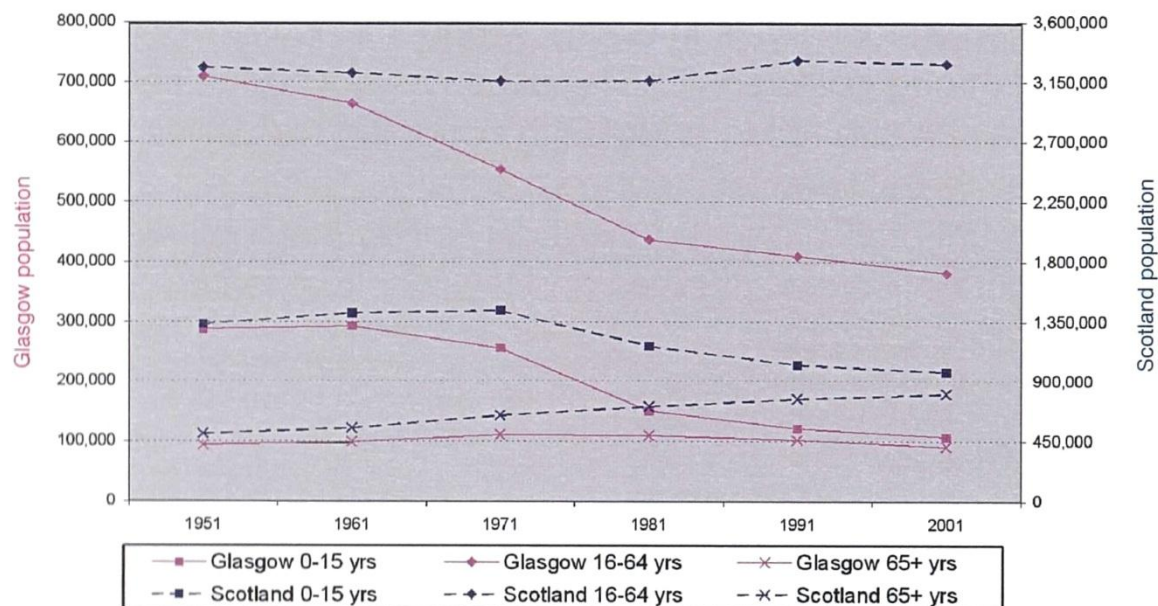
Hlavní aktivitou v Glasgow, která byla zahájena během etapy holistického přístupu, byl projekt s názvem Obnova prostředí východního Glasgow (Glasgow Eastern Urban Renewal = GEAR project). Ten se zaměřoval na kompletní – ekonomickou a sociální transformaci

území v East End v Glasgow. Cílem tak byla kompletní obnova celé části města. Tato oblast prošla masivní depopulací, kdy zatímco v roce 1951 zde žilo 140 tis. obyvatel, tak v roce 1981 to bylo už jen 45 tis. Tito obyvatelé byli navíc převážně staršího věku a méně kvalifikovaní. V roce 1977 pracovalo jen 40 % hlav domácností z těchto lidí (průměr region bylo 60 %). Toto navíc nebylo nedostatkem pracovních míst (2,5 místa na žadatele), ale spíše strukturálními problémy, kdy nezaměstnaní neměli požadované vzdělání. Díky skutečnostem jako jsou tyto byl vývoj Glasgow přirovnáván k sestupujícímu pohybu po spirále – ztráta obyvatelstva a to hlavně toho kvalifikovaného, rostoucí podíl nekvalifikované, starší a nekompetentní pracovní síly a navíc neatraktivní veřejný obraz města. Projekt byl zahájen v roce 1976. Realizace nebyla centrální vládou svěřena místnímu vedení města (City Corporation), které se již po několik desetiletí neúspěšně snaží něco změnit, ale byla svěřena Scottish Development Agency (neresortní veřejná instituce skotské vlády). Byly postaveny nové

kvalitnější domy, než ty během poválečného období. Firmám bylo nabízeno se přestěhovat do nově vybudovaných zařízení a byly jim nabídnuty finanční pobídky, byly upraveny brownfieldy. Nicméně stejně jako v případě výše zmíněných podnikatelských zón (Clydebank), tak rovněž tento projekt nenaplnil všechny představy. David Donnison a jeho tým (Donnison, 1987) hodnotí výsledky projektu a souhlasí, že projekt byl více orientovaný na tradiční regeneraci městského prostředí. Volá pak po větší spolupráci mezi veřejným a soukromým sektorem, je třeba klást větší důraz na investice do lokální ekonomiky a založení systému, který bude více postaven na místních obyvatelích pro podporu lokální kontroly a autonomie. Také Boulton-Jones (2009) uvádí základní hodnocení projektu ve své knize. Firmy, které se do této oblasti přemístily, odešly z jiných oblastí stejného regionu a jen málo přijatých zaměstnanců byli dlouhodobě nezaměstnaní. Téměř 75 % nových zaměstnanců bylo předtím

nezaměstnaných, nicméně pouze krátkou dobu a byli přijati na základě osobních kontaktů s lidmi, kteří byli přijati před nimi. Některé nově vzniklé firmy byly jen zmenšené klony starých firem, které předtím zbankrotovaly. Celkově byl počet nových míst malý a méně než dvojnásobný než počet míst, které zase zanikly. Navíc nová místa v obslužném sektoru byla více typu opravna kol, než těch odvětví, která by představovala nějaký následný růst. Nicméně projekt přinesl také materiální pozitiva, byly rekultivovány velké plochy opuštěných brownfieldů, bylo postaveno hezké nové bydlení a byla také posílena morálka místních obchodníků. Nicméně celkové návraty byly vůči masivním investicím (300 mil. liber) velmi malé. To potvrzuje také nepublikovaný materiál o hodnocení GEAR projektu – projekt byl velmi úspěšný ve směru zlepšení bytové situace a vedl ke zlepšení životního prostředí, ale neuspěl ve vztahu k ekonomickému vývoji a aktivní veřejné spoluúčasti (Robertson, 1998).

Graf 4 - Věkové složení Glasgow a Skotska v období 1951 – 2001

Zdroj: Crawford, Beck, Hanlon, 2007.

Také během 80. let klesala populace konurbace Glasgow (Greater Glasgow s populací větší 1,7 mil. v roce 2000) daleko nejrychleji ze všech konurbací v Británii. Samotné město ztratilo 12,2 % obyvatel, ale tato ztráta nebyla rovnoměrně rozmístěna v rámci města a ani v rámci celé desetileté periody. Během 90. let se pak zpomalila na pokles 3600 obyvatel

ročně (Bayley et al., 1999). Stále je však absolutní pokles obyvatel v polovině 90. let největší ze všech měst v Británii (spolu s Liverpoolem). V druhé polovině 90. let se tempo poklesu snížilo a zlepšení situace mezi těmito dvěma 5ti letými obdobími bylo mnohem větší než v jakékoliv jiné konurbaci v Británii (kromě Londýna). Nicméně nesmí být zapomenut fakt, že

Glasgow stále ztrácí obyvatelstvo a to až do roku 2001. Za celou dobu poklesů do roku 2001 poklesl počet obyvatel v Glasgow o téměř 50 % a to navzdory

tomu, že byla plocha města rozšířena o téměř 1600 hektarů (Boulton-Jones, 2009).

Tabulka 2 – Procentuální zastoupení obyvatel ve věku 25-44 let z celkové populace

	1971	1981	1991	2001	Change 1971-2001
Glasgow	21.8%	22.4%	28.9%	31.2%	+43.1%
East Kilbride (New Town)	29.5%	26.8%	30.8%	30.7%	+4.1%
Cumbernauld (New Town)	32.5%	30.0%	30.7%	29.5%	-9.2%
Bearsden (Suburb)	29.0%	27.8%	27.4%	24.0%	-17.2%
Bishopbriggs (Suburb)	33.7%	30.4%	31.0%	25.0%	-25.8%
Milngavie (Suburb)	25.1%	24.8%	26.0%	27.0%	+7.6%

Zdroj: Glasgow City Council, Discussion Paper, GCPH seminar 8. 12. 2006

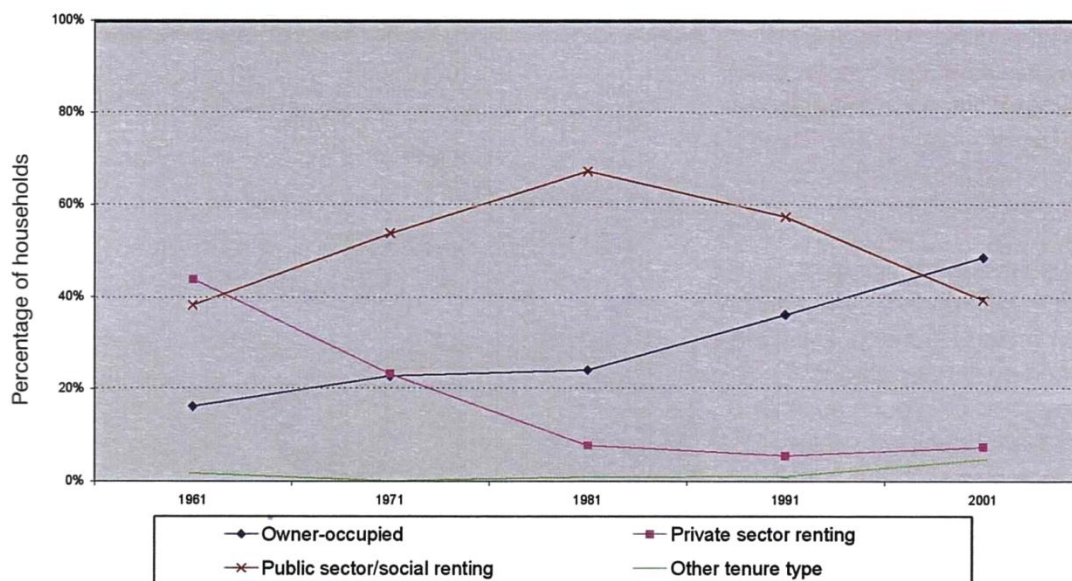
Během posledních desetiletí se začínají v Glasgow stavět jiné typy domů a bytů a to malé domy v soukromém vlastnictví a pro pronajímání soukromými majiteli uvnitř města (viz graf 5). Hlavním cílem je udržet mladé obyvatele ve městě, obzvláště ty, kteří se vzdělali na místních univerzitách. Nabídnout jim tak alternativu oproti odstěhování se mimo území města do suburbánních oblastí, kde navíc cena nemovitostí postupem času výrazně stoupala. Zájem je také lákat zpět rodiny, které již Glasgow opustily do okolních oblastí mimo město. Byly tak postaveny 4 nové čtvrti v různých oblastech realitního trhu (Drumchapel, Garthamlock, Oatlands a Ruchill/Keppoch) a dále bylo poskytnuto

9 ploch pro zástavbu o celkové kapacitě 2000 bytů. Plánuje se pokračující trend ve výstavbě bytů a domů a to 3100 bytů ročně v období 2008 – 2018 (Glasgow City Council, 2009a). První nárůst počtu obyvatel je patrný v období 2001 – 2008. Je zatím malý, ale v porovnání s desítkami let trvajícím poklesem je to jistě úspěch. Dle predikcí se předpokládá růst městské populace i v dalších 10 letech a v roce 2026 se předpokládá, že populace města dosáhne téměř 600 tis. obyvatel. Je patrné a velmi důležité, že se daří ve městě udržet mladé obyvatele, jelikož zastoupení obyvatel ve věku 20-29 vzrostlo za období 1996 – 2006 ze 17 % na 18 % a celkem je zastoupení věkové skupiny 20-39

v Glasgow o 8 % nad skotským průměrem (Glasgow City Council, 2009a). Toto je částečně potvrzeno v tabulce 2, kde je zobrazen podíl obyvatel ve věku 25-44 let v Glasgow, v některých z nových měst (New Towns) a v suburbánních oblastech. Je vidět, že zatímco v 70. letech měla tato města daleko větší podíl této věkové skupiny obyvatel, tak v roce 2001 již tento podíl odpovídal situaci v ostatních

městech. Důležitým krokem byl převod všech městských bytů z vlastnictví města do správy nevýdělečné organizace Glasgow Housing Association, která se stala pronajímatelem těchto bytů v roce 2003. Cílem bylo zvětšit investice a kontrolu nájemníků, zlepšit životní podmínky a poskytnout lepší služby (Crawford, Beck, Hanlon, 2007).

Graf 5 - Struktura majitelů domů a bytů v Glasgow

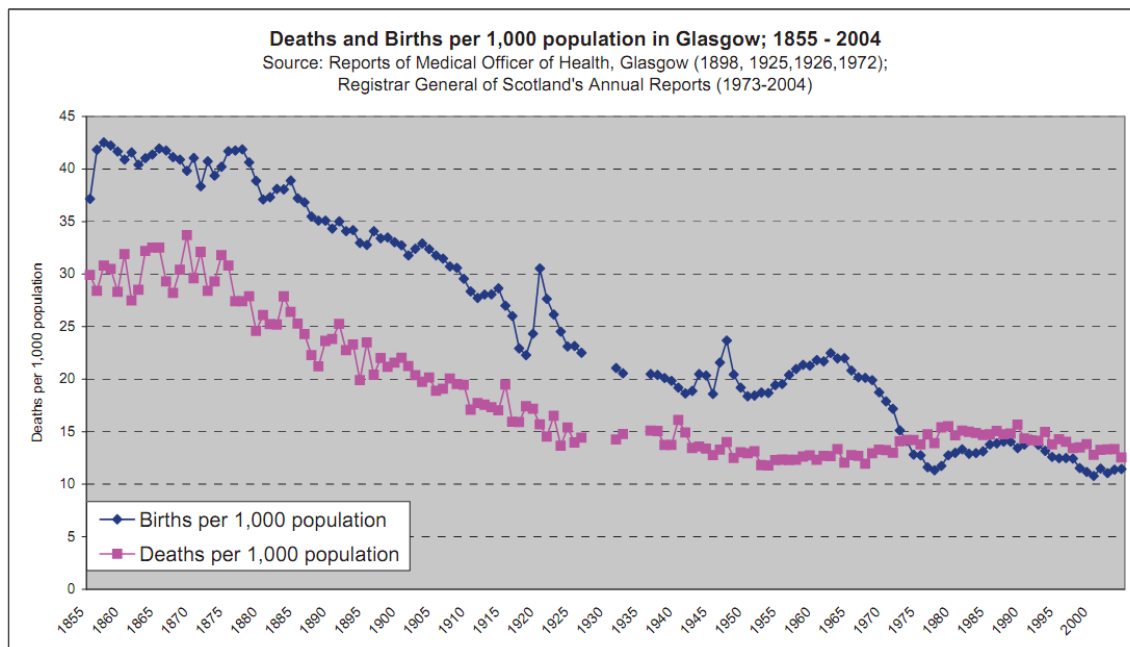
Zdroj: Crawford, Beck, Hanlon, 2007.

Migrace jako určující prvek vývoje populace

Jak již bylo uvedeno, populace ve městě se může měnit díky 3 složkám – porodnost a úmrtnost (přirozená měna), přistěhování a vystěhování (migrace) a odtržení či přičlenění části území od/k městu (absorpce). Z grafu níže (graf 6) je patrný vývoj porodnosti a úmrtnosti v Glasgow od poloviny 19. století. Je patrné, že po dlouhou dobu převyšoval počet narozených počet zemřelých a město získávalo obyvatelstvo přirozenou měnou. Nicméně jak porodnost tak i úmrtnost dosahují vysokých hodnot, úmrtnost má navíc značně kolísavý charakter, což je způsobeno různými epidemiemi (tuberkulóza, cholera, neštovice apod.), které se ve městě v této době objevovaly. Postupem času obě složky shodně klesaly a je rovněž patrný vliv obou světových válek – nárůst zemřelých před a nárůst narozených po. V 50. a 60. letech se projevuje britský baby-boom, nicméně poté následuje prudký pokles porodnosti. To je způsobeno velkými odlivy hlavně mladého plodného obyvatelstva do

okolních nových měst a jinde (viz text výše). Od roku 1973 tak úmrtnost překonala porodnost a Glasgow ztrácí obyvatelstvo přirozenou měnou. Situace se mění až v posledních několika letech, kdy se daří udržet mladší ročníky uvnitř města a ti zde zakládají rodiny. Svůj vliv na tom mají jistě také děti zahraničních imigrantů. Lze však říci, že v posledních několika desetiletích nemá přirozený přírůstek na počet obyvatel v Glasgow výraznější vliv. Ten měl v minulosti a rovněž má v současnosti hlavně migrace – migrační zisky či ztráty.

Graf 6 - Vývoj narozených a zemřelých v Glasgow

Zdroj: Hanlon, Walsh, Whyte, 2006.

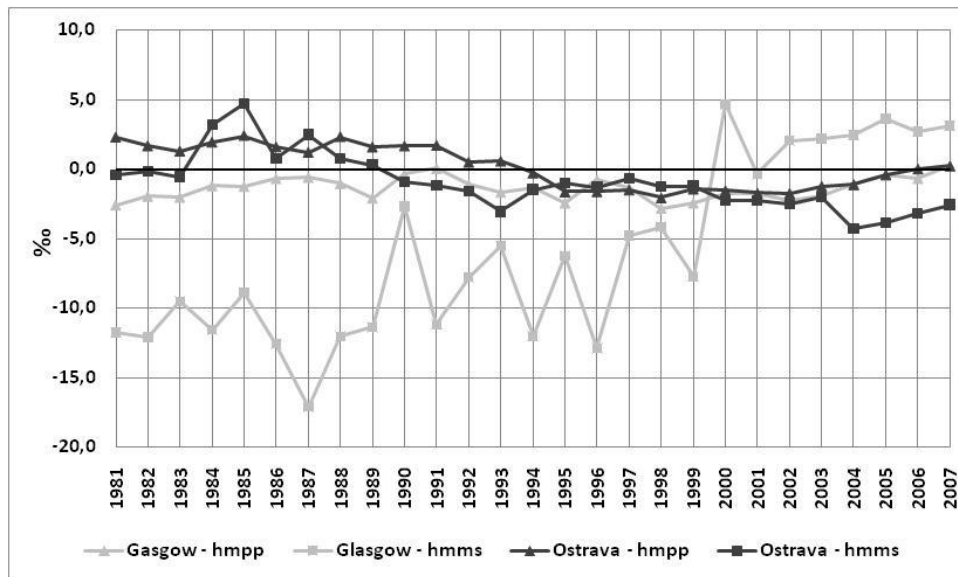
Ve vzdálenější i v nedávné historii hrála nejvýznamnější roli pro populační růst či pokles migrace. I z výše uvedeného popisu historických skutečností je evidentní, že Glasgow prošlo, podobně jako jiná průmyslová města včetně Ostravy, obdobím velmi intenzivního až masového přílivu migrantů z jiných bližších i vzdálenějších oblastí Británie, případně ze

zahraničí. Tento historický trend byl již detailněji popsán výše. Na grafu níže je zobrazen vývoj hrubé míry migračního salda v Glasgow a v Ostravě. Průběh obou křivek nelze porovnávat z důvodu odlišné pozice obou měst v procesu deindustrializace. Je však jasně patrná velikost depopulace Glasgow, která byla způsobena z velké části převahou

vystěhování nad přistěhování. Od roku 2000 pak město již neztrácí migrací své obyvatele a naopak se počet obyvatel

zvětšuje. Nejedná se o nijak závratný příliv počtu obyvatel jako v minulosti, nicméně toto ani není cílem politiky města.

Graf 7 - Role přirozeného přírůstku a migračního salda v Glasgow a Ostravě

Pozn.: hmpp – přirozený přírůstek na 1000 obyvatel, hmms – migrační saldo na 1000 obyvatel

Zdroj: Vlastní zpracování.

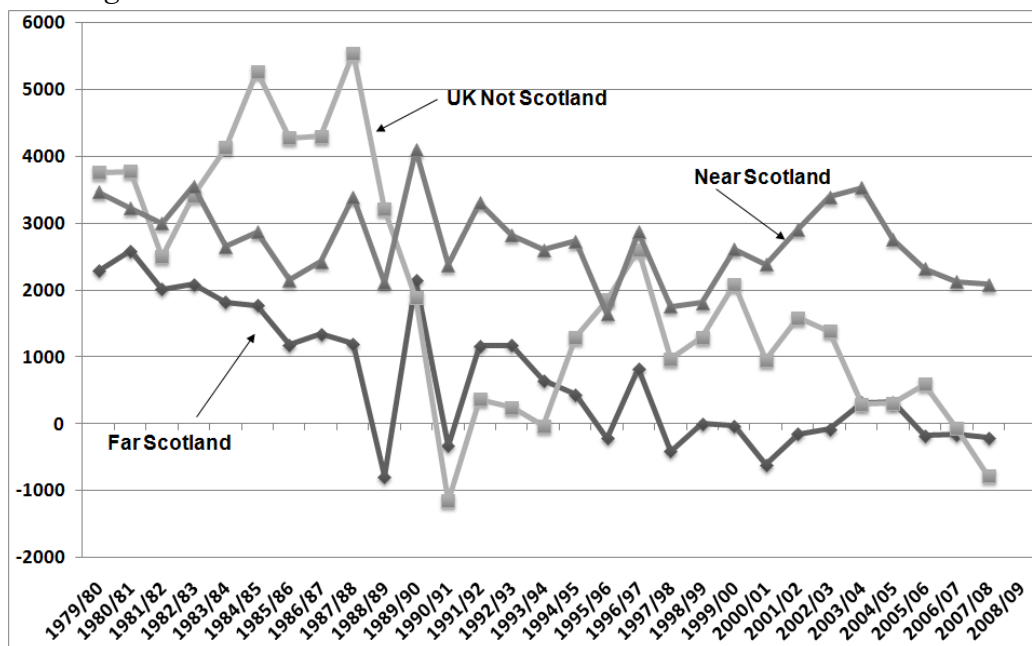
Na dalším grafu jsou migrační pohyby rozděleny podle cíle vystěhování a jsou zobrazeny inverzní salda migrace (rozdíl počtu vystěhovaných a počtu přistěhovaných) pro celou konurbaci Greater Glasgow. Během 80. let minulého století, v období významných problémů s nezaměstnaností, odcházelo nejvíce lidí

z této oblasti do jiných částí Velké Británie mimo Skotsko a to hlavně do jižní Anglie – Londýn a okolí (Walsh et al., 2009 nebo Webster, 2000). Tento směr byl pak nejvýznamnější v druhé polovině 80. let a měl největší vliv na depopulaci města. Relativně významné směry migrantů jsou také do USA. V současné době však celá

konurbace díky této migrace na velké vzdálenosti populaci naopak získává (necelý 1000 obyvatel ročně). Společně s vystěhováním z celé konurbace Greater Glasgow probíhá také proces suburbanizace z Glasgow v rámci konurbace. Tento proces decentralizace obyvatel z města do svého zázemí se začíná ve větší míře objevovat od 30. let 20. století, ale nejvýznamnější byl v období 60. a 70. let v období přestavby města. Tito lidé však většinou nadále zůstávali pracovat v Glasgow. Tyto suburbanizační procesy nejsou započteny do křivky v grafu níže, která charakterizuje migrační pohyby do blízkého okolí konurbace uvnitř Skotska. Tento typ pohybu zůstává relativně stabilní od 80. let a způsobuje roční pokles obyvatel kolem 3000 (2000 – 4000 obyvatel). Na konci sledovaného období (od roku 2005) je patrný také u tohoto pohybu pokles v intenzitě, nicméně konurbace nadále ztrácí obyvatelstvo z důvodu vystěhování na krátké vzdálenosti. Nejmenší vliv na populační přírůstek či pokles a vůbec intenzitu migrace má stěhování do vzdálenějších oblastí Skotska. Od druhé

poloviny 90. let do současnosti se střídají období, kdy konurbace nepatrně ztrácí či získává obyvatelstvo. V porovnání s ostatními migračními pohyby je však velikost téměř zanedbatelná. Obecně tak lze během 90. let vidět významnější poklesy v počtu obyvatel, kteří opouštějí konurbaci. Tento trend je spojen s opětovným růstem ekonomické situace v Glasgow, s růstem problémů spojených s migrací do jižních částí Anglie, např. rostoucí ceny bytů v této oblasti (Glasgow City Council, 2009b). Zlepšení situace v zaměstnanosti a bytové nabídce je však klíčovým faktorem v obratu migrační pozice Glasgow.

Graf 8 - Migrační saldo oblasti z Greater Glasgow (vystěhování – přistěhování) dle vzdálenosti migrace

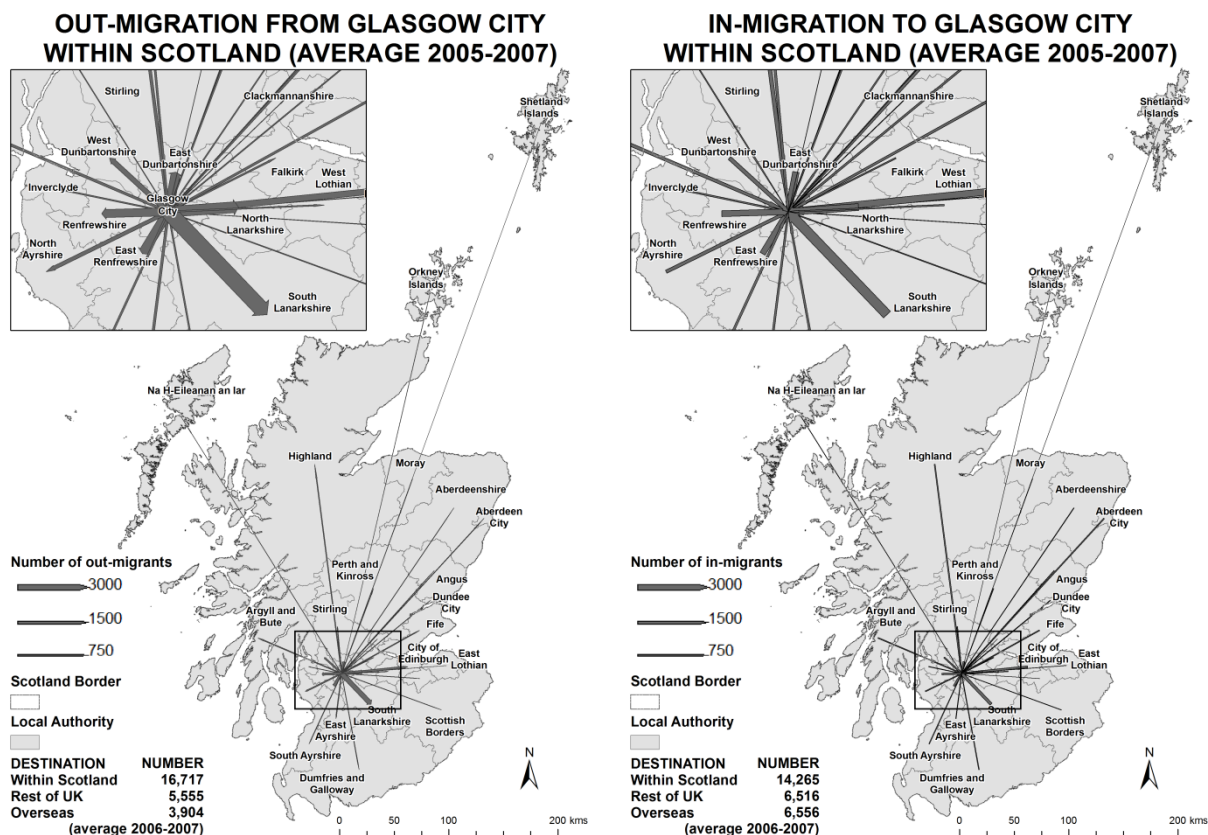
Zdroj: David Webster.

Migrační zisky způsobuje hlavně migrace na dlouhé vzdálenosti. Podrobný náhled na směry vystěhování i přistěhování do Glasgow v rámci Skotska poskytují mapy níže. Z tabulky uvedené v obou mapách je patrné, že pokračující ztrátu obyvatelstva způsobují migrační pohyby uvnitř Skotska a z detailu je pak jasné, že se jedná o oblasti v okolí Glasgow a jde tak

převážně o výše zmíněné suburbanizační pohyby. Naopak město získává obyvatele díky migraci z ostatních oblastí Velké Británie a nejvíce pak díky zahraniční migraci z jiných států. V současné době tvoří jiná etnika přes 5,5 % celkové populace Glasgow a mezi ně patří především Pákistánské, Indické, Čínské, Africké a Karibské komunity a stále

narůstající počet migrantů z východní Evropy (např. z Polska). Tomu napomáhá také strategie radnice, která zajišťuje rovnocenný přístup ke všem službám, které

jsou v Glasgow poskytovány a to pro všechny obyvatele (Glasgow City Council, 2009a).

Obrázek 5 – Hlavní migrační směry mezi Glasgow a Local Authorities ve Skotsku

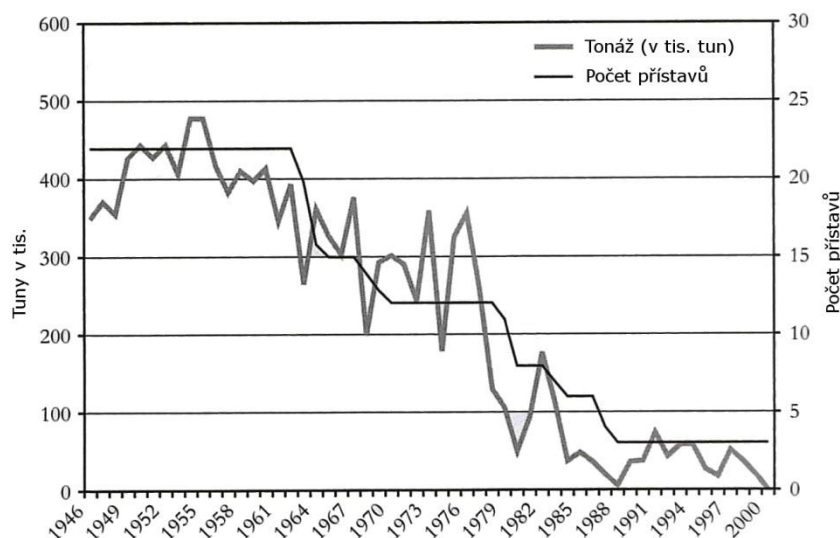
Zdroj: Vlastní zpracování.

3. Proměna ekonomického zaměření města

Historický pohled na ekonomické zaměření byl částečně uveden v úvodu kapitoly. Zde je rozšířen o přesnější čísla a některé další detailnější informace. První zásadní změnu ekonomické orientace města přineslo omezení dodávek bavlny z Ameriky z důvodu občanské války, což mělo za následek výrazné omezení zaměstnanosti v tomto odvětví a naopak tento vývoj pomohl v nárůstu počtu zaměstnanců v odvětvích těžkého průmyslu. Zatímco v roce 1861 pracovalo v textilním průmyslu 48 500 dělníků a v loděřství 4 500 v Glasgow a v Govanu

(od roku 1912 součást města, jižně na břehu řeky Clyde), tak o půl století později v roce 1911 pracovalo v loděřství a v blízkých oborech 60 000 zaměstnanců a v textilním průmyslu už jen 24 000 (Gibb, 1988). Tento vývoj byl umocněn produkcí levného železa z okolních oblastí, které stimulovalo produkci uhlí a stavbu železnic a poskytovalo syrový materiál pro stavbu lodí. Kromě toho bylo velmi významným stimulantem také vyvíjení nových konstrukčních materiálů a způsobů pohonu, což pomáhalo udržet svou pozici na trhu a být před světovou konkurencí.

Graf 9 - Pokles loďařství na řece Clyde

Zdroj: převzato Boulton-Jones, 2009.

S koncem války se začalo také měnit zaměření města. Během 50. let byla sice stále téměř úplná zaměstnanost. Tradiční průmyslová odvětví zatím nezkolabovala, ale začaly se objevovat nové ekonomické oblasti. Nicméně už tehdy se začaly projevovat předzvěsti budoucího kolapsu. Británie obecně rostla méně než ostatní státy v západní Evropě a západ Skotska rostl ještě méně než Británie. Loďařství se udržovalo na stejné úrovni, ale již nerostlo. Nicméně nižší průměrná mzda (asi 90 % oproti britskému průměru) se začala

navyšovat a tak tato výhoda pro zaměstnavatele zmizela. I z důvodů častých stávek se začala orientace investorů odklánět od této oblasti (ale i od celé Británie). I když region začal ztrácet populaci, tak míra nezaměstnanosti zůstávala na vyšší úrovni, než byl celostátní průměr (nicméně stále byla nižší než v krizovém meziválečném období). Dalším lokálním problémem, který měl jistě významný vliv na pomalý růst oblasti, byly uměle vysoko udržované úrokové sazby. Firmy v tomto regionu, které byly

dlouhou doby místní a vlastněné místními lidmi se proměnily na dceřiné společnosti a v 60. letech bylo 60 % firem s více jak 250 zaměstnanci vlastněno firmami se sídlem mimo tuto oblast a v krizovém období by pak tyto periferní továrny byly ty první určené k uzavření. Vlády v 60. a 70. letech neuvěřitelně sympatizovaly s místními problémy a snažily se místním firmám v problémech uměle pomáhat. Jak konzervativci, tak i labouristické vlády, štedře dotovaly místní loďařské společnosti. Nicméně toto příliš nepomohlo ve snaze vedení firem v restrukturalizaci a reorganizaci (zmenšení) firem. Až po změně vlády v roce 1979 tuto politiku odměňování neúspěchu ukončila Margaret Thatcherová. Těžařský průmysl byl definitivně ukončen v roce 1984. Loďařský průmysl pokulhával od zakázky k zakázce a často byl zachráněn zakázkou ministerstva. Žádná další podobně velká loď již nebyla v docích na řece Clyde postavena po vypuštění Queen Elizabeth 2 v roce 1969 (Queen Mary 2 byla již postavena ve Francii). Ocelářství si určitou dobu drželo pevnější pozici, nicméně nakonec byla

produkce v roce 1993 také ukončena. Všechny významné průmyslové aktivity, které v 19. století udělaly z Glasgow jedno z nejvýznamnějších měst a druhé město Království, nepřežily 20. století a byly postupně ukončovány. Nicméně rychlost kolapsu průmyslové činnosti v Glasgow od roku 1960 do konce století byla neuvěřitelná. To mělo za následek opravdu masivní propouštění zaměstnanců místních továren. Pro ilustraci v období od konce 2. světové války přišlo o práci 40 tis. horníků, 30 tis. dělníků v lodním průmyslu, 70 tis. inženýrů z nejrozličnějších oblastí, 30 tis. ocelářů a 7 tis. zaměstnanců firmy Singer, které ukončila svou produkci v roce 1985. Zatímco tak v roce 1950 pracovalo v Glasgow 559 tis. obyvatel, tak v roce 1996 to bylo jen 326 tis. a v roce 2001 pak zase již 390 tis. (Boulton-Jones, 2009).

Jedním z významnějších pokusů o regeneraci místního průmyslu bylo postavení pobočky automobilky (Rootes, Imp). Původně se měla automobilka rozšiřovat na místě, kde stála dosavadní továrna (Ryton), nicméně nebylo ji uděleno povolení a následně díky politickému tlaku bylo v roce 1960

rozhodnuto o postavení nové výrobní aut ve městě Linwood kousek od Glasgow. Ta byla na konci roku 1962 dokončena a začala produkovat automobily. Zaměstnaní zde byli hlavně dělníci z bývalých loděnic. Nicméně budoucnost tohoto řešení nebyla dlouhá, kvůli mizernému vedení a neochotných zaměstnanců projekt ztroskotal. V roce 1967 koupil továrnu Chrysler a následně Peugeot-Citroën, který ji v roce 1981 uzavřel. Další možnost jak pomoci Glasgow byla spojena s objevením ropy v Severním moři. I když se to zprvu nezdálo, vláda doufala, že by přístavy v Glasgow na řece Clyde mohly být využity k výstavbě ropných plošin a další infrastruktury. Toto se však nerealizovalo na nijak významné úrovni. Nicméně v Glasgow byla založena Britská národní ropná společnost (British National Oil Corporation), díky které bylo vytvořeno mnoho manažerských a vedoucích pozic, což však mělo významný vliv na ceny bytů v suburbánních oblastech města. Nicméně ani toto řešení nemělo dlouhou budoucnost a následně byla společnost zprivatizována jako Britoil (v roce 1982) a v roce 1988

přebrána společností British Petroleum. Krátce na to následovalo uzavření kanceláří v Glasgow. Jednoduše řečeno všechny snahy vlády pomoci oblasti West of Scotland, potažmo Glasgow, ztroskotaly, byly považovány za ztrátu času a sám trh by tak měl rozhodnout co dále.

Jediným východiskem pro Glasgow a okolí byly vnitřní investice. Nově vzniklá výroba elektroniky zaměstnala v 80. a 90. letech velké množství lidí. Tyto továrny vyráběly čipy, tranzistory apod. Nicméně tyto pracovní pozice byly pouze pro dělníky, bez nutnosti jakéhokoli výzkumu. I toto bylo zapotřebí z hlediska vysoké míry nezaměstnanosti, nicméně tato místa byla většinou jen dočasná, z důvodu orientace produkce vždy na vzkvétající část trhu a při změně orientace byla výroba omezena či úplně ukončena i z důvodu přesunu výrobní do levnějších oblastí. Výroba tak byla v 90. letech prakticky ukončena.

Tabulka 3 – Zaměstnanost v Glasgow podle sektorů

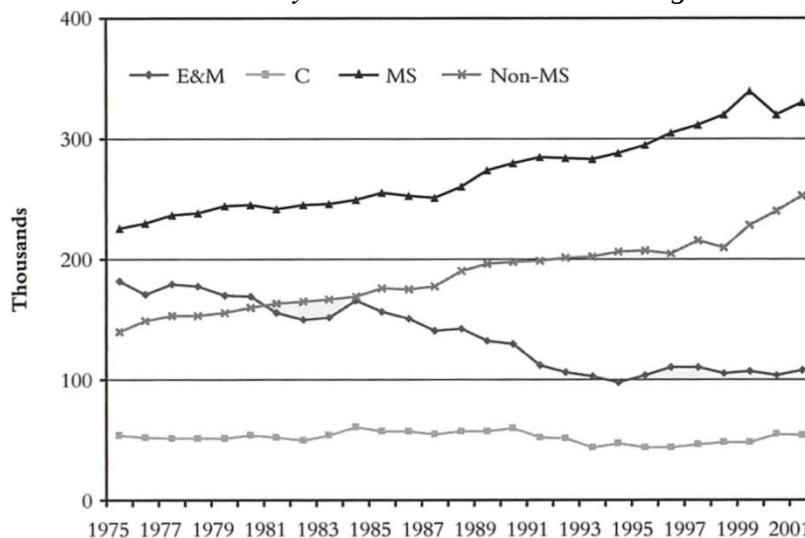
sektor	1991	1995	2000	2003	2008
Energie, voda	3,8	3,0	2,9	4,0	3,4
Průmysl	43,7	34,6	30,0	25,2	21,9
Stavebnictví	34,4	17,7	19,8	19,1	17,9
Obchod	68,8	69,8	73,9	75,4	80,0
Doprava	22,9	22,9	21,9	21,0	20,4
Finančnictví	63,9	70,9	87,1	91,2	113,6
Veřejné služby	92,4	95,9	109,3	123,2	129,3
Jiné služby	19,9	17,1	18,8	21,4	22,7
Celkem	349,2	332,1	363,9	380,5	409,2

Zdroj: Boulton-Jones, 2009; Glasgow Economic Revue 11/2010

Situace v obslužném sektoru nebyla o moc pozitivnější. V polovině 80. let ztrácelo Glasgow pracovní pozice v obchodech, hotelích, restauracích a to i přes to, že čísla ukazovala zvětšující se podíl na zaměstnanosti tohoto odvětví. To však bylo způsobeno rapidním poklesem počtu zaměstnaných ve výrobě. V roce 1951 pracovalo ve výrobě 41 % zaměstnaných a ve službách pak 53 % a tento stav byl stejný také v průběhu 60. let. V roce 1975 bylo ve výrobě zaměstnáno jen 30 % a 61 % ve službách. Nicméně nezaměstnanost byla velmi vysoká a Glasgow byl považován za invalidu

Británie. Toto období trvalo až do konce 80. let, kdy se město začalo samo prezentovat jako oživující se město, ideální a vhodné pro život a práci. V roce 2000 bylo ve výrobě zaměstnáno už jen 14 % zaměstnaných a ve službách pak již 78 % zaměstnaných. Tato proměna reprezentuje velmi významnou změnu v zaměření města a přináší zvětšující se prosperitu. Za téměř kompletní nárůst nových pracovních míst v období mezi lety 1975 – 2001 (celkem vzniklo 146 tis. nových pracovních míst) tak Glasgow vděčí obslužnému sektoru. Naopak došlo k poklesu zaměstnanosti v ostatních sektorech.

Graf 10 - Zaměstnanost v tisících ve čtyřech hlavních sektorech v regionu Glasgow

Pozn. E&M – energie a výroba (těžba, produkce potravin, textile, elektroniky a energie); C – stavebnictví; MS – bankovníctví, call centra, zábava, turistický ruch, nakupování, doprava; Non-MS – vzdělávání, zdravotnictví a všechna místa veřejného sektoru

Zdroj: převzato Boulton-Jones, 2009.

Z hlediska nezaměstnanosti byla situace v Glasgow dlouhou dobu velmi špatná a byl to jeden z hlavních důvodů pro masivní odchod obyvatel do jiných míst Skotska, Británie či světa. V roce 1983 bylo stále 73 tis. obyvatel, kteří žádali dávky v nezaměstnanosti. To nebylo tak špatné jako v 30. letech, nicméně stále velmi problematické. Nicméně díky zlepšující se ekonomické situaci města se počet nezaměstnaných pobírajících dávky

v roce 2004 pohyboval na úrovni 17,5 tis. Je třeba podotknout, že podobný vývoj zaznamenala také jiná britská města, nicméně méně dramaticky (Boulton-Jones, 2009). Lepší vývoj je odůvodněn vyšším počtem nových pracovních míst a dále Glasgow nadále významněji ztrácelo své obyvatelstvo. Z hlediska podílu žadatelů o dávku v nezaměstnanosti na počet obyvatel v produktivním věku je situace v Glasgow nadále špatná. V roce

2004 byla o pětinu horší (4,9 %) než průměr za celou Británii (3,8 %), dvakrát větší než v blízkém Edinburghu (2,5 %), lehce pod Liverpoolem (5,2 %) a Manchesterem (5 %) (nejedná se o míru nezaměstnanosti dle definice ILO, ta se pohybovala kolem 11,3 % v roce 2001 a v prosinci 2009 byla 10,1 %). Nezaměstnanost v Glasgow je rozmístěna velmi nerovnoměrně a nejvíce je koncentrována v severní a východní části města. Navíc je ve městě vysoký podíl ekonomicky neaktivních obyvatel (lidé v předčasném důchodu, starající se o rodinu či prezenční studenti), který byl v roce 2001 až 32,2 % a to podobně jako v jiných průmyslových městech Británie, zatímco např. v Edinburghu byl tento podíl 19,6 %. To je také často způsobeno pobíráním invalidního důchodu (Boulton-Jones, 2009).

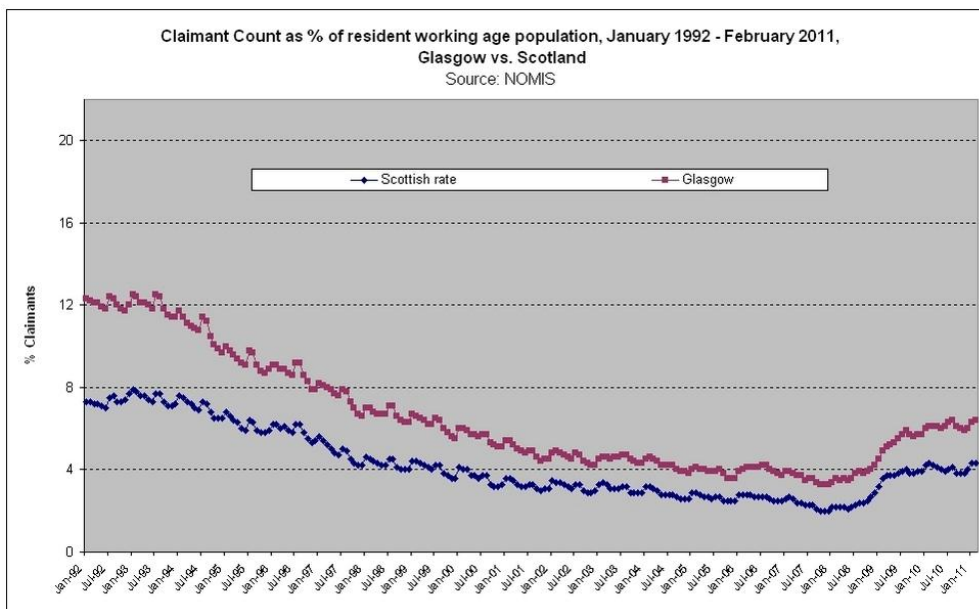
V posledním desetiletí 20. století byly v Glasgow vytvořeny pracovní místa tak rychle, jako v žádném jiném městě Británie. Co tedy způsobilo takové zlepšení situace na trhu práce oproti poválečnému vývoji? Bohužel ho nezpůsobily nové velké firmy, které by

měly sídlo v Glasgow, jak tomu bylo v průběhu 18. a 19. století. Naopak dle statistiky firem, která sleduje placení daní za období 1994 – 2002 má pouze Liverpool menší počet firem na obyvatele ze všech měst Velké Británie. Největší pokles v počtu firem zabývajících se výrobou zaznamenaly právě města s historicky největšími počty takto zaměřených firem. Naopak největší nárůst zaznamenaly firmy orientované na veřejnou správu a administrativu. Glasgow zaznamenal největší nárůst ze všech měst (o 41 %) a to přesto, že zároveň poklesnul počet firem ve finančním sektoru a firmy v oblasti stravování a ubytování (hotelnictví a restaurace) se zvýšily jen nepatrně. Počet firem orientujících se na stavebnictví poklesnul o čtvrtinu a to navzdory pokračujícím rozsáhlým stavebním programům. Jak se očekávalo, profil města se postupně měnil z výrobního centra na centrum služeb a to hlavně těch, které jsou napojeny na veřejné služby a cestovní ruch. Glasgow začalo být atraktivní pro zaměstnance, nicméně nedošlo k obrození podnikatelského potenciálu. Mezi 10 největšími podniky

v Glasgow (dle zaplacených daní) tak patří firmy zaměřené na dodávku energie (dvě největší – Scottish Power a British Energy – brány jen pracoviště v regionu), podstatně menší pak jediná firma zaměřená na výrobu (Weir), dvě firmy zaměřené na finančníctví (Clydesdale Bank, Abbey

National Financial), dvě firmy specializované na pronájem průmyslového vybavení (Aggreko, Hewden Stuart), jedna firma zaměřena na média (SMG), dále prodejce aut (Arnold Clark Automobiles) a výrobce whisky (William Grant).

Graf 11 - Vývoj % podílu žadatelů pobírajících dávky v nezaměstnanosti ze všech obyvatel v produktivním věku v Glasgow a Skotsku

Zdroj: Understanding Glasgow Project

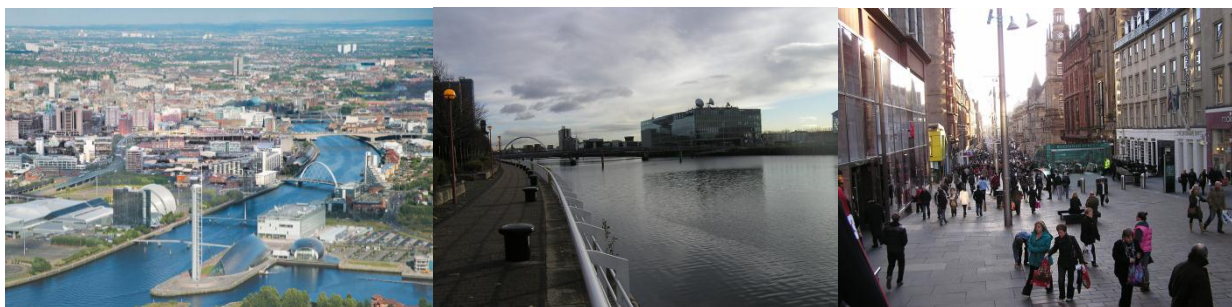
Mass Thomas publikoval v březnu 2005 průzkum Growing Business, při kterém využíval tvrdá data a konstatuje, že

Glasgow je nejvíce přívětivé město pro podnikání z 20 největších měst Británie. Autoři o Glasgow tvrdí:

„Glasgow je tradičně známé pro svůj průmysl a fotbal. Zatímco Rangers a Celtic zůstávají stále obrovští rivalové, Glasgow se za poslední roky změnilo na místo k životu a podnikání. Desetiletí agresivních regeneračních programů začíná vyplácet svá dividenda. Klíčová odvětví jsou finanční a podnikatelské služby, komunikace, biověda, vývoj softwaru a turistický ruch. Finanční a podnikatelské služby dnes odpovídají za 24 % podíl zaměstnanosti v Glasgow, zatímco počet míst ve vědě a výzkumu se zvýšil o 22 % mezi lety 1998 a 2001.“

Jako největší přednosti Glasgow jsou vyjmenovány (Boulton-Jones, 2009):

- vyšší růst zaměstnanosti než jinde (s výjimkou Londýna),
- 168 tis. studentů (druhé místo za Londýnem),
- 3,1 milionů turistů ročně – nejrychlejší růst ze všech britských destinací,
- evropská nejrychleji rostoucí destinace pro pořádání konferencí – zdvojnásobení podílu na trhu od roku 1997,
- export za více jak 1 mld. liber,
- nejvíce podnikání ze všech skotských měst,
- 62 univerzitních nebo výzkumných firem v posledních 5 letech.

Obrázek 6 – Letecký pohled na SECC (vlevo; Glasgow Tourism Strategy, 2009) a BBC Scotland (uprostřed) a Buchanan Galleries (vpravo)

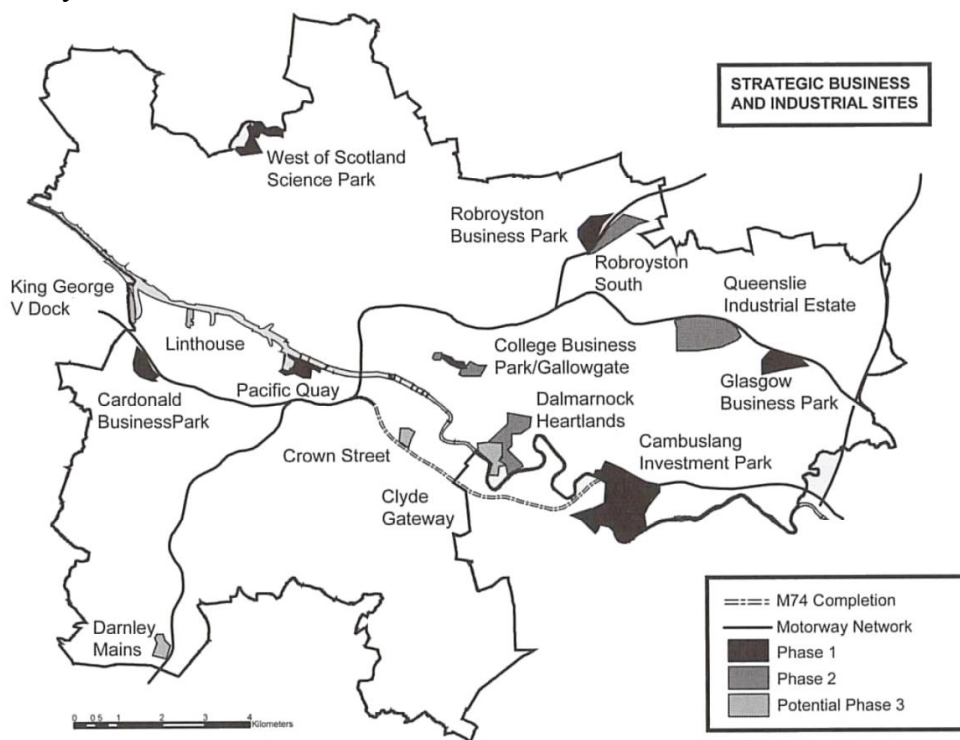
Zdroj: Vlastní zpracování.

4. Plány pro Glasgow

Také v posledních letech existuje celá řada programů a plánů pro pokračující regeneraci města. Za minulých 20 let existovalo celkem 43 plánů. V roce 2001 byla vytvořena skupina s názvem Glasgow Economic Forum, které má za úkol tyto plány upravovat a kontrolovat. Součástí této skupiny je celá řada subjektů včetně zástupců města, skotské vlády a dalších skupin. Vytvořili si několik cílů, které chtějí realizovat (Boulton-Jones, 2009):

- **Zastavit a obrátit populační vývoj**, tento problém je již popsán výše;
- Pokračovat ve **tvorbě pracovních míst** a to především **v méně preferovaných oblastech města**. Tento krok je realizován nabídkou rozvojových ploch v oblastech na východě města (East End) a v jiných oblastech jako Govan, North Clyde. Bylo identifikováno 7 oblastí pro tyto aktivity. Upozorňují dále na skutečnost, že oblasti, kde již byly realizovány podobné oblasti, pomohly změnit image města.
- **Rozvíjet dopravní systém** s malou závislostí na soukromých autech. Míra automobilizace patří v Glasgow k nejmenším v celé Velké Británii, což pomáhá proti dopravním zácpám ve městě. Celá řada lidí však do města dojíždí za prací a tento problém bude řešen **výraznou redukcí parkovacích míst ve městě**. Plány pro novou výstavbu budou realizovány tak, aby měl zaměstnanec blízko do zaměstnání a budou tak budovány kombinované zóny – obytné a komerční – a tím se rovněž redukoval pohyb obyvatel ve městě. Rozvíjena je také cyklistická doprava výstavbou cyklostezek, dokončení dálnice M47. Bude také rozšířena příměstská železniční doprava, která již dnes patří k nejhustší v Británii, dále pak budou rozšířeny také expresní autobusové linky, které by měly co nejvíce konkurovat automobilové dopravě. Realizovat se bude také železniční napojení na letiště.
- Pracovat na dalším zlepšení životního prostředí, což znamená péči o budovy (obzvláště ty starší) a obnovu 800 ha brownfieldů, které kazí image města.

- Udržet hodnocení centra města jako druhé nejlepší prodejní plochy v Británii a dále ho rozvíjet jako centrum zábavy a cestovního ruchu celé oblasti Clyde Valley.
- Revitalizovat břehy řeky Clyde, aby se řeka opět stala součástí města.
- Koncentrovat rozvoj města do deprivovaných oblastí města.
- Zlepšit schopnosti nezaměstnaných a ekonomicky neaktivních obyvatel města nejrůznějšími vzdělávacími projekty, např. ve stavebnictví apod.
- Zapojit vědeckou sílu a experty na místních univerzitách.

Obrázek 7 – Plány podnikatelských a obchodních parků v Glasgow

Zdroj: report DRS z roku 2006, převzato z Boulton-Jones, 2009.

Zatím není možné zhodnotit, zda se tyto plány daří realizovat, nicméně je možné vysledovat první náznaky, např. zastavil se pokles obyvatel a naopak v posledních letech je patrný malý nárůst. Patrně nejdůležitějším plánem je obnova břehů řeky Clyde – The Clyde Waterway Regeneration Project, který má za cíl v rámci města ovlivnit cca 300 ha plochy (celý projekt však přesahuje hranice města). V rámci tohoto projektu jsou tři ambiciózní projekty – mediální centrum Pacific Quay, finanční centrum v Broomielaw a konferenční centrum ve Finnestonu, které je již funkční.

5. Klíčové aspekty úspěchu v post-industriálním období

Výše popsané kapitoly popisují vývoj města během období industrializace a deindustrializace a uvedeny byly také některé názory zainteresovaných lidí. Také v této kapitole budou uvedeny výsledky dotazníkového šetření, které bylo realizováno v rámci řešení tohoto projektu ve dnech 21. – 26. listopadu 2010 v Glasgow. Zde bylo domluveno několik schůzek a byly uskutečněny rozhovory

s vybranými osobnostmi města. S každým z respondentů byl proveden 20 - 30 minutový strukturovaný rozhovor, přičemž otázky byly zaměřeny hlavně na změny města spojené s deindustrializací a na aktivitu reakcí na tyto změny. Mezi tyto osobnosti byli vybráni zástupci univerzit:

- **prof. David Donnison** (Emeritus Professor - Hon. Senior Research Fellow, University of Glasgow),
- **prof. Michael Pacione** (Chair of Geography, University of Strathclyde),
- **prof. Ronan Paddison** (Professor of Geography, University of Glasgow),
- **David Walsh** (Glasgow Centre for Population Health).

Dále pak zástupci veřejné správy, mezi které byli zařazeni:

- **Dr. David Webster** (Chief Housing Officer – Policy Review and Development, Glasgow City Council, Honorary Senior Research Fellow, dnes již v důchodu),
- **Anne Murray** (Principal Officer Development & Regeneration Services, Glasgow City Council),

- **Steve Inch** (Principal Officer Development & Regeneration Services, Glasgow City Council, dnes již v důchodu),
- **Jim Cunningham** (Assistant Director Economic Regeneration, Glasgow City Council).

Poslední skupinu tvořil zástupce privátního sektoru:

- **Jim McDonald** (Rolls-Royce Chair in Electrical Power Systems, Principal and Vice Chancellor of University of Strathclyde).

5.1. Revitalizace brownfieldů

Průměrně byla snaha o revitalizaci brownfieldů ohodnocena známkou 8. Nejpozitivněji hodnotili situaci zástupci města (průměrná známka 9) a méně pak zástupci z univerzitní půdy (7). Často bylo upozorňováno na fakt, že aktivita se měnila v čase. V průběhu 50. a 60. let byl přístup velmi aktivní, bylo zbouráno a obnoveno velké množství ploch. V průběhu 80. let došlo k velkým investicím do obnovy starého bytového fondu, kde byly nově vybudovány koupelny, toalety nebo topení.

V nedávné době pak byly realizovány projekty na obnovu lokalit podél řeky a na místě starých doků, kdy vyrostly moderní stavby jak pro bydlení i komerční stavby – BBC Scotland, Scottish Exhibition and Conference Centre (SECC), dále pak parky, pěší zóny, rekreační oblasti apod.

Obrázek 8 – příklad brownfieldu (vlevo), břeh řeky Clyde po obnově a jeden z mála doků ve čtvrti Govan;

Zdroj: Vlastní foto.

V současné době tvoří plocha brownfieldů v Glasgow asi 7 % celkové plochy. Společně s národní politikou je tak také politika města zaměřena především na znovuoobnovení a využití těchto oblastí. Je preferována výstavba v těchto oblastech namísto nové výstavby na „zelených loukách“. Ve výsledku se tak okolo 90 % nové výstavby v posledních pěti letech realizovala na území brownfieldů. Šlo hlavně o obytné domy a komerční výstavbu. Jako významné proměny v posledním období jsou uvedeny oblasti Glasgow Harbour v místě bývalých doků (kombinace obytných a komerčních staveb), Financial Services District na

místě bývalých skladišť, College Lands místo bývalých železničních dep a Digital Media Campus rovněž na místě bývalých doků. Dalším projektem je výstavba sportovišť a infrastruktury pro hry Commonwealthu, které budou v Glasgow v roce 2014. Nicméně nadále jsou ve městě oblasti postižené bývalou průmyslovou činností, které čekají na obnovu a navíc stále nové plochy přibývají. Často jsou tyto oblasti velmi znečištěné a rekultivace takových ploch stojí mnoho finančních prostředků. Financování není úplně v kontrole města a navíc na takové velké investice město ani nemá prostředky, takže se musí zapojit rovněž skotská vláda (což

částečně činí) a soukromý sektor. Dalším problémem je, že pozemky brownfieldů bývají i ve vlastnictví soukromých subjektů. Nicméně je problematika brownfieldů chápána jako velký problém, který kazí image města a je považována za ztracenou příležitost, jelikož tyto brownfieldy jsou stále lokalizovány na velmi lukrativních místech.

5.2. Investice do zlepšování životního prostředí

Celkově byla tato oblast hodnocena velmi pozitivně průměrnou známkou 7,6. Medián je pak o něco vyšší (8). Toto je způsobeno nižším hodnocením dotazovaných z univerzitního prostředí (průměrně 6,8), naopak aktivita byla hodnocena lépe lidmi z vedení města (průměrně 8,8). Každopádně se shodují všichni na tom, že toho bylo pro zlepšení životního prostředí uděláno mnoho. V 70. a 80. letech byly domy černé od prachu a jiných nečistot. Tyto domy však byly očištěny, což bylo některými lidmi kritizováno, jako plýtvání peněz, že by omezením topení v kotlích totéž udělal déšť. Navíc systém čištění mohl poškodit

materiál domů. Každopádně občané toto velmi uvítali, protože špinavé fasády a vůbec špína obyvatele města psychicky ničila.

Stejně tak je čistější i řeka, mohou se zde opět chytat ryby apod. Stále však především sever města trpí nečistotou. Zůstává otázka, zda nejdříve vyčistit území a následně lákat investory nebo naopak. Dobrým příkladem z historie je GEAR projekt (viz výše), ale jsou i nepovedené příklady. Také byly realizovány velké investice do parků a relaxačních zón podél řek (Kelvin i Clyde). Zlepšování dopravního systému také městu pomohlo, především prodloužení dálnice M47. Část projektů byla zaměřena na centrum města, v roce 1999 začal program na úpravu Buchanan Street (centrum města) – nové osvětlení, lavičky, koše... Tyto opravy postupují dále v centru, jelikož tyto části města navštěvují turisté a je důležité, aby měli dobrý pocit z města. Dá se to považovat za vlajkovou loď úprav. Nicméně je nutné zdůraznit, že město investuje i do jiných částí města. Byla vyjmenována celá řada dalších programů, které jsou zaměřeny na zlepšení životního

prostředí ve městě – Glasgow Greenspace Programme, The Glasgow Canal Programme, Glasgow Derelict Land Programme, Glasgow City Centre Public Realm Programme.

5.3. Podpora drobného a středního podnikání

V otázce podpory drobného a středního podnikání se hodnocení respondentů výrazněji lišilo v rozmezí od 5 do 10. Obecně lze opět říct, že lidé napojeni na město hodnotí přístup jako více aktivnější. Průměrně je tak aktivita hodnocena známkou 7,5 (medián je 7). Město je však jednoznačně více aktivní než pasivní, se zaměřením na deprivované oblasti, kde se snaží zájemcům pomoci začít podnikat – startovací programy, inkubátory (viz kapitoly výše). Město má svůj tým (cca 20 zaměstnanců), kteří rozjíždí řadu podnikatelských programů včetně poradenství, asistence při získávání veřejných zakázek, granty pro rozvoj podnikání, podnikatelské úvěry, marketingové podpory (včetně využití e-technologií) a rozvoj mezinárodního obchodu.

Část respondentů z univerzit město kritizují a jako více aktivní hodnotí přístup skotské vlády. Ale na druhou stranu město obhajují, že podpora těchto aktivit není jeho primární úkol. Město může maximálně pořádat workshopy, poskytovat granty apod., ale přesto si vede velmi dobře.

5.4. Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory

Hodnocení těchto aktivit patří k nejmenším a průměrně byly ohodnoceny známkou 6,3 a medián dosahuje hodnoty 6. Město se snaží o investice, nicméně investoři nebyli spokojeni s umístěním Glasgow a tak se zprvu zaměřovali na nově vytvořená města okolo Glasgow (New Towns). Momentálně město vlastní a operuje s velkým portfoliem přes 1500 komerčních a průmyslových nemovitostí. Nicméně nebyly městem postaveny za posledních 10 let žádné nové a zástupci města jsou přesvědčeni, že se o tvorbu nových oblastí postará soukromý sektor. I tak město kompletně či částečně investovalo do rekonstrukcí starších průmyslových objektů a byly tak

vytvořeny malá podnikatelská centra. Mezi nedávné projekty patřila třeba přestavba staré budovy na centrum pro filmové a televizní společnosti (Film City Glasgow), která stála 4 mil. liber nebo přestavba bývalého rybího trhu na centrum pro malé řemeslnické firmy za celkem 8 mil. liber. Město je však omezeno tím, co může dělat a více se snaží nepřímo pomáhat rozvíjet tyto aktivity. Je zapotřebí vytvořit větší skupinu partnerů z veřejných i soukromých orgánů, jelikož město se o takové aktivity nemůže postarat samo. Svou roli hrálo také 11. září 2001, kdy se celá řada firem v Londýně začala obávat o svou bezpečnost a v tomto město Glasgow vidělo svou šanci a byly připravovány podmínky pro možný přesun těchto firem hlavně do centra města.

5.5. Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst

Opět odlišně hodnocené názory jednotlivých skupin respondentů. Zatímco ti z univerzitního prostředí hodnotí aktivitu průměrně známkou 6,8, tak zástupci města hodnotí aktivitu mnohem lépe, známkou

9,3. Průměrně je tato aktivita města v této problematice hodnocena známkou 7,8. Historicky nebyla úzká spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem na dobré úrovni. Panovala z této spolupráce obava. Dnes je vzájemná spolupráce na vysoké úrovni, ta začala před 10-15 lety. Město muselo pozvat soukromý sektor ke spolupráci, jelikož zatímco město mohlo poskytnout pomoc, tak soukromý sektor disponoval penězi. Město založilo tzv. Ekonomické partnerství Glasgow (Glasgow Economic Partnership), které se setkává každý měsíc, aby kontrolovalo vývoj a implementaci Společné ekonomické strategie města (Glasgow Joint Economic Strategy). Také byla 19. 11. 2009 založena Ekonomická komise Glasgow, aby revidovala ekonomické priority města. Ta je složena ze zástupců města i soukromého sektoru a je vedena zástupcem soukromého sektoru. Existuje také celá řada společných veřejných a soukromých iniciativ pro celou řadu projektů jako jsou Glasgow Film Office, program regenerace městského centra a Financial Services District.

Tabulka 4 - Vyhodnocení postoje k oblasti odstraňování škod

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
ODSTRAŇOVÁNÍ ŠKOD	revitalizace brownfieldů	8
	investice do zlepšování životního prostředí	8
	podpora drobného a středního podnikání	8
	budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory	6
	spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst	8

5.6. Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)

Jedna z nejnižší hodnocených otázek, kdy byla aktivita ohodnocena známkou 6. Nicméně i zde se vytvořily 2 skupiny hodnocení napříč zástupci města a univerzit. Jedna skupina hodnotila přístup negativně a objevovaly se i známky 3 a druhá skupina hodnotila aktivitu pozitivně i známkami 8. Toto rozdílné hodnocení však nesouvisí s nespokojeností, ale s faktem, že město má jen minimální vliv na dopravní obslužnost, jelikož je vše

provozováno soukromými společnostmi. Město částečně dotuje Strathclyde Partnership For Transport (SPT), což je samostatná agentura zodpovědná za lokální autobusovou a vlakovou obslužnost ve městě. Dopravní obslužnost ve Skotsku je regulována pouze částečně počtem poskytovatelů, kteří poskytují širokou škálu služeb uvnitř i mimo město. Role města je tak velmi omezena.

Město nemá problémy se zácpami, které bývají jen výjimečně. Počet autobusových spojů je opravdu velký a mnohem větší než býval. Hodně frekventované je také

dopravní spojení mezi Glasgow a Edinburghem. Přičemž Glasgow je druhým městem s největším podílem využívání veřejné hromadné dopravy v Británii (po Londýnu). Klíčovým projektem je dostavba dálnice M74, dále pak železniční spojení s letištěm.

5.7. Investice do bytového fondu

Velmi vysoce hodnocena oblast průměrnou známkou 8. Vývoj v bytové politice se několikrát změnil, v 80. letech stále panovalo přesvědčení, že byty ve vlastnictví města mají dlouhou budoucnost, a že jsou vhodné pro všechny příjmové skupiny obyvatel. Nicméně si zástupci města uvědomili, že v těchto domech nikdy nebude bydlet sociální mix obyvatel, ale bude docházet k segregování určitých částí obyvatel. Proto bylo rozhodnuto, že budou tyto byty a domy rozprodávány do soukromého vlastnictví (více o historii v kapitolách výše).

V současné době je nedostatek bytu pro sociálně slabé obyvatele a obzvláště v této úrovni by mělo město více zapracovat. Tyto byty byly všechny přestavěny na byty pro střední a vyšší třídu, které vedení

města chtělo udržet ve městě. Město je však v současné době velmi aktivní, každoročně investuje okolo 100 mil. liber na granty pro soukromé vlastníky nevyhovujících bytů a domů, na úpravy pozemků pro osoby se speciálními potřebami (např. zdravotně postižené) a dotace pro Glasgow Housing Associations (na kterou byly převedeny všechny zbývající byty ve vlastnictví města) pro vývoj nových sociálních nájemních bytů. Snaží se tímto krokem obrátit populační vývoj, což se daří. Problematické zůstávají periferní oblasti města.

Veřejnost preferuje výstavbu nových domů před výstavbou komerčních prostor či továren, resp. jsou proti této výstavbě, pokud je v blízkosti jejich bydliště. a to i když jsou nezaměstnaní a nemohou najít práci. Odůvodňují to tak, že bydlet u těchto továren musí všichni z těchto domů, ale práci tam naleznou tak 2-3 lidi z těchto domů. Nemá to velký dopad na lokální zaměstnanost, ale má to velký dopad na lokální kvalitu bydlení (např. Govan).

5.8. Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)

Aktivita v této oblasti je hodnocena všemi respondenty velmi podobně a výsledná průměrná známka je 7,6. Nicméně byly někdy uváděny rozdílné odpovědi v závislosti na hodnoceném typu služeb. Nejmenší známku dostaly především nemocniční zařízení. Menší nemocnice mimo město jsou hodnoceny lépe pro svůj osobnější přístup: „...všichni zaměstnanci nemocnice vědí, že další pacient může být příbuzný někoho z kolegů, či jeho vlastní...“, nicméně zase nemají vybavení jako velké nemocnice v Glasgow. Město neinvestuje do zdravotnictví žádné částky, jelikož odpovědnost za zdravotnictví je na straně Greater Glasgow Health Board (GGHB), nicméně proběhla určitá racionalizace v této oblasti a je stále brzy na to říci, zda je úspěšná či nikoliv. Někteří lidé musejí dojíždět do zdravotnických center delší dobu, nicméně služby a péče jsou na vyšší úrovni. Byla postavena nová nemocnice na

okraji města, z důvodu levnějších pozemků.

Ve městě zaznamenaly obrovský rozvoj především nejrozumnější obchody s jídlem a pitím a restaurace všeho druhu. Město vlastní velké portfolio malých obchodů v místních čtvrtích, které pronajímají na různě dlouhé doby obchodníkům. Vůbec v této oblasti podniklo město řadu kroků a to především v deprivovaných oblastech města – Drumchapel, Pollock, Easterhouse či Castlemilk, nicméně úspěch se různí oblast od oblasti. Neúspěch v oblasti Castlemilk byl odůvodněn špatným umístěním obchodu, který byl v centru čtvrti, kde nikdo nechodil a raději nakupoval cestou z práce apod., kdyby byl obchod u hlavní cesty, byl by daleko více využíván. Není možné takto konkurovat velkým nákupním centřům. Glasgow má také druhé největší nákupní centrum po Londýnu. Velké nákupní centrum (Buchanan Galleries) bylo vybudováno přímo v centru města, nicméně je vkusně zakomponováno do okolní architektury.

Obrázek 9 – Buchanan Galleries (vlevo), nemocnice v západní části města (Western Infirmary)

Zdroj: Vlastní foto.

V případě školství je některými kritizován krok, kdy byly malé lokální školy uzavřeny a sloučeny do velkých škol, např. některé velmi dobré školy převážně v části West End měly dlouhou tradici a absolvovalo je několik generací studentů, a přesto byly uzavřeny a sloučeny. Nicméně tyto nové školy jsou velmi dobře vybaveny a momentálně probíhá 5. etapa jejich modernizace (4 školy jsou momentálně ve výstavbě). Ty staré byly často ve starých a nevyhovujících budovách. Dále všech 27 středních škol v Glasgow již prošlo

rekonstrukcí a jsou kompletně přestavěny. V Glasgow jsou také 3 univerzity, do kterých je vkládána velká důvěra pro budoucí vývoj města.

Obecně jsou rovněž velmi chváleny parky, koncertní a kulturní sály, galerie, muzea, fotbal apod.

5.9. Služby pro rodiny s dětmi

Další oblast, kde je aktivita hodnocena spíše nízkými známkami respondenty z univerzitní oblasti (průměrně 4,75). Nicméně zástupci města hodnotí aktivitu

daleko lépe a to známkou 8,3. Průměrně je tak aktivita v této problematice hodnocena známkou 6,5. Záleží však na konkrétní části města, zatímco v části West End je toto na dobré úrovni, tak ve východní části města je to horší. Město je zodpovědné za služby sociální práce, které obsahují provozování celé řady služeb domácí péče, služeb pro znevýhodněné mladé obyvatele, poskytování služeb rozšířeného vzdělávání pro mladé lidi se speciálními vzdělávacími potřebami. Je rovněž chválena ochrana dětí, v Glasgow se tak nestávají takové případy, jako jinde v Británii. Pozitivní je také velké množství sportovních a dětských hřišť ve městě.

5.10. Sociální služby pro seniory

Aktivita v této oblasti je hodnocena průměrnou známkou 7 a příliš se mezi respondenty nemění. V posledních 10 letech bylo v této oblasti investováno mnoho finančních prostředků. V 80. letech byly služby v porovnání s Anglií na špatné úrovni. Město je zodpovědné za provádění řady služeb pro seniory a to včetně poskytování bezplatné péče pro všechny důchodce, kteří o to požádají. To zahrnuje

provozování pomoci v domácnosti, zajištění stravování apod. Město momentálně investuje 75 mil. liber do 5 nových domovů důchodců, které jsou schopné pojmout okolo 600 seniorů. Město také poskytuje značné finanční prostředky na každoroční grant, který sponzoruje velké množství občanských či neziskových agentur neziskového sektoru, které rovněž provozují služby pro seniory – provozují transportní služby, komunitní centra apod.

Tabulka 5 - Vyhodnocení postoje k oblasti udržování kvality života

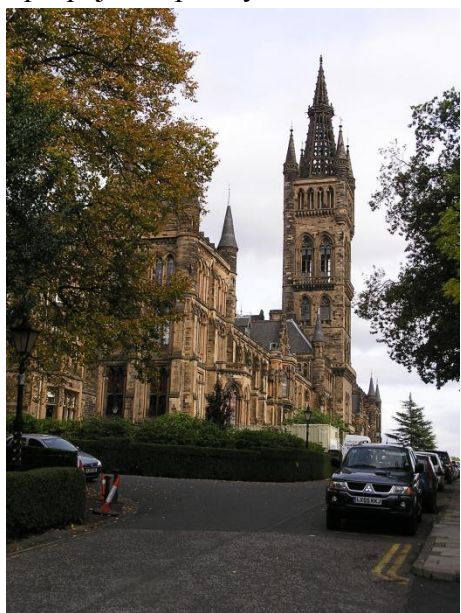
Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
UDRŽOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA	investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)	6
	investice do bytového fondu	8
	investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)	8
	služby pro rodiny s dětmi	7
	sociální služby pro seniory	7

5.11. Rozvoj vědy a vzdělávání (vědecko-technologické parky a inovační centra, rozvoj technických univerzit)

Aktivita v této oblasti je hodnocena relativně nízko, ale to je opět způsobeno faktem, že město nenese žádnou odpovědnost za následné vyšší vzdělávání. Nicméně město i tak velmi úzce spolupracuje s univerzitami v oblasti odborné přípravy a zlepšování dovedností. Většina aktivní práce na dalším vývoji

vysokého školství realizuje národní Scottish Enterprise. Průměrná známka za aktivitu tak v průměru dosáhla hodnoty 5,9 a známky jsou nízké u všech respondentů. Je ale patrná prostorová různorodost, jelikož všechny 3 univerzity jsou koncentrovány v části West End a na východě města není žádná. I nadále existuje stále velký prostor pro spolupráci mezi praxí a univerzitami, nicméně už dnes spolu spolupracují v technologických a vědeckých parcích. Pro realizaci vlastní

spolupráce však město nemá žádné páky. Technické obory místních univerzit produkují silnou zásobu lidí s různorodým zaměřením, kteří mají velký potenciál. Mají skvělé vědecké výsledky, ale stále malé propojení s průmyslem.

Obrázek 10 – University of Glasgow

Zdroj: Vlastní foto.

5.12. Podpora turisticky atraktivních aktivit (památky, pravidelné akce, místní zvláštnosti)

V této oblasti je aktivita hodnocena velmi vysokou průměrnou známkou 8,8 a toto vysoké hodnocení zvolili všichni respondenti bez rozdílu (známky 8-10). Když město procházelo procesem deindustrializace, byla otázka, na čem stavět v budoucnosti, a bylo jasné, že kulturní dědictví bude jedním ze základních kamenů. Město založilo Glasgow City Marketing Bureau (GCMB), ta obsahuje skupinu lidí, kteří se zaměřují na organizování klíčových událostí ve městě. Existuje seznam každoročně se opakujících významných festivalů (Celtic Connections, Film Festival, Comedy Festival, Art Fair, Xmas Fair atd.) a pak seznam speciálních národních a mezinárodních kulturních a sportovních akcí běžících po celý rok. Strategie je jednoduchá, přilákat do města co nejvíce nejrůznějších akcí (hudebních, sportovních, kulturních, architektonických atd.). Velké množství těchto akcí přiláká celou řadu účastníků či návštěvníků, kteří

se ideálně do Glasgow vrátí časem zpět jako turisté se svými rodinami. Zlepšuje se tak výrazně image města v hlavách návštěvníků a budoucích turistů, kteří tyto své názory předávají svým přátelům atd.

Obrázek 11 – Příklad akce na podporu image města (vlevo) a obchodní značka města (vpravo)

Vše se soustředí na snahu o změnu myšlení lidí, že město není průmyslové a špinavé město, ale město, které stojí za to navštívit. Za tímto účelem byla v roce 1983 zahájena velká akce „Glasgow’s Miles Better“.

V roce 2014 pak město hostí Commonwealth Games, což je velká událost, pro kterou se buduje množství nové infrastruktury (sportovní, dopravní, ubytovací apod.), což výrazně pomůže East Endu, kde jsou tyto stavby hlavně koncentrovány. Nicméně součástí výstavby musí být rovněž plány, k čemu bude vybudovaná infrastruktura sloužit po ukončení her. V historii se toto neřešilo

a lokality zůstaly dlouho prázdné, nicméně nyní jsou tyto plány již součástí příprav.

5.13. Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní

Aktivita v této problematice je podobně vysoce hodnocena jako v případě předchozí otázky a průměrně je ohodnocena známkou 8,3. Při komentářích se také respondenti často odvolávali na stejné komentáře jako u předchozí otázky.

Je pořádáno mnoho kulturních a sportovních událostí s cílem prohloubit sociální inkluzi obyvatel. Navíc je momentálně realizován program sportovních událostí, které vyvrcholí v roce 2014 pořádáním Commonwealth Games. Tato sportoviště budou dále sloužit veřejnosti. Město má rozsáhlý program investic, který obsahuje National Indoor

Sports Arena (NISA), National Velodrome, Tollcross Aquatic Centre, Hockey Centre, Torglen Football Centre and Scotstoun Athletics Centre. Staví se nové muzeum dopravy na místě bývalého brownfieldu na břehu řeky Clyde. V roce 1990 bylo Glasgow Evropským hlavním městem kultury.

Obrázek 12 – Nové muzeum dopravy (vlevo a uprostřed) a národní aréna halových sportů (vpravo)

Zdroj: Glasgow Economic Revue 11/2010 a vlastní foto.

5.14. Umístění prestižních institucí, funkce města

Vůbec nejnižší průměrnou známkou byla hodnocena tato aktivita a to známkou 5,7. Město již nalákalo na své území celou řadu veřejných institucí, nicméně lákání mezinárodních institucí nepatří v posledních letech mezi priority města. V Glasgow sídlí řada médií – BBC Scotland, rádia. V oblasti kulturních organizací dohnali a v současné době jsou na podobné úrovni jako v Edinburghu. Byl zde přesunut např. skotský balet (Scottish Ballet) nebo opera (Scottish Opera). Na jakoukoliv snahu o decentralizaci či úplný přesun sídla skotského parlamentu, tzn. přesun některých jeho částí do jiných měst (Inverness, Sterling, Glasgow), byla patrná velmi negativní reakce zaměstnanců, kteří by se museli přestěhovat, a nikdy k tomuto nedošlo.

5.15. Formování pozitivního image

Aktivita v této poslední dotazované oblasti je ohodnocena vůbec nejvyšší známkou ze všech výše zmiňovaných

oblastí. Průměrná známka dosáhla hodnoty 9,1 a medián dokonce 9,5. Je to velmi důležitá oblast a město utrací průměrně 4 mil. liber ročně na městský marketing. Ten obsahuje mimo jiné také propagaci turistického ruchu, různé akce pro návštěvníky města a lákání nejrozličnějších konferencí. Je obrovská snaha o změnu image města a to celosvětově, také lidé jsou na své město pyšní. Další odpovědi jsou stejné jako u aktivit výše. Z hlediska zahraničních návštěv města je Glasgow 5. nejnavštěvovanějším městem v Británii s 623 000 návštěvami za rok 2009 (výše jen Birmingham, Manchester, Edinburgh a Londýn) a celkem turisté přinesli městu během roku 2009 kolem 546 mil. liber.

Tabulka 6 - Vyhodnocení postoje k oblasti nových lákadla

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
NOVÁ LÁKADLA	rozvoj vědy a vzdělávání	6
	podpora turisticky atraktivních aktivit	9
	podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní	8
	umístění prestižních institucí, funkce města	6
	formování pozitivního image	9

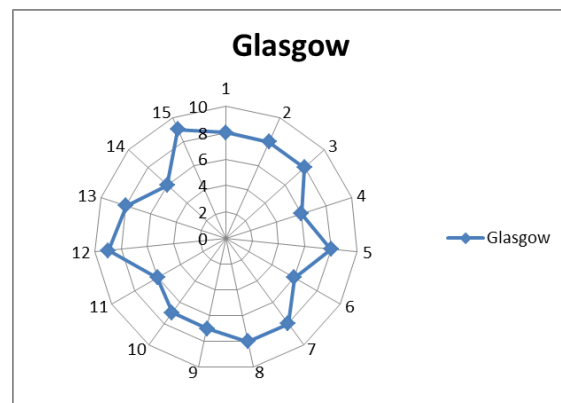
Vyhodnocení města

Hodnocená témata byla rozdělena do tří kategorií – Odstraňování škod (OS, bod 1 – 5), Udržování kvality života (UKŽ, bod 6 – 10) a Nová lákadla (bod 11 – 15). Výsledky tohoto hodnocení za jednotlivé sledované oblasti zájmu jsou znázorněny v grafu 12. Čím vyšší hodnoty sledovaná oblast dosáhla, a tedy vzdálenější hodnoty od středu, tím lépe se s danou problematikou město vypořádalo. V případě Glasgow výsledky vyznívají

nejlépe pro kategorie „odstraňování škod“ a „nová lákadla“. Dle výsledků šetření dosáhlo město Glasgow největšího úspěchu v podpoře turisticky atraktivních aktivit a ve formování pozitivního image. Výrazně úspěšné je město také v oblasti revitalizace brownfieldů, investic do zlepšování životního prostředí, podpory drobného a středního podnikání, spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpory tvorby pracovních míst, dále v oblasti investic do bytového fondu, investic do občanské vybavenosti

(obchody, lékařská péče, školy) a v oblasti podpory kulturních a sportovních aktivit pro místní obyvatele. Naopak jisté nedostatky jsou spatřovány v budování průmyslových zón, institucionální podpoře pro nové investory, investicích do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy), rozvoji vědy a vzdělávání a také v umístění prestižních institucí či funkcí města.

Graf 12 Vyhodnocení města Glasgow

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

- 1 – OŠ - Revitalizace brownfieldů
- 2 – OŠ - Investice do zlepšování životního prostředí
- 3 – OŠ - Podpora drobného a středního podnikání
- 4 – OŠ - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory
- 5 – OŠ - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst
- 6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)
- 7 – UKŽ - Investice do bytového fondu
- 8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)
- 9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi
- 10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory
- 11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání
- 12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit
- 13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní
- 14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města
- 15 – NL - Formování pozitivního image

Zdroje

BOULTON-JONES, M. (2009): Glasgow Works. An account of the economy of the city. 202p. ISBN 978-1-905553-35-8.

CRAWFORD, F., BECK, S., HANLON, P. (2007): Will Glasgow Flourish? Learning from the past, analysing the present and planning for the future. Glasgow: Glasgow Centre for Population Health.

DAMER, S. (1990): Glasgow: Going for a Song. London: Lawrence & Wishart, 231 p.

DONNISON, D. (1987): Conclusions. In: Donnison, D., Middleton, A. (eds.): Regenerating of Inner City: Glasgow's Experience. London: Routledge & Kegan Paul Ltd. pp. 272-291.

FLINN, M. W. (1977): Scottish Population History: From the 17th Century to the 1930s, p. 15.

GIBB, A. (1988): The Demographic Consequences of Rapid Industrial Growth: a Case Study of Glasgow 1801-1914.

Occasional Paper Series, No. 24, 35p., ISSN: 0264-3499.

GLASGOW CITY COUNCIL. (2009a): Population. [online], [cit. 2011-09-20]. <<http://www.glasgow.gov.uk/NR/rdonlyres/E3BE21DA-4D84-4CC4-9C02-2E526FDD9169/0/populationaug07.pdf>Edinburgh>.

GLASGOW CITY COUNCIL. (2009b): Population and Household projections. [online], [cit. 2009-09-19]. <http://www.glasgow.gov.uk/en/Business/Planning_Development/PlanningPolicy/Population_Housing>.

GLASGOW TOURISM STRATEGY (2009): Glasgow's Tourism Strategy to 2016.

HANLON, P., WALSH, D., WHYTE, B. (2006): Let Glasgow Flourish. a comprehensive report on health and its determinants in Glasgow and West Central Scotland. Glasgow: Glasgow Centre for Population Health.

LEVITT, I. (1999): Scottish New Towns, 1943-75, Scottish Archives, Vol. 5, The Scottish Records Association, pp. 74-82.

MacINNES, J. (1995): The Deindustrialization of Glasgow, Scottish Affairs, No. 11, pp. 73-95.

PACIONE, M. (1995): Glasgow: The Socio-Spatial Development of the City, John Wiley & Sons, 296 p.

PAICE, L. (2008): Overspill Policy and the Glasgow Slum Clearance Project in the Twentieth Century: From One Nightmare to Another?, Reinvention: a Journal of Undergraduate Research, Volume 1, Issue 1.

ROBERTSON, D.S. (1998): Pulling in opposite directions: the failure of post war planning to regenerate Glasgow. Planning Perspective, Vol. 13, pp. 53-67.

SYMONS, J. C. (1839): Reports from Assistant Hand-Loom Weavers Commissioners.

TUOK, I., BAILEY, N. (2004): Glasgow's recent trajectory: Partial recovery and its consequences. In

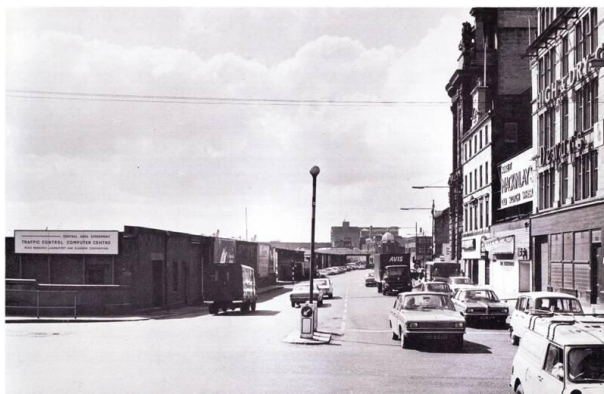
NEWLANDS, D., DANSON, M., McCARTHY, J. *Divided Scotland?: The Nature, Causes and Consequences of Economic Disparities within Scotland*. Ashgate Publishing. 187 p. ISBN 978-0754615279.

WALSH, D., TAULBUT, M., HANLON, P. (2009): The aftershock of deindustrialization-trends in mortality in Scotland and other parts of post-industrial Europe. *The European Journal of Public Health*.

WEBSTER, D. (2000): The political economy of Scotland's population decline. Fraser of Allander Institute Quarterly Economic Commentary, pp. 40-70.

Obrazová příloha – časové změny

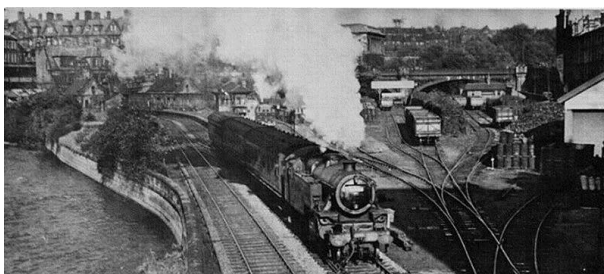
Následující fotografie jsou čerpány z internetových stránek <http://urbanglasgow.co.uk> a popisují časový vývoj některých lokalit v Glasgow za desítky let. Na výše uvedeném odkaze naleznete případně daleko větší množství podobných fotografií, které stojí za shlédnutí.

Broomielaw 1974

Broomielaw 2008

Kelvinbridge 50. léta

Kelvinbridge 2007

Springburn Road kolem roku 1970

Springburn Way 2007

Sauchiehall Street 60. léta

Sauchiehall Street 2007

Dundas St. 70. léta

Dundas St. 2008

Springburn Station 60. léta

Springburn Station 2008

Springburn Station 70. léta

Springburn Station 2008

DORTMUND

IVANA FOLDYNOVÁ, PAVEL KUKULIAČ

První písemná zmínka o Dortmundu je z roku 880, kdy byla v listinách zanesena tehdy malá vesnice jménem *Throtmanni*. V roce 1152 císař Barbarossa nechal při svém příchodu do oblasti obnovit město, které bylo krátce před tím zničeno požárem. Dortmund byl císařovým sídlem dva roky a poté se stal jedním z nejvýznamnějších měst říše (HOGL, G., SCHILP, T, 2005).

Ve 13. století se Dortmund stal hanzovním městem, od roku 1220 do roku 1803 bylo říšským městem, přímo podřízeným císaři. Po roce 1320 se jeho jméno začalo psát jako *Dorpmunde*.

Po Napoleonských válkách bylo město začleněno do Pruska a stalo se významným producentem uhlí, oceli a piva. V období Třetí říše sídlila v Dortmundu nemocnice Aplerbeck, ve které byly v rámci nacistického programu eutanazie vražděny mentálně a fyzicky postižené osoby. Jako významné centrum Porúří byl Dortmund za 2. světové války častým cílem spojeneckých náletů, bombardováním byly zničeny přibližně dvě třetiny domů (HOGL, G., SCHILP, T, 2005).

Obrázek 1 - Dortmund 1947

Zdroj: Wirtschaftsfoerderung-dortmund.de. 2011.

Dortmund je město v Severním Porýní-Vestfálsku v Německu. V roce 2010 mělo toto město přibližně 586 tisíc obyvatel, což jej činí největším městem v regionu a sedmým největším v Německu. Jeho rozloha činí 280 km². Dortmund leží na sever od řeky Ruhr, menší řeka Emscher jím protéká. V Dortmundském přístavu končí kanál Dortmund-Ems, spojující jej se Severním mořem.

Většina lidí vnímá město Dortmund jako špinavé průmyslové město někde v

Porúří. Dortmund byl a stále do určité míry je průmyslovým městem, ale určitě ne špinavým. Těžký průmysl poněkud ustoupil novějším formám výroby a naopak přibýlo zeleně, takže městu se dnes říká „zelená metropole Vestfálska“ – přes polovinu katastrálního území tvoří průplavy, dřeviny, zemědělské oblasti a zelené plochy s parky jako je Westfalenpark nebo Rombergpark

Mapa 1 - Lokalizace Dortmundu na území Německa

Zdroj: Wirtschaftsfoerderung-dortmund.de. 2011.

Deindustrializace města

Dortmund prošel v posledním století významnými strukturálními

a ekonomickými změnami. V posledních 40 letech Dortmund změnil svou tvář z města zaměřeného na těžbu uhlí, hutnictví a výrobu piva na město zaměřená

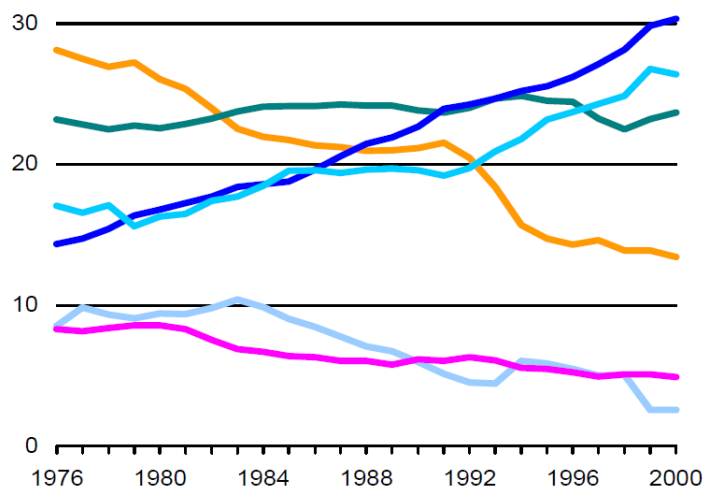
na odvětví IT technologie a logistiku. Nicméně, i přesto zde od 80 let míra nezaměstnanosti přetrvává na 15%, což je asi o 50% více, než je celostátní průměr (Kiehl, (2003) in Hermann Bömer, (2005)). Zajímavostí v případě města Dortmund je, že při přechodu ze zpracovatelského průmyslu ke službám neztrácel obyvatele. Nejvyššího počtu dosáhl Dortmund v roce 1966 (651 000 obyvatel) a v roce 2005 klesl tento počet na 588 000. Úbytek počtu obyvatel však nebyl tak vysoký, jak předpokládaly

některé prognózy – ty nejpesimističtější odhadovaly pokles na 506 000.

Dalším charakteristickým rysem tohoto města je velký počet přistěhovalců (imigrantů).

Graf 1 demonstruje radikální strukturální změnu ekonomie v Dortmundu v posledních 25 letech. Lze pozorovat významné snížení pracovních míst v oblasti těžby, výroby oceli a piva, kdy ubylo zhruba z 80 000 pracovních míst v roce 1970 na méně než 3000 v roce 2004. Celkový počet zaměstnaných lidí byl v daném období snížen asi o 45 000.

Graf 1 - Podíl zaměstnaných dle ekonomických odvětví v % (1976-2000)

Zdroj: Kiehl, (2003) in Hermann Bömer, (2005)

Shora dolů (pro rok 2000): Jiné služby 30%, Státní neziskové organizace 26,4%,

Velkoobchod/maloobchod/logistika: 23,7%, Výroba: 13,4%, Stavebnictví 4,9%, Těžba a energetika 2,6%.

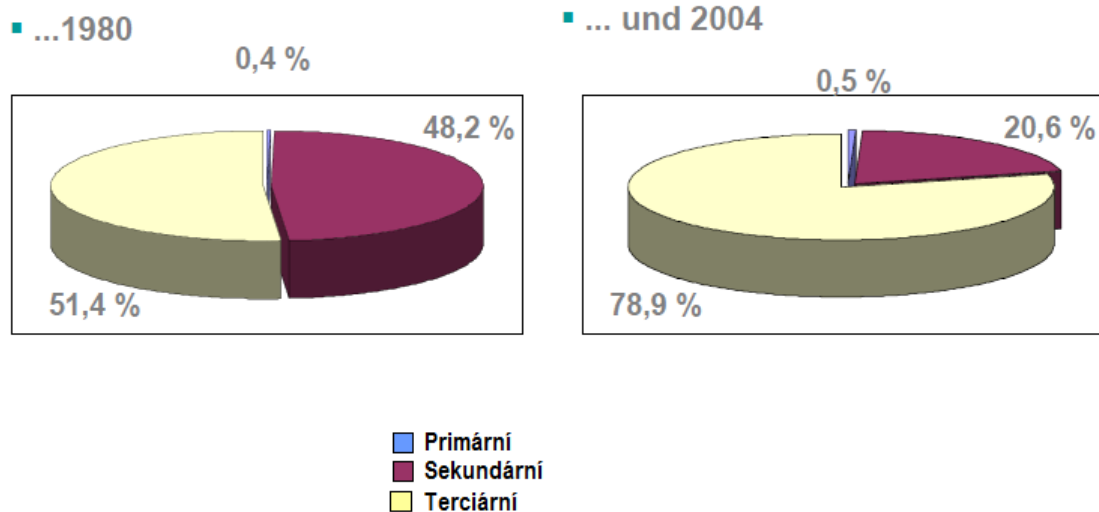
Dle Bömer (2005) rostoucí rozvoj sektoru služeb nedokázal pokrýt ztráty v průmyslovém sektoru. Je zřejmé, že proces deindustrializace u těchto tří hlavních vývozních odvětví (těžba uhlí, hutnictví a výroba piva) způsobuje jejich nahrazení vývojem nových základních vývozních ekonomických odvětví. Nový potenciál toto město nachází v oblasti budování univerzit a dalšího vysokého

vzdělávání, ale i v oblasti vědy a výzkumu. Tento záměr byl implementován a realizováno vládou v 60-70 letech. Další oblastí je rozvoj softwarového průmyslu, který se zde rozvíjí od 80 let. V současnosti je snahou posílit tato nová významná odvětví, jako jsou softwarový průmysl, elektronické obchodování, nanotechnologie či logistika a vytvořit nové, jako např. vývoj lékařských

technologií. Tyto sektory jsou hlavními odvětvími, která jsou primárně implementována do projektu nazvaného Dortmund-projekt, který se stal důležitým pilířem a strategií místního rozvoje. Vláda města a poradci si nastavili cíl vytvořit 70 000 nových pracovních míst v letech 2000-2010, z toho 60 000 pracovních míst by mělo být realizováno právě v těchto nových ekonomických odvětvích.

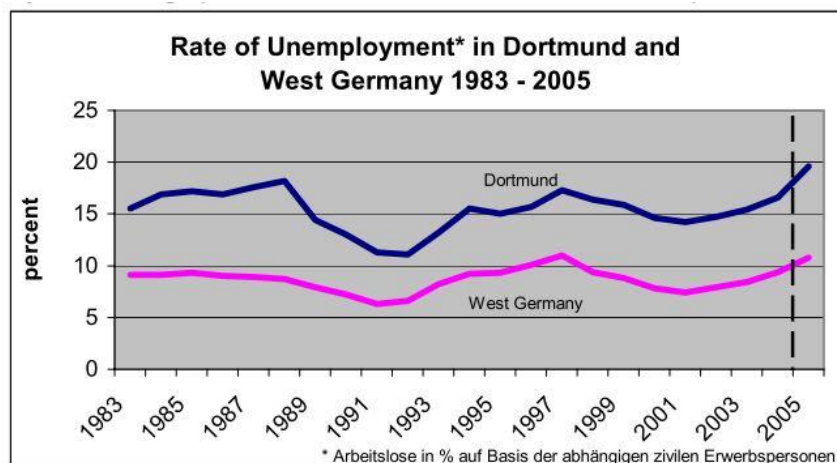
Pokud bychom se podívali na vývoj zaměstnanosti ve městě Dortmund z hlediska jednotlivých ekonomických sektorů (graf 2), tak lze pozorovat výrazné snížení zaměstnanosti ve zpracovatelském sektoru. Naopak svůj význam posílil sektor terciární, zaměřený na služby. *(místo pozorovat, že se výrazně snížila...)*

Graf 2 -Zaměstnanost ve městě Dortmund dle ekonomických sektorů

Zdroj: Blanke-Bartz (2011)

Graf 3 - Míra nezaměstnanosti v Dortmundu a západním Německu 1983-2004

Zdroj: Statistická agentura Porýní in Hermann Bömer, (2005).

V polovině 80. let 20. století dosahovala míra nezaměstnanosti 18,5% a stala se tak nejvyšší ze všech měst Porúří. Přetrvávající vysoká míra nezaměstnanosti (graf 3) závisí na mnoha příčinách: na významu chybějícího vzdělanostního systému, jehož deficit je velmi významný zejména v krizových oblastech. Dále pak mělo velký význam ukončení výroby oceli v roce 2001 a vůbec nejpodstatnější byla celková stagnace německé ekonomiky (Bömer, 2005). Zaměříme-li se na vývoj sociálně ekonomických ukazatelů ve městě

Dortmund, tak je možné sledovat zvýšení počtu nezaměstnaných o více než 2000 lidí. Naopak došlo mezi roky 1998-2004 ke zvýšení o téměř 4000 podniků.

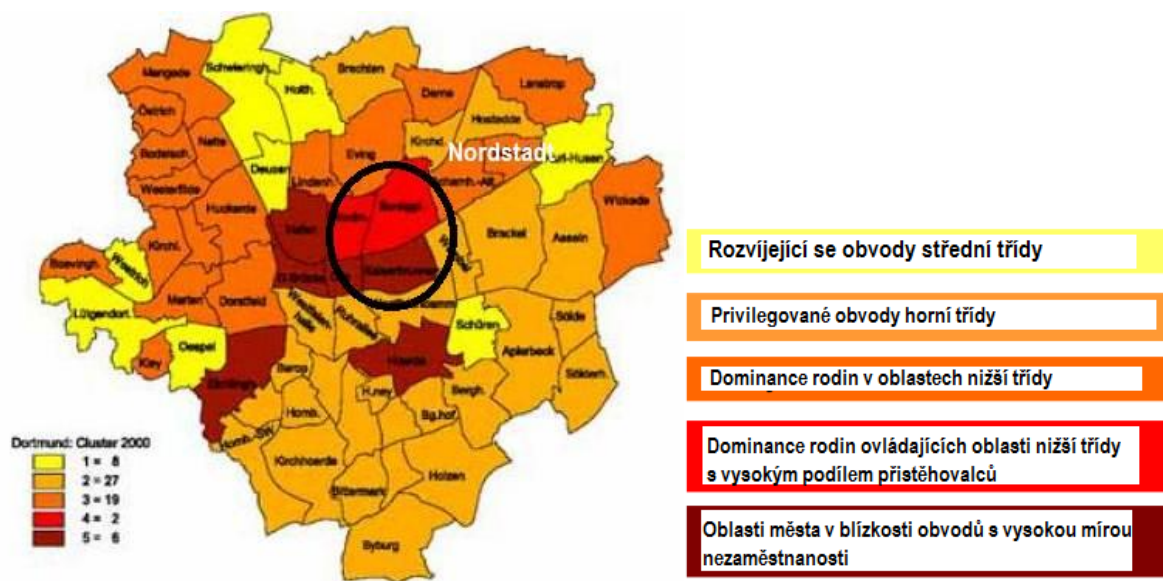
Tabulka 1 - Sociálně ekonomické ukazatele města Dortmund

Ukazatele k 31.12	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Počet obyvatel	591	590	588	589	590	589	587
	733	213	994	240	837	661	965
Počet zaměstnaných	267	265	275	277	276	279	279
	400	300	200	000	500	100	500
Počet zaměstnanců se sociálním pojištěním	186	191	197	196	195	192	191
	453	059	214	586	685	257	801
Počet registrovaných nezaměstnaných	-	39	38	36	37	39	41
		695	123	998	655	350	866
Počet registrovaných firem a společností	21	21	22	22	23	24	25
	324	968	672	731	784	366	005

Zdroj: The Dortmund project (2004)

Následující obrázek ukazuje sociálně prostorové rozložení a roztríštěnost města, co se týče výše příjmu a nezaměstnanosti. Následující obrázek 2 ukazuje, jak je severní oblast centra města - nazvaná Nordstadt - významně ovlivněna velkou

nezaměstnaností, doprovázenou vysokým počtem přistěhovaleckých rodin. Kdežto jih města je charakterizován svou významností a privilegovaností, doprovázenou rozvojem daných oblastí.

Obrázek 2 - Sociálně prostorová segregace města Dortmund

Zdroj: Strohmeier, P. (2002) in Hermann Bömer, (2005).

Aspekty úspěchu v post-industriálním období

V této kapitole jsou uvedeny a shrnuty výsledky dotazníkového šetření, které bylo realizováno v rámci řešení tohoto projektu ve dnech 21. - 23. srpna 2011 v Dortmundu. Byly zde domluveny dvě schůzky a uskutečněny rozhovory s vybranými osobnostmi města. S každým

z respondentů byl proveden 2-3 hodinový rozhovor spojený s prohlídkou významných průmyslových částí města, přičemž otázky byly zaměřeny hlavně na změny města spojené s deindustrializací a na aktivitu reakcí na tyto změny. Zahrnuty při rozhovoru byly i příběhy části měst (v případě Dortmundu se jednalo o část města pod názvem Nordstadt). Mezi dotazované osobnosti patřili:

Cornelia Irle (Geograf, oddělení starosty a rady města)

Uta Wittig-Flick (Projektová manažerka, oddělení starosty a rady města)

Bastian Alm (Doktorand, fakulta prostorového plánování)

Dr. Stefan Röllinghoff (Agentura ekonomického rozvoje v Dortmundu)

Prof. Dr. Stefan Greiving (Technická Univerzita v Dortmundu)

Odstraňování škod

Snaha o revitalizaci brownfieldů byla ohodnocena průměrně známkou 10. Významně byla tato oblast hodnocena zejména zástupci města, kteří činnost v této oblasti vidí jako velmi aktivní. Nejvýznamnějším revitalizovaným územím byly bývalé železářny Phoenix mající až 200 ha. V současnosti plní tato oblast funkci rezidenční, komerční a slouží jako oblast pro volný čas. Další revitalizovanou oblastí bylo území Westfalenhutte mající téměř 250 ha. Dnes je tato oblast využívána pro obchod

a logistiku. Také bývalé uhelné doly Hansa o rozloze 13 ha, Minister Stein o rozloze 14 ha, Gneisenau (10 ha) jsou dnes využívány pro obchod, podobně i největší důl Ellinghausen (200 ha), na jehož místě je dnes postaveno největší zákaznické centrum IKEA v Evropě. Součástí odstraňování škod byly také vojenské přeměny oblastí Stadtkrone a Hohenbishei, které dnes slouží pro bydlení, sport a obchod.

Investice do zlepšování životního prostředí byly hodnoceny průměrnou známkou 9. Menší aktivitu v této oblasti viděli zástupci univerzit. Zlepšení životního prostředí se týkalo zejména oblasti Severního Porýní a Vestfálska, kde bylo vybudováno jezero Phoenix, které nahradilo bývalé železářny.

Podpora středního a malého podnikání byla hodnocena průměrnou známkou 9. Tato oblast je podporována pomocí projektu nazvaného „Dortmund Projekt“. Stejně vysokou známkou byla také hodnocena oblast týkající se budování průmyslových zón a institucionální podpory pro nové investory. V této oblasti

bylo budováno centrum služeb města Dortmund pro ekonomický rozvoj (zkr. DLZW). Tato organizace poskytuje informace a služby pro řešení problémů různých společností v Dortmundu. Tato služba je určena jak pro interní, tak i cizí firmy, které se chtějí v Dortmundu usídlit. Mimo jiné organizace poskytuje také rozsáhlé konzultační služby, jedná se tedy o zákaznický orientovanou službu. Dále zde lze uvést také rekonstruovaný přístav, který slouží pro logistiku.

Otázka spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst byla vysoce hodnocena zástupci města. Zástupci univerzit zde až vysoce aktivní přístup neviděli. Zástupci města vidí realizaci této oblasti v samotném Dortmund projektu, ale i jiných projektech, které se zaměřují např. na revitalizaci brownfieldů. Snahou je také pomáhat začínajícím podnikatelům. Při spolupráci veřejného a soukromého sektoru bývá využíváno prostředků z ESF a ERDF.

Tabulka 2 - Vyhodnocení postoje k oblasti odstraňování škod

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
ODSTRAŇOVÁNÍ ŠKOD	revitalizace brownfieldů	10
	investice do zlepšování životního prostředí	9
	podpora drobného a středního podnikání	9
	budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory	10
	spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst	8

Udržování kvality života

Udržování kvality života v oblasti investic do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy) je na velmi vysoké úrovni, o čemž svědčí také vysoká průměrná odpověď rovna 9. o tom, že kvalita dopravní obslužnosti ve městě Dortmund je opravdu dobrá, vypovídá samotná přítomnost letiště či metra. Investice byly také směřovány do budování nového autobusového stanoviště či železniční stanice.

Investice do bytového fondu byla hodnocena průměrnou známkou 8. Opět jako v předchozím případě zde zástupci města vidí vysoce aktivní přístup, kdežto představitelé univerzit zde tak aktivní přístup nevidí. Investice do bydlení zde provádějí většinou soukromí investoři. Samotné město se soustředí na územní plánování a nabídku primárních prostor pro rodinné domy.

V oblasti investic do občanské vybavenosti nevidí zástupci města ani univerzit tak aktivní přístup, jako

v předchozích případech (průměrná známka 8). Dle zjištěných informací se jedná spíše o soukromé investice. Finanční prostředky pro školy jsou omezené. Větší soustředěnost finančních prostředků je směřována do nemocnice a zdravotního střediska.

Výrazného zlepšení dosáhla oblast služeb pro rodiny s dětmi. Průměrně byla tato otázka hodnocena známkou 9. Vznikají zde různé projekty pro podporu rodin a jejich dětí už od narození. Rodiče se mohou zapojovat do diskuzí o rozvoji a zlepšení situace v dané oblasti města. Avšak podle Prof. Dr. Stefana Greivinga z Dortmundské technické univerzity jsou tyto služby stále nedostatečné, především pro děti mladších 3 let.

Otázka sociálních služeb pro seniory byla hodnocena průměrnou známkou 7. Z uskutečněných rozhovorů bylo zjištěno, že tyto služby jsou dostatečné. Ačkoliv, jak dodávají, je to otázka důchodového systému a nikoliv samotného města Dortmund,

Tabulka 3 - Vyhodnocení postoje k oblasti udržování kvality života

Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
UDRŽOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA	investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)	9
	investice do bytového fondu	8
	investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)	8
	služby pro rodiny s dětmi	9
	sociální služby pro seniory	7

Nová lákadla

Aktivita v oblasti rozvoje vědy a vzdělávání je hodnocena relativně vysoko jak zástupci města, tak i univerzit. Město v rámci celkové přeměny image města z města průmyslového na město technologické velmi úzce spolupracuje s univerzitami. Důkazem toho je lokalizace nově vybudovaného technologického parku v blízkosti technické univerzity v Dortmundu, zaměřeného na mikro a nano technologii. V tomto technologickém centru a technologickém parku působí 250 společností a pracuje zde 8 500

zaměstnanců. Dále lze v lokalitě nalézt Centrum produkčních technologií, IT Centrum či B1st Software Factory Dortmund (kompetenční centrum pro IT, software, telekomunikace a media). Mezi významné univerzity v oblasti patří Technická univerzita Dortmund, Univerzita aplikovaných věd a umění Dortmund, Mezinárodní škola managementu, vědecké instituce výzkumných zařízení (jako například Fraunhoferův institut, Leibnitzův institut, Institut Maxe Planka) a přibližně 20 dalších institucí.

Podpora turisticky atraktivních aktivit není zcela v zájmu pozornosti místních aktivit, a proto i z toho důvodu byla tato otázka hodnocena průměrnou známkou 8. Jedinou zmíněnou organizací podporující tyto aktivity byla společnost Dortmund TOURISMUS.

Otázka podpory kulturních a sportovních aktivit pro místní je pozitivně vnímána zejména u zástupců města. Za zmínku zde jistě stojí úspěch města Dortmund, které bylo oceněno jakožto hlavní město kultury v Evropě v roce 2010. Jsou zde budovány kulturní zařízení a budovy sloužící pro kulturu,

jako např. Dortmunder U. Také jsou zde pořádány různé festivaly a tzv. mezinárodní týdny. V případě významných institucí, které reprezentují město, lze hovořit zejména o fotbalovém klubu Borussia Dortmund (BVB 09), který toto město reprezentuje po celé Evropě.

Co je pro město podstatné, tak je jistě oblast budování pozitivního image města. Změnit názor na toto město známé jako špinavé město průmyslu, bylo hlavní prioritou vládních orgánů města, a proto také zde vidí lidé vysokou aktivitu činnosti v této oblasti.

Tabulka 4 - Vyhodnocení postoje k oblasti nových lákadel

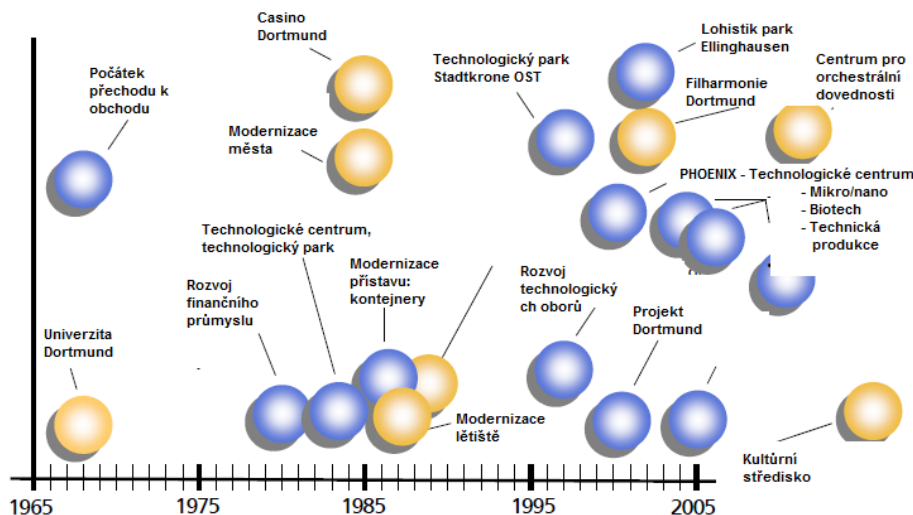
Tematická část	Otázka	Průměrná odpověď
NOVÁ LÁKADLA	rozvoj vědy a vzdělávání	9
	podpora turisticky atraktivních aktivit	8
	podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní	8
	umístění prestižních institucí, funkce města	8
	formování pozitivního image	9

Průběh změn v post-industriálním období

V následující kapitole jsou stručně shrnuty významné změny, které se udály v období změn v post-industriálním období. Tato kapitola stručně rozvádí rozhovory se zástupci města a univerzit.

Na následujícím obrázku (3) jsou ve schématu zaznamenány důležité projekty v oblasti podpory ekonomických změn v území. V roce 1950 začalo docházet k poklesu těžby v oblasti hornictví a v roce

1986 byl na území Dortmundu zavřen poslední důl. V roce 1988 byla zaznamenána nejvyšší produkce oceli v Dortmundu, ale poté se produkce snižovala až do roku 2001, kdy byla výroba v ocelárnách ukončena. Průmyslová výroba prakticky zanikla a v období mezi roky 1960-1994 zaznamenala až 70% pokles pracovních míst, ale díky novým odvětvím v oblasti technologií bylo vytvořeno asi 30 tisíc nových pracovních míst.

Obrázek 3 - Důležité projekty v oblasti podpory ekonomických změn v území

Zdroj: Blanke-Bartz (2011)

Jedním z nejvýznamnějších kroků v období deindustrializace bylo založení Technické Univerzity (*Technische Universität Dortmund*) v roce 1968, mající v současnosti přibližně 20 000 studentů a 3 000 zaměstnanců. Je vysoce uznávána z hlediska jejího výzkumu v oblasti fyziky, elektrotechniky a chemie. Součástí této univerzity jsou fakulty jako: fakulta matematiky, fyziky, chemie, statistiky, prostorového plánování, pedagogiky a sociologie, informačních technologií, ekonomická fakulta atd.

V šedesátých letech působil na území města pouze "Sozialforschungstelle Dortmund". Jednalo se o největší sociologický výzkumný ústav v Německu té doby, byl však součástí Univerzity v Munsteru, a otázky města Dortmund byly na okraji zájmu této instituce.

Obrázek 4 - Technická univerzita v Dortmundu (Mathetower)

Zdroj: Wikipedia. 2011.

V rámci deindustrializace města Dortmund bylo realizováno několik významných projektů (obr. 3). Velmi důležitým bodem bylo budování Univerzity v Dortmundu, jak bylo uvedeno výše. V blízkosti této univerzity je v Dortmundu významný technologický park, nacházející se směrem na jih od centra města. Díky tomuto spojení nachází spousta studentů možnost získání praxe při realizaci různých projektů v oblasti IT či

nanotechnologie. Budován byl od roku 1985 a bylo to zároveň první místo ve městě, které se začalo do současné podoby předělávat. V současnosti má tento technologický park asi 8500 zaměstnanců

a nachází se v něm přibližně 270 společností. Firmy projevily velký zájem o toto území, a tak se zde nachází sídla většiny společností v Dortmundu.

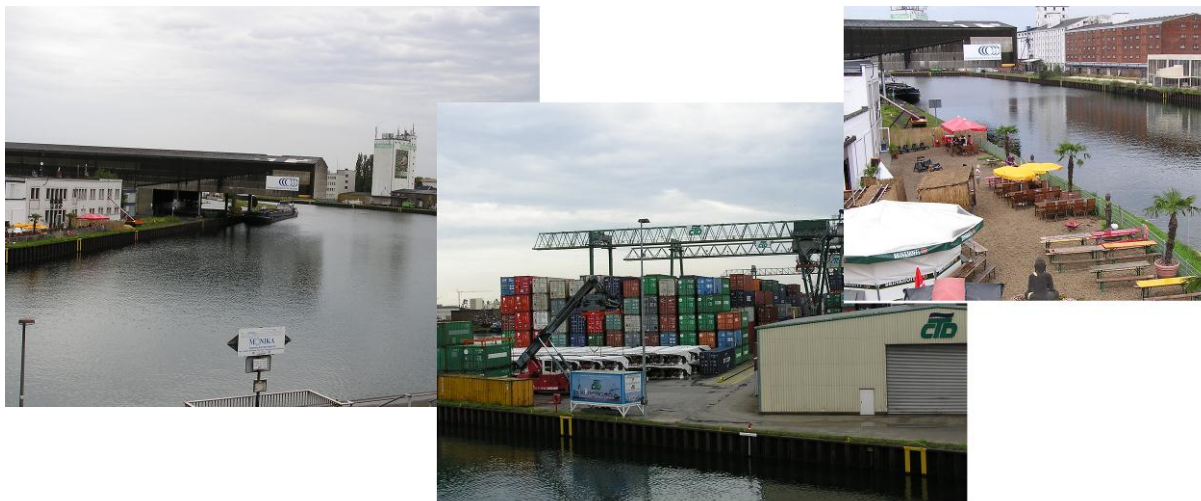

Obrázek 5 - Technologické centrum (jádro technologického parku) a ulice ukazující ulici a budovy v technologickém parku

Zdroj: Vlastní foto.

Jedním z významných prvků týkajících se změny image města byla přestavba přístavu pro logistiku v Dortmundu. Tento přístav má za sebou bohatou tradici v oblasti logistiky a překládky zboží. Byl budován po roce 1899. V současnosti je

tento přístav zpřístupněn více lidem ve formě budovaných turistických tras v okolí přístavu a budováním nových restaurací, čímž se tento přístav stává více přístupným a příjemnějším pro veřejnost.

Obrázek 6 - Logistický přístav ve městě Dortmund

Zdroj: Vlastní foto.

Největší inovací a vůbec nejvýznamnější změnou v procesu deindustrializace v Dortmundu bylo zbourání Phoenix železáren a oceláren, které se nacházely jen 5 kilometrů na východ od centra města v okrese Horde. Západní část železáren byla rozebrána a exportována do Číny. Zbývající část byla zcela zničena. Celé železářny zabíraly plochu o velikosti cca. 300 fotbalových hřišť. Díky zbourání těchto železáren se výrazně zlepšila

dostupnost např. k letišti, nacházející se na východě Dortmundu.

Obrázek 7 - Letecký pohled na bývalý Phoenix železářny a ocelárny v okrese Horde – Před demolicí v r. 2001.

Zdroj: dortmund-project.de. 2011

Na následujícím obrázku 8 je znázorněn územní plán ukazující přestavbu a využití území po celkové demolici železáren Phoenix. Západní část bude využita k budováním technologických klastrů a kanceláří. Ve východní bylo vybudováno

jezero. Okolí jezera bude mít funkci rekreační a rezidenční. Celá oblast je koncipována tak, aby zde lidé nacházeli možnost odpočinku, sportovního vyžití a rekreace.

Obrázek 8 - Územní plán přestavby železáren Phoenix
Zdroj: dortmund-project.de. 2011.

Obrázek 9 - Železářny Phoenix vpravo (v r. 2001), Jezero Phoenix vlevo (v r. 2011)
Zdroj: dortmund-project.de. 2011.

Obrázek 10 - Různé pohledy na jezero Phoenix

Zdroj: dortmund-project.de. 2011.

Jedinou památkou, která zde byla zachována, ukazující průmyslovou historii města Dortmund jsou vysoké pece. Ty v současnosti slouží jako atrakce pro turisty. Do budoucna je zde však snaha

o využití těchto vysokých pecí jakožto jistou ekonomickou základnu pro volný čas, sociální a kulturní akce, muzejní činnost nebo jako ubytovací a kancelářské použití.

Obrázek 11 - Vysoké pece ve městě Dortmund

Zdroj: dortmund-project.de. 2011.

Projekty realizující se v oblasti sociální sféry

Nordstadt je místo nacházející se v horní části Dortmundu. Je to nejmladší vnitřní městská část poblíž centra města. Jeho rozloha je 752 ha a vyznačuje se vysokou nezaměstnaností, chudobou a nízkým stupněm vzdělání místních obyvatel a v neposlední řadě také vysokým počtem imigrantů. Na obrázku níže lze

sledovat místní problémové obyvatelé sedící v parku.

*Obrázek 12 - Park v městské čtvrti
Nordstadt*

Zdroj: dortmund-project.de, 2011.

Imigranti jsou složeni zejména z Turků, Arabů, Palestinců a Libanonců, ale stále zde přebývá část původního obyvatelstva. Mezi obyvateli jsou často jazykové a národnostní spory. Původně zde žili dělníci, kteří pracovali v továrnách na severu města. Po uzavření továren část postupně odešla do jiných částí města, popř. úplně mimo Dortmund. Někteří byli 2-3 roky na sociálních dávkách a poté

odešli do důchodu, ale většinou se odstěhovali. Nachází se zde 55 000 rezidentů a každoročně dochází k výměně přibližně 5000 rezident, kdy někteří odejdou do lepších částí města a jiní se naopak přistěhují. Ze získaných informací je v tomto místě velká tolerance místních obyvatel vůči imigrantům.

Majitelé domů v této části jsou velmi aktivní vůči imigrantům a majitelům domů v oblasti vzdělávání dětí a náplně jejich volného času. Tito majitelé domů vstupují do jednání se zástupci města, a snaží o nejlepší životní podmínky pro své nájemníky. Zástupci z odboru Urban Planning pořádají pravidelné schůzky s residenty i majiteli domů, a na základě návrhu z jejich strany realizují projekty, kdy většinou dochází k přestavbě a využití stávajících objektů. Peníze na realizaci těchto projektů jsou získávány z různých zdrojů, ale většinou z fondů EU (ERDF).

Do současné doby bylo realizováno 29 individuálních programů, v nichž je snaha začlenit sociálně slabé lidi do společnosti za přispění speciálních pedagogických pracovníků, ale nikoliv metodou nátlaku.

Tyto lidi se snaží ovlivnit tak, že myslí jako oni ve směru, který je jim blízký. Zástupci města si zde jsou vědomi, že je potřeba dbát, o děti a proto intenzivně podporují mateřské školy, kde je dostatečný počet pedagogických pracovníků (často 1 pedagog na 2-3 děti). Sociální pracovníci jsou placeni městem, díky tomu sociálně slabší lidé mohou využívat jejich služby, aniž by za ně museli platit.

V Nordstadtu je kladen velký důraz na zlepšení místní ekonomiky. Snaha o toto zlepšení však neprobíhá přímou podporou obchodu, ale je zaměřena spíše na poradní činnost pro podnikatele a zaměstnance formou zvyšování kvalifikace. Vznikají vzdělávací programy, které jsou zaměřeny na osoby s nízkým vzděláním. Vše je zastřešeno programem nazvaným „Zlepšení městských kvalit“.

Příklady realizovaných projektů v oblasti Nordstadt

Big Tipi

Big Tipi je součástí parku dobrodružství, a je největší atrakcí v Nordstadtu, zároveň se jedná o největší Tipi na světě. Zabírá 360 m² a je 35 m vysoké. Neslouží pouze jako architektonická atrakce, ale je považováno za symbol práce s dětmi a mládeží. Ve druhé fázi výstavby má být doplněno ještě další budovou včetně horolezeckého centra. V okolí se nachází první bezbariérové hřiště v Dortmundu, fotbalové i volejbalové hřiště či vivárium s malými zvířaty apod.

Obrázek 13 - Big Tipi

Zdroj: dortmund-tourismus.de, 2011.

Fredenbaumpark

Jedná se o projekt zaměřen na rekreační nabídku v okolí řeky Emscher v Dortmundu. Je zde kladen důraz na faunu a flóru, aby místo bylo atraktivní pro veřejnost. Dále má toto místo sloužit pro odpočinek a relaxaci obyvatel Dortmundu. Před realizací musela řeka projít revitalizací, protože tam tekly splašky z místních obytných částí.

Obrázek 14 - Část oblasti

Fredenbaumpark

Zdroj: Wikipedia, 2011.

Hoeschpark

Hoeschpark byl postaven v roce 1941. V poválečných letech prošel rekonstrukcí a sloužil jako sportovní zařízení pro dělníky. Jeho rozloha je přibližně 27 ha. Je určen všem věkovým skupinám. Byl zde vybudován rybník k odvádění vody z lesů, a nachází se zde také multifunkční hřiště.

Obrázek 15 - Multifunkční hřiště a jezero v Hoeschpark

Zdroj: Wikipedia. 2011.

Stollenpark youth center

Stollenpark youth center je park vybudovaný pro volný čas dětí a mládeže. Děti ze sociálně slabých rodin zde mohou psát domácí úkoly za pomoci studentů, kteří zde dochází v rámci své aktivity. Je zde možnost komunikace mezi dětmi, rodiči a mládeží a pravidelně se zde scházejí vedoucí členové města, politici, majitelé nemovitostí a rezidenti. Tyto schůzky nabízí možnost všem lidem vyjádřit se k dalšímu rozvoji města. Využití pro pobyt, tanec, fitness (multikulturní zařízení).

Obrázek 16 - Park mladých v NordStadt (vlevo). Lavičky pro mladé (vpravo). Realizované odborem Urban Planning.

Zdroj: Zdroj: urban.dortmund.de, 2011.

Bilderflut

Bilderflut je projekt zaměřený na malování na zdi. Projekt je zaměřený na národnostní menšiny. Děti a mládež mají možnost malovat na zdi veřejných budov. Pomáhá to vnímat a porozumět rozdílům v kultuře jednotlivých rezidentů v této části města.

Obrázek 17 - Jeden z domů v projektu Bilderflut

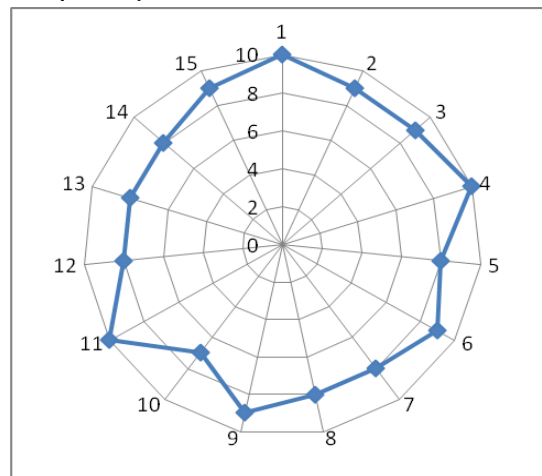
Zdroj: urban.dortmund.de, 2011.

Vyhodnocení města

Dortmund byl vyhodnocen jako město, které se nejúspěšněji vyrovnalo s post-industriálními změnami, jak strukturálními, tak ekonomickými. Město změnilo svou tvář z města zaměřeného na těžbu uhlí, hutnictví a výrobu piva, na město zaměřené na odvětví IT technologie a logistiku.

Hodnocená témata byla rozdělena do tří kategorií – Odstraňování škod (OS, bod 1 – 5), Udržování kvality života (UKŽ, bod 6 – 10) a Nová lákadla (bod 11 – 15). Výsledky tohoto hodnocení za jednotlivé sledované oblasti zájmu jsou znázorněny v grafu 4. Čím vyšší hodnoty, a tedy vzdálenější hodnoty od středu, sledovaná oblast dosáhla, tím lépe se s danou problematikou město vypořádalo. V případě Dortmundu výsledky nejlépe vynikají pro kategorii „odstraňování škod“. Dle výsledku šetření dosáhlo město Dortmund největšího úspěchu v revitalizaci brownfieldů, budování průmyslových zón, institucionální podpoře pro nové investory a v rozvoji vědy a vzdělávání.

Graf 4 - Vyhodnocení města Dortmund

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

- 1 – OS - Revitalizace brownfieldů
- 2 – OS - Investice do zlepšování životního prostředí
- 3 – OS - Podpora drobného a středního podnikání
- 4 – OS - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory
- 5 – OS - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst
- 6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)
- 7 – UKŽ - Investice do bytového fondu
- 8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)
- 9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi
- 10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory
- 11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání
- 12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit
- 13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní
- 14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města
- 15 – NL - Formování pozitivního image

Výrazně úspěšné je město také v oblasti investic do zlepšení životního prostředí, podpory drobného a středního podnikání, investic do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy), služeb pro rodiče s dětmi a v oblasti formování pozitivního image. Naopak jisté nedostatky jsou spatřovány v sociálních službách pro seniory.

Zdroje

BLANKE-BARTZ, P. Redevelopment of Two Former Iron- and Steel-Industry Sites in Dortmund - an Integrated Approach to Labour, Residential, Leisure and Ecological Urban Development. 2011, [cit. 2011-10-19]. Dostupný z WWW: <www.phoenixdortmund.de>.

HOGL, G., SCHILP, T. 1125 Jahre Dortmund, Stadthistorie - Dortmund und seine Vergangenheit. Stadtarchiv 2007. 43 s.

BÖMER, H. Modern local and regional economic development policies in times of mass- unemployment –the example of Dortmund. 2005, druhé vydání. Fakultät Raumplanung, Universität Dortmund. Dostupné na WWW: <

<http://www.raumplanung.tu-dortmund.de/irpud/fileadmin/irpud/content/documents/publications/ap182e.pdf>>

FRANZ-JOSEF BADE, KLAUS R. KUNZMANN. Deindustrialization and regional development in the Federal Republic of Germany. 2005. Dostupný z WWW: < http://www.raumplanung.tu-dortmund.de/rwp/20060929/DokuRwp_94/BaKu_Rodwin90.pdf >.

Webová stránka dortmund-project.de. 2011. Dostupné na WWW: <<http://www.dortmund-project.de> > [cit. 2011-10-19]

Webová stránka dortmund-tourismus.de. 2011. Dostupné na WWW: <<http://www.dortmund-tourismus.de> > [cit. 2011-10-19]

Webová stránka urban.dortmund.de, 2011. Dostupné na WWW: <<http://urban.dortmund.de> > [cit. 2011-10-19]

AGLOMERACE LILLE

JAN KELLER

Lille představuje aglomeraci čtyř měst: samotné Lille, dále Roubaix, Tourcoing a Villeneuve-d'Ascq. Dohromady má celá aglomerace něco málo přes milion

obyvatel. Z toho samotné Lille má téměř 230 000 obyvatel a Roubaix čítá přibližně 100 000 obyvatel.

Tabulka 1 - Vývoj počtu obyvatel města Lille

Rok	1989_1993	1994_1998	1999_2002	2003_2006	2007_2009
Počet obyvatel	1 067 345		1 091 438	1 107 861	

Zdroj: Eurostat

Z hlediska složení populace žije v Lille poměrně vysoký počet imigrantů, naprostá většina z nich sem ovšem přišla za prací ještě před druhou světovou válkou (zejména Belgičané a Poláci), anebo ve dvou až třech dekadách následujících po ní (Italové, Portugalci, Alžířané, Marokánci).

Jedná se o mladé město, téměř čtvrtina populace je mladší 20 let, silné ročníky jsou ve věku 20 až 30 let. Naopak lidé starších 60 let žije v aglomeraci pouze 13%. Město disponuje relativně novým bytovým fondem: 57% domů a bytů bylo

postaveno po druhé světové válce, přes 30% od poloviny 70. let.

Jedná se o historicky hlavní město francouzské části Flander. Odtud je dána orientace především na správní činnosti a – rovněž historicky – na obchodní aktivity. Celkem působí v současné době na území Lille 8 341 firem. Z tohoto počtu pouze necelých 9% jsou firmy průmyslové. Zhruba 34% jsou obchodní společnosti. Zbylých 57% firem působí v terciéru, kde kromě správních činností jsou výrazně zastoupeny vzdělávací aktivity.

Lille jako obchodní centrum je zvýhodněno svojí polohou na hranicích s Belgií, nedaleko průplavu La Manche s hlavními přístavy orientovanými především na spojení s Velkou Británií, Nizozemím a Německem.

Kromě námořního přístavu má Lille též významné mezinárodní letiště a dvě nádraží, jedno obsluhující převážně vnitrozemí severovýchodní Francie, druhé s rychlovlaky TGV pro dálkovou dopravu. Spoje TGV propojují Lille s Paříží (necelá hodina jízdy), s Bruselem (40 minut jízdy) a s Londýnem (hodina a 40 minut jízdy). Součástí dopravní infrastruktury je též velké nákladové nádraží a jedna z nejhustějších dálničních sítí v západní Evropě. Lille je křižovatkou pěti mezinárodních dálnic.

Samotná aglomerace má hustou síť veřejné dopravy (autobusové i metro), vzhledem k rovinaté poloze (pouze 25 metrů nad hladinou moře) je poměrně frekventovaný cyklistický provoz.

Lille je významným univerzitním centrem s širokým odborným zaměřením. Kromě humanitních oborů (filozofická fakulta, pedagogika, sociální studia

a politologie) zde existují vysoké školy zaměřené na ekonomické obory (především obchod), dále fakulty managementu, právnická fakulta a vzdělávání v oblasti správy. Jedná se o školy státní, soukromé i církevní. Všechny udržují vcelku intenzivní kontakty se sesterskými fakultami, především ve Velké Británii, Belgii a Nizozemí. V současné době studuje na všech vysokých školách v Lille přibližně 100 000 studentů.

V Lille již tradičně existuje bohatý umělecký a kulturní život a jeho rozvoj je považován za jednu z hlavních rozvojových strategií. V roce 2004 získalo Lille ocenění – kulturní město Evropy. Díky své poloze pěstuje Lille také velice intenzivně kongresové aktivity, a to na úrovni celoevropské. Slouží tomu nově zřízené obří kongresové areály. Kulturní vybavení zahrnuje divadla, operu i koncertní sítě. Město pořádá řadu festivalů a pravidelné kulturní slavnosti. Místní Palác umění je po pařížském Louvru druhým největším francouzským muzeem.

Díky své významné historii hlavního města Flander disponuje Lille řadou

turistických atrakcí. Staré části města podržely svoji architekturu ze 17. století.

Přízemí citlivě renovovaných měšťanských domů jsou využívány jakožto poměrně luxusní butiky a coby restaurace nabízející tradiční flanderskou gastronomii. V okolí vojenské citadely konstruované architektem Vaubanem jen nedaleko centra města je zřízen rozsáhlý rekreační přírodní areál, který tvoří centrum sportovního života města.

Deindustrializace – případ Roubaix

Město Roubaix leží v severovýchodní Francii v těsné blízkosti belgických hranic.

Průmyslová minulost Roubaix

I když počátky textilní výroby jsou ve městě patrné již přinejmenším od 17. a 18. století, skutečný rozmach textilnictví nastává ve století devatenáctém. Již v první polovině 19. století začaly na polích kolem původně agrárního městečka (v roce 1800 mělo Roubaix osm tisíc obyvatel) vyrůstat továrny, v té době zaměřené na zpracování vlny. V roce 1850 mělo Roubaix již 35 000 obyvatel a právě v té době se rozvoj jeho textilnictví výrazně urychlil. Takže na

konci 19. století mělo město již 124 000 obyvatel, což byl také jeho historický vrchol. V této době se městu ve Francii i v Evropě přezdívalo „Manchester severu“, anebo také „město tisíce komínů“.

Dělníci do místních textilek přicházeli především z okolního venkova postiženého zemědělskou krizí, a to hlavně z přilehlé Belgie, takže koncem 19. století je plných 60% obyvatel Roubaix belgického původu. Kromě toho přicházejí v hojném počtu také Poláci, Italové a Portugalci, po druhé světové válce především Alžíráné. Dnes je město v pravém slova smyslu multikulturní. Žijí v něm příslušníci více než stovky národností, přičemž od roku 2000 je většina z nich (60 %) islámského vyznání.

Město leží na spojnici cest mezi Francií a Belgií, v relativní blízkosti Anglie. Rozvíjející se průmysl si brzy vynutil připojení k železnici (první železniční zastávka roku 1842, velké nádraží postaveno roku 1888). Současně byl pro potřeby dopravy surovin vyhlouben nejprve starý kanál (roku 1843), jenž byl později rozšířen o nový kanál (roku 1877). Prakticky celé průmyslové město vyrostlo

bez jakéhokoliv urbanistického plánu v prostoru mezi starým kanálem a železnicí.

Až do čtyřicátých let 19. století pracovali textiláci doma v malých přízemních domcích. Se vznikem velkých továren především ve druhé polovině 19. století se mění také městská zástavba. V bezprostřední blízkosti továren jsou pro dělníky stavěny tzv. „courées“. Byla to forma kolektivního bydlení, kde dlouhé řady jednoposchodových domků byly jeden vedle druhého natěsnány kolem úzké centrální uličky, v jejímž středu vedla kanalizace pro odtok vody. Podnikatelé žili původně v blízkosti svých továren a kolonií dělnických chatrčí. Teprve od osmdesátých let 19. století se stěhují na okraj města, kde začínají vznikat buržoazní čtvrti. Ještě počátkem první světové války bylo v Roubaix stále ještě 1 500 těchto dělnických kolonií, které v té době obklopovaly celkem 250 textilních továren.

Roubaix bylo v 19. století i dlouho do století dvacátého dějištěm ostrých sociálních nepokojů. Socialisté v něm vládli nepřetržitě od roku 1912 do roku 1983. Již od počátku dvacátých let 20.

století se snažili o povznesení podmínek dělnického života. Z jejich iniciativy dochází již po první světové válce například k rozvoji zahrádkářských kolonií či k vybudování městského stadionu. Od roku 1928 vzniká z téhož důvodu celá nová dělnická čtvrť, tzv. Nové Roubaix. Kromě nových laciných nájemních domů se její součástí stává škola na prostorném pozemku, přilehlý sportovní areál a městský bazén.

Zvláštností honosnější části města je anglický park Babieux na rozloze 35 hektarů, který byl zbudován koncem 19. a počátkem 20. století a dodnes je největším městským parkem na sever od Paříže.

Krise průmyslu a úpadek města

Pozvolný proces úpadku textilního průmyslu počíná v Roubaix už od první světové války. o skutečné nastartování procesu deindustrializace lze však hovořit teprve od konce padesátých let 20. století, kdy francouzská výroba začíná výrazněji čelit světové konkurenci. Zároveň dochází k pokroku v automatizaci zbylých provozů,

což zvyšuje míru nezaměstnanosti lokálně až na 20% práceschopného obyvatelstva.

Krise textilnictví v Roubaix výrazně zesílila v 70. letech, opět v souvislosti s konkurencí rozvojových zemí a laciným dovozem. (V Číně je pracovní síla v textilnictví třicetkrát levnější než ve Francii.) Tehdy se také ukázalo, že průmyslníci i místní politici rizika vývoje hrubě podcenili, neinvestovali do modernizace výroby textilu v dostatečné míře. Od poloviny sedmdesátých let je jedna textilka za druhou v Roubaix zavírána, nespotřebovaný materiál je často prodáván ke zpracování do rozvojových zemí. Po celá osmdesátá léta zavírání továren pokračuje, nezaměstnanost v lokalitě strmě vzrůstá a spolu s tím postupuje degradace městského prostoru a života ve městě.

Od poloviny sedmdesátých let do konce století zmizelo v Roubaix a okolí dvacet až třicet tisíc pracovních míst. Město chátrá, proslavený vodní dopravní kanál je již roku 1976 uzavřen. Centrum města bylo v osmdesátých letech 20. století prakticky vylidněno a zůstalo bez života. Obchody

v něm byly uzavřeny kvůli poklesu kupní síly a kvůli konkurenci supermarketů postavených na předměstí. Od poloviny 80. do poloviny 90. let tak centrum ztratilo 30 000 metrů čtverečních obchodních ploch. Veřejná prostranství byla zanedbaná, nemalá část bytů především v centrální části města byla opuštěna, zastávky hromadné dopravy se staly nebezpečnými místy.

Ze 110 000 obyvatel v polovině sedmdesátých let 20. století jich do dneška zbylo méně než sto tisíc, město tedy ztratilo zhruba desetinu své populace. Odcházejí zejména vzdělanější střední vrstvy, směřují zejména do blízkého Villeneuve d'Ascq odkud je snazší dojíždět za prací v Lille.

Prezident Francois Mitterand na vrcholu tohoto neblahého vývoje (25. 4. 1983) prohlašuje: „Roubaix je prototypem měst, ve kterých je obrovské nahromadění neduhů západní společnosti, jasným příkladem toho, k čemu nemělo dojít a co se nemělo činit.“

Hledání řešení

Osmdesátá léta a počátek let devadesátých byly pro město kritické. Od poloviny 90. let se Roubaix stává jakousi laboratoří městské obnovy. Používá přitom souběžně několik strategií. Především se snaží diverzifikovat výrobu. Právě soustředění na textilnictví jako jediné odvětví vedlo k tomu, že dopady deindustrializace se ve městě projeví drastičtěji než jinde.

Nyní se Roubaix zaměřuje na některé náročnější obory metalurgie, na farmaceutickou výrobu a na ty segmenty textilnictví, které jsou inovativní a konkurenceschopné (například novinky ve zhotovování dětských oděvů). Od roku 2005 jsou zakládány malé, ale expandující firmy zabývající se módou a návrhářstvím. Je zřízena škola pro vzdělávání textilních designérů. Především se však ekonomické aktivity přesunují z oblasti výroby zboží do oblasti distribuce. Právě Roubaix má ostatně v tomto směru historickou zkušenost: již v roce 1961 zde v městské čtvrti Hauts-Champs vznikl z opuštěného skladu první hypermarket ve Francii (Auchan). Vznikají agentury zabývající se

zásilkovým obchodem v rámci Evropy i mimo ni. Zaměstnávají řádově desítky až stovky zaměstnanců. Především se však rozvíjí nákupní turistika přímo ve městě, které těží z blízkosti hranic s Belgií. Na podporu komerčních aktivit byla v roce 1997 vyhlášena v centru města, a později rozšířena na třetinu městského území, daňově zvýhodněná zóna (la zone franche). Novým zaměstnancům daňově zvýhodněných firem město prodává lacino byty ve svých činžácích.

Byla vybudována velká záchytná parkoviště pro kupující z širokého okolí. Přímo v centru pak vznikl společný terminál městské hromadné dopravy pro tramvaje, metro a autobusy. Staré průmyslové objekty, které byly v sedmdesátých letech 20. století bourány, začaly být konzervovány a přestavovány mimo jiné právě pro obchodní účely. Tak vzniklo těsně po roce 2000 komerční centrum, které kromě hypermarketu obsahuje 63 butiků. Vznikla rovněž zóna dalších 53 malých moderních butiků. Jiné továrny byly přestavěny na sídla kultury. Z jedné z největších přádelen slavného místního průmyslnického rodu Motte-

Bossut v centru města vzniklo (již v roce 1993) velké průmyslové muzeum – Národní archiv světa práce. Další bývalá továrna byla přeměněna na Muzeum tkalcovství. V poměrně prestižní muzeum současného umění byly proměněny i městské lázně, jedno z kultovních míst města, vystavěné na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století. Z bezpečnostních důvodů byly uzavřeny v polovině osmdesátých let, nyní jsou zde ve stylových prostorách vystaveny mimo jiné sbírky dekorativního umění.

Je zde snaha udržet svéráz architektury centrované kolem obrovských cihlových textilních továren. V roce 2000 bylo právě proto centrum města Roubaix vyhlášeno zónou architektonického národního dědictví. Součástí snah o udržování tradičního image města je postupná renovace barevných fasád podle holandského vzoru, ale také připravovaná renovace průmyslového kanálu a jeho úprava pro vyhlídkové turistické jízdy.

Město má silné jádro místních patriotů, kteří se věnují jednak inovativním podnikatelským aktivitám, jednak jsou činní v kulturní oblasti. Jedním z tradičních

a dnes inovovaných center místního kulturního života je městské kino. Vznikají knižní publikace, které popularizují činnost těchto místních patriotů. V posledních letech město přilákalo k návratu i několik podnikatelů, kteří z něj v době nejhlubší krize odešli a přeložili své firmy do Lille. Úsilí o překonání následků deindustrializace je finančně vysoce náročné. Čtyři pětiny finančních prostředků na renovaci šly z veřejných fondů. V hojné míře byly využity fondy státní i evropské. Teprve později se přidali soukromníci.

Výhody Roubaix

Proces deindustrializace postihl Roubaix velkoplošně a v mnoha ohledech: silná vlna vystěhování především středních vrstev, vysoká míra nezaměstnanosti, úpadek veřejných prostor, problémy s financováním chodu města a s jeho obnovou atd. Při čelení těmto problémům se ovšem může Roubaix opřít o řadu výhod, jimiž nedisponují jiná města, která se ocitla v podobné situaci. Roubaix je spíše okrajovou součástí velké a ekonomicky prosperující aglomerace. Žije v něm jen pouhých 10 % obyvatel celé

aglomerace. V roce 1999 bylo Roubaix propojeno metrem s Lille, což výrazně usnadnilo mobilitu jeho obyvatel. Lille patří nejen k tradičním správním, ale též moderním univerzitním městům celoevropského významu. To usnadňuje budování vysokoškolských institucí, které – specializovány zejména na průmyslový design – v Roubaix vznikají. a konečně leží celá aglomerace v geografickém středu ekonomicky nejvyspělejších částí Evropy. Do Londýna, Paříže i Bruselu je odtud zhruba hodina cesty, přičemž celá oblast je propojena nejmodernější dopravní infrastrukturou. I přes tuto skvělou polohu přetrvávají závažné problémy, což může působit jako memento pro deindustrializovaná města ležící více na periférii.

Přetrvávající potíže

Roubaix je vlivem svého etnického složení jedním z nejmladších měst Francie (ročně se zde rodí 2 500 dětí). Zároveň je však – měreno kupní silou obyvatel - jedním z nejchudších francouzských měst. Míra sociální segregace zde není příliš výrazná. Město představuje pestrou směs

různých skupin lidí (národnostně, etnicky, profesně), i různých typů bydlení. Přesto existují kromě čtvrtí zámožných (zejména část města zvaná Croix po obou stranách parku Barbieux směrem na Lille), také rozsáhlé čtvrti, ve kterých se koncentruje bída (především část města zvaná Les Trois Ponts, která je složena výhradně z bytového fondu určeného na sociální bydlení). Přes veškeré renovační úsilí, žijí stále více než tři čtvrtiny obyvatel Roubaix (zhruba 75 000 obyvatel) v podmínkách příznačných pro takzvané „Citlivé městské zóny“ (Zone urbaine sensible). Roubaix je dnes spolu s městem Argenteuil jediným francouzským městem nad 50 000 obyvatel, kde v nedobrych životních podmínkách žije více než polovina obyvatel. V roce 2006 zde žilo 7 574 lidí pobírajících pouze minimální příjmy. Na dávkách, které přitom pobírali, bylo závislých zhruba 2 000 obyvatel Roubaix.

V situace, kdy trh práce selhává, je obnova města po urbanistické stránce problematická. Příkladem je čtvrt chudých migrantů Alma-Gare blízko centra města. V šedesátých letech 20. století zde zbořili zchátralé a hygienicky zcela nevyhovující

staré dělnické domky. V letech sedmdesátých je nahradil v rámci nového urbanismu styl laciného bydlení pro tzv. lidové, tedy nižší vrstvy. Od té doby je populace v této části města objektem neustálého sociálního začleňování lidí, pro které chybí zaměstnání.

K jakým důsledkům vedl proces deindustrializace textilního města Roubaix?

Roubaix bylo historicky až donedávna textilním městem. Krize textilnictví nastoupila s plnou silou po ropné krizi v polovině 70. let 20. století. Prvním a nejviditelnějším důsledkem bylo znefunkčnění velkého počtu textilních továren. Bezprostředně následovaly důsledky sociální. Stalo se přesně to, co postihlo v téže době řadu měst orientovaných na metalurgii. Zatímco především ženy přišly o práci v textilnictví, muži ztratili pracovní příležitosti v nedalekých dolech. Lidé přišli ve velkém počtu o práci a mnozí z nich začali město opouštět. Někteří se odstěhovali do blízkého Lille, mnozí ale směřovali jinam do Francie. Ti, co zůstali, byli postiženi

endemickou chudobou. Vzhledem k pestrému národnostnímu složení se prohloubila sociální segregace. Město stálo na prahu zhroucení. Obrovsky v něm vzrostla míra delikvence, především delikvence mladistvých, a to včetně násilných forem. Jednalo se například o výbuchy nespokojenosti arabské mládeže.

Jaká opatření byla přijata k řešení negativních dopadů deindustrializace?

Městu Roubaix byl přiznán status ohroženého města, tedy města, ve kterém prudce vzrostl podíl takzvaných sociálně citlivých čtvrtí. Pomoc byla vyžadována jak v rovině urbanismu, tak také v rovině ekonomické a sociální. Dřívější továrny byly rekonstruovány tak, aby mohly být využity pro nové účely. Například v jedné z nich byl zřízen institut právní ochrany ohrožené mládeže. Jednalo se o úřad, který byl v rámci decentralizace přesunut do Roubaix z Paříže. Městské čtvrti, které byly považovány za sociálně citlivé, dostaly velkou finanční podporu pro svoji renovaci.

Jakým způsobem byla tato opatření financována?

Projekty na revitalizaci města byly financovány z různých zdrojů. Část prostředků přišla z Paříže, významný byl ale i proud peněz přímo z regionů, protože ve Francii proběhla poměrně rozsáhlá decentralizace. Byly například financovány organizace zabývající se problémem sociální integrace ohrožených částí populace.

Aspekty úspěchu v post-industriálním období

Následující část textu je zaměřena na hlavní změny města spojené s deindustrializací a na aktivitu reakcí na tyto změny. Byly zkoumány především aspekty zaměřené na identifikaci a způsob řešení problémů spojených s transformací a deindustrializací města v oblasti sociálně-ekonomické struktury, sociální morfologie, sociálního života, objasnění rozvojových vizí, rozvojových politik a rozvojových bariér, bariér stratifikace města, objasnění rozvojových vizí města a bariér jeho rozvoje. Závěry byly formulovány na

základě expertní analýzy prof. PhDr. Jana Kellera, CSc.

Odstraňování škod

Na území aglomerace se nenalézají žádné brownfieldy. Jedná se o textilní město, kde doly, hutě, ani chemičky nebyly a nejsou zastoupeny.

Životní prostředí nebylo textilní výrobou nijak závažněji dotčeno. Neexistují kontaminovaná území, ani kontaminace vody. Znečištění ovzduší pochází téměř výhradně z mobilních zdrojů, neboť se jedná o rušnou dopravní křižovatku na hranicích Francie a Belgie.

Podpora podnikání ze strany státu i departementu je výrazně aktivní. Je podporován především obchod, mimo jiné vyhlášením bezcelní zóny, v některých oblastech Roubaix.

Postupně je rozšiřována bezcelní zóna. Cílem je zvýšit počet pracovních příležitostí pro místní a přilákat zákazníky především z Belgie. Je podporován rovněž rozvoj zásilkové služby, na kterou se specializuje řada drobných a středních firem, především od 80. let 20. století. Je

podporován také rozvoj turistiky v oblasti známé jako „francouzský Manchester“:

Průmyslové zóny zde nejsou podporovány, průmysl by výrazně utlumen. Naopak je podporován obchod a drobná specializovaná odvětví služeb (móda, návrhářství).

Naprostou většinu aktivit na znovuoživení ekonomiky inicioval, organizoval a financoval stát, a to z centra i na úrovni departementu. Byly využívány i

finanční zdroje EU. Teprve postupně se zapojil soukromý sektor, jeho podíl na resuscitaci lokality však nepřekročil 20%.

Tabulka 2 - Vyhodnocení postoje k oblasti odstraňování škod

Tematická část	Otázka	Expertní odhad
ODSTRAŇOVÁNÍ ŠKOD	revitalizace brownfieldů	
	investice do zlepšování životního prostředí	
	podpora drobného a středního podnikání	10
	budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory	4
	spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst	6

Udržování kvality života

Byly realizovány výrazné investice do zlepšení dopravní obslužnosti. V roce 1999 byla uvedena do provozu linka metra, která propojuje Roubaix s Lille (až do té doby byly propojeny pouze tramvajovou linkou zřízenou již před druhou světovou válkou). Dálniční síť v regionu dnes patří k nejhustějším v celé Francii. Přímo v Roubaix byla zřízena parkoviště pro cca 5000 aut, která slouží především belgickým zákazníkům, kteří do města přijíždějí za cenově výhodnými nákupy.

Bytový fond byl z velké části renovován. Proběhly rozsáhlé asanace starých dělnických čtvrtí a byl vystavěn rozsáhlý komplex sídlišť, velká část z nich je tvořena moderními sociálními byty. Historická zástavba ve městě je dnes již jen minimální a omezuje se na bohaté

rezidenční čtvrti v okolí velkého městského parku z 19. století.

Město Roubaix nemá výraznější problémy s občanskou vybaveností. Pro tyto účely byly po rekonstrukci využity i některé budovy bývalých textilek. Kapacita obchodní sítě je spíše naddimenzována a zaměřena na zákazníky z Belgie. Je součástí obchodní sítě celé aglomerace.

Služby pro rodiny s dětmi jsou rozvinuté především ve dvou sociálně slabých čtvrtích situovaných blízko centra Roubaix. Situace je složitá, neboť v Roubaix spolu žije více než stovka národností a velká část mládeže z rodin imigrantů je postižena nezaměstnaností.

Roubaix je velmi mladé město s nízkým věkovým průměrem. Tomu odpovídá, že služby pro seniory jsou rozvinuty výrazně méně než sociální služby pro rodiny s dětmi a pro mládež.

Tabulka 3 - Vyhodnocení postoje k oblasti udržování kvality života

Tematická část	Otázka	Expertní odhad
UDRŽOVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA	investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)	10
	investice do bytového fondu	10
	investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)	8
	služby pro rodiny s dětmi	8
	sociální služby pro seniory	5

Nová lákadla

V Roubaix byla zřízena fakulta textilního designu, která využívá blízkosti velkého univerzitního centra v Lille. Je zde i řada středních škol technického zaměření. Mladí lidé mohou navíc využívat vzdělávací síť celé aglomerace, která je velice rozsáhlá.

V Roubaix existuje velice aktivní turistická kancelář, která se snaží podporovat turistiku v lokalitě. Problém je v tom, že kromě budov bývalých textilk a průmyslového plavebního kanálu, který je v současné době splavňován pro turistické účely, nemá město příliš co nabídnout.

Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní je hodnocena poměrně kladně. Místní lázně byly přebudovány na výstavní síň a z nejvýstavnější tovární budovy se stalo textilní muzeum. Přímě v centru byla zrealizována stavba multikina, které soustřeďuje řadu kulturních aktivit. Roubaix mělo vcelku bohaté sportovní tradice (např. každoroční cyklistický závod Paříž-Roubaix), na které se snaží navazovat.

Zato pasivní přístup je spatřován v oblasti umístění prestižních institucí a funkcí města. V Roubaix nejsou umístěny žádné zvláštní prestižní instituce. Po této stránce je ve stínu Lille, které těží

ze své historické prestiže hlavního města francouzské části Flander.

Roubaix se snaží budovat pozitivní image. Stále však patří k nejhudším francouzským městům. Podařilo se

výrazně snížit kriminalitu ve městě a učinit ho mnohem bezpečnější, než bylo před zhruba 20 lety. Přesto patří k nejméně atraktivním městům Francie.

Tabulka 4 - Vyhodnocení postoje k oblasti nových lákadel

Tematická část	Otázka	Expertní odhad
NOVÁ LÁKADLA	rozvoj vědy a vzdělávání	
	podpora turisticky atraktivních aktivit	8
	podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní	8
	umístění prestižních institucí, funkce města	2
	formování pozitivního image	5

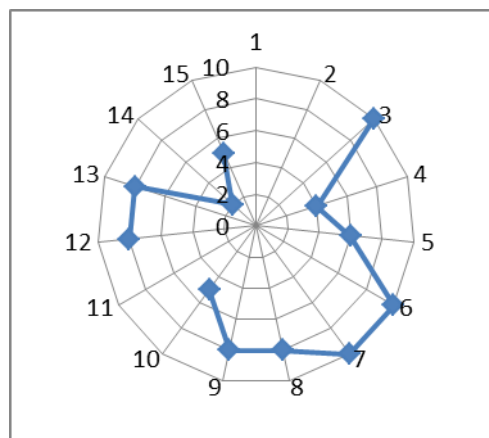
Vyhodnocení města

Hodnocená témata byla rozdělena do tří kategorií – Odstraňování škod (OS, bod 1 – 5), Udržování kvality života (UKŽ, bod 6 – 10) a Nová lákadla (bod 11 – 15). Výsledky tohoto hodnocení za jednotlivé sledované oblasti zájmu jsou znázorněny v grafu 1. Čím vyšší hodnoty, a tedy vzdálenější hodnoty od středu, sledovaná oblast dosáhla, tím lépe se s danou problematikou město vypořádalo. V případě Lille/Roubaix výsledky nejlépe vynívají pro kategorii „udržování kvality

života“. Dle výsledku šetření dosáhlo město Lille/Roubaix největšího úspěchu v podpoře drobného a středního podnikání, v oblasti investic do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy) a v oblasti investic do bytového fondu. Výrazně úspěšné je město také v oblasti investic do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy), ve službách pro rodiče s dětmi, v podpoře turistických atraktivních aktivit a také v podpoře kulturních a sportovních aktivit pro místní obyvatele. Naopak naprosté nedostatky jsou spatřovány v umístění prestižních

institucí a funkcí města, v menší míře pak také v oblasti budování průmyslových zón a v institucionální podpoře pro nové investory.

Graf 1 - Vyhodnocení měst Lille, Roubaix

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

- 1 – OŠ - Revitalizace brownfieldů
- 2 – OŠ - Investice do zlepšování životního prostředí
- 3 – OŠ - Podpora drobného a středního podnikání
- 4 – OŠ - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory
- 5 – OŠ - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst
- 6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)
- 7 – UKŽ - Investice do bytového fondu
- 8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)
- 9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi
- 10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory
- 11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání
- 12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit
- 13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní
- 14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města
- 15 – NL - Formování pozitivního image

Zdroje

Philippe Waret, Jean-Pierre Popelier:
Roubaix de a a Z. Paris: Alan Sutton 2006.

Carolyn Carlson: Roubaix. *Ville d'art et d'histoire*. Paris: Édition du patrimoine. 2008.

Luc Hossepied: Roubaix. *La fierté retrouvée*. Paris: Éditions Autrement 2006.

KOMPARACE SLEDOVANÝCH POST-INDUSTRIÁLNÍCH MĚST

LUBOR HRUŠKA-TVRDÝ, HANA DOLEŽELOVÁ

V této části je provedena komparativní analýza sledovaných post-industriálních měst popsanych v předchozích kapitolách. Jedná se o tato města - Ostrava (CZ), Košice (SK), Katowice (PL), Glasgow (UK), Dortmund (GE), Lille (FR).

Všechna tato města vykazují obdobné znaky ve svém vývoji – jsou to bývalá velká průmyslová centra se všemi jejich specifickými znaky, která byla následně podrobována procesu deindustrializace, což se u nich více či méně podařilo. Je nutné však vzít v úvahu rozlišnou výchozí pozici sledovaných měst. Cílem komparace je analyzovat tento transformační proces v prostředí vybraných měst se zaměřením právě na komparaci výchozí pozice měst (co bylo ve městech dominantním průmyslovým sektorem), dále na porovnání vývoje počtu obyvatel v těchto městech, včetně postihnutí trendu poklesu zaměstnanosti spojeného s výše zmíněnou deindustrializací. Následně je u

sledovaných měst načrtnut a komparován směr vývoje v soudobém období.

Na základě polostrukturovaných rozhovorů s představiteli měst, s urbanisty resp. pracovníky rozvojových oddělení městské správy a s nezávislými akademiky byly identifikovány a hodnoceny aspekty deindustrializačních procesů, rozdělených do tří tematických skupin – Odstraňování škod (např. budování průmyslových zón, revitalizace brownfieldů), Udržování kvality života (např. investice do dopravní obslužnosti, bytového fondu, služby pro rodiny s dětmi), Nová lákadla (např. rozvoj vědy a vzdělávání, umístění prestižních institucí, formování pozitivního image města). Výsledky za sledovaná města jsou porovnány a následně přehledně uspořádány do grafu. Další část komparace obsahuje srovnání hodnocení, kterých sledovaná města dosáhla ve výše uvedených aspektech z hlediska jejich

geografické polohy – západoevropská a středoevropská města.

Závěr textu je věnován výsledkům výzkumu Evropské komise Urban audit za sledovaná města, který proběhl v letech 2006/2007.

Výchozí pozice měst

Jak již bylo výše uvedeno, každé ze sledovaných měst mělo svou specifickou výchozí pozici. Zatímco většina sledovaných měst (Ostrava, Dortmund, Katowice) byla významnými hornickými městy s dominantním těžebním průmyslem, města Lille a Glasgow začínaly svou industriální éru s těžištem především v textilním průmyslu. Důvod lze spatřovat v existenci přístavu ve městech Lille a Glasgow, tudíž i pozice těchto měst jako významného dopravního uzlu. Glasgow započal se svou transformací z textilně orientovaného průmyslového města z důvodu probíhající občanské války v Americe, kdy byly omezeny dodávky bavlny. Následoval rozvoj těžkého průmyslu v 19. stol., ale stěžejní roli hrál průmysl zpracovatelský, který se postaral o největší rozvoj města. Dostupnost

surovin a geografická pozice měla za následek významný rozvoj loďařství. V období od roku 1870 do začátku první světové války byla v Glasgow vyrobena jedna pětina všech lodí na světě. K útlumu došlo až v 30. letech 20. stol. – místní těžký průmysl nemohl soupeřit s levnější konkurencí v zámoří, což byl hlavní popud k deindustrializaci města.

V Lille, městě s obdobnou výchozí pozicí však došlo k odlišnému vývoji. K úpadku textilního průmyslu zde došlo zejména od padesátých let 20. století, kdy francouzská výroba začíná výrazněji čelit světové konkurenci. Právě soustředění na textilnictví jako na jediné odvětví vedlo k tomu, že dopady deindustrializace se ve městě projeví drastičtěji než jinde. Nyní se město Lille (zejména část Roubaix) zaměřuje na některé náročnější obory metalurgie, na farmaceutickou výrobu a na ty segmenty textilnictví, které jsou inovativní a konkurenceschopné (například novinky ve zhotovování dětských oděvů).

Také mezi původně hornickými městy došlo k rozdílnému vývoji. V Dortmundu došlo k poklesu těžby v 1950 a v roce 1986 byl na území Dortmundu zavřen poslední

důl. Město se postupně přeorientovalo na ocelářský průmysl, s nejvyšší produkcí oceli v roce 1988. Poté se produkce snižovala až do roku 2001, kdy byla výroba v ocelárnách ukončena. Průmyslová výroba prakticky zanikla. V posledních 40 letech Dortmund změnil svou tvář z města zaměřeného na těžbu uhlí, hutnictví a výrobu piva na město zaměřená na odvětví IT technologie a logistiku.

Města Katowice a Ostrava kromě těžebního průmyslu tradičně rozvíjely i strojírenství. V Ostravě byla v roce 1828 založena ve Vítkovicích u Moravské Ostravy huť, což byl počátek Vítkovických železáren. Do vývoje průmyslu zasáhla v Ostravě citelně první světová válka, která nejprve způsobila pokles výroby, jak v železárnách, tak i v dolech, ale během roku 1915 výkon prudce stoupal, až v roce 1916 dosáhl vrcholu. Významným milníkem byl pro vývoj průmyslu na Ostravsku únorový převrat v roce 1948,

kdy byly ostravské průmyslové aglomerace nazývány Ocelovým srdcem republiky a kdy byla prováděna rozsáhlá industrializace. Po revolučním období na konci roku 1989 se vývoj Ostravy nasměroval k odprůmyslnění. Obdobně také v Košicích měl nástup socialismu za následek silnou industrializaci a tvář města byla tvořena především rozsáhlým hutnickým průmyslem. Největší podíl na tom měl hutnický gigant Východoslovenské železářny, s jejichž pomocí se Košice staly moderním velkoměstem.

Vývoj počtu obyvatel

Proces deindustrializace je obecně doprovázen procesem depopulace (vyliďňováním). Téměř ve všech sledovaných městech se tento trend potvrdil, jak je rovněž vidět v tab.

Tabulka 1 - Počet obyvatel ve sledovaných městech

Počet obyvatel	1989_1993	1994_1998	1999_2002	2003_2006	2007_2009
Ostrava	327 371	323 870	316 744	311 402	
Košice	235 160	241 606	236 093	235 006	233 659
Katowice	367 014	350 974	328 103	319 904	309 621
Glasgow	629 220	598 840	577 869	577 700	584 200
Dortmund	600 669	597 024	589 240	588 680	584 412
Lille	1 067 345		1 091 438	1 107 861	

Zdroj: Eurostat

V Ostravě dlouhodobě rostl počet obyvatel - v roce 1980 byl zaznamenán nárůst o 15,6 % oproti roku 1970. V souvislosti s deindustrializací se však začal i zde projevovat pokles počtu obyvatel. V některých starších městských částech se pokles počtu obyvatel zastavil, v některých ještě pokračoval. Oproti roku 1989 kdy v Ostravě žilo 327 371 obyvatel se jejich počet snížil až na 311 402 v roce 2006.

V Košicích žilo v roce 1960, v důsledku silné industrializace města, přibližně 95 000 obyvatel. Do roku 1989 se tento stav zvýšil na 235 160 obyvatel, avšak v důsledku deindustrializace poklesl jejich počet do roku 2009 na 233 659 osob. Katowice ztratily od roku 1989, kdy ve městě žilo 367 014 obyvatel, do roku 2009

57 393 obyvatel. V roce 2009 žilo v Katovicích již jen 309 621 osob.

Podíl obyvatel Glasgow na populaci celé konurbace poklesnul z 62 % v roce 1951 na 42 % v roce 1991. Pokles počtu obyvatel města dosahoval v 70. letech závažných až 25 000 osob ročně. Za celou dobu poklesů do roku 2001 poklesl počet obyvatel v Glasgow o téměř 50 % a to navzdory tomu, že byla plocha města rozšířena o téměř 1 600 hektarů. Od roku 1989 se počet obyvatel snížil z 629 220 na 584 200 osob v roce 2009. Počet obyvatel města Dortmund poklesl z 600 669 v roce 1989 na 584 412 v roce 2009.

Výjimku ze sledovaných měst tvoří město Lille, které jako jediné ze sledovaných měst zaznamenalo v letech 1989 – 2006 vzrůstající tendenci počtu

obyvatel. Počet obyvatel se zvýšil z 1 067 345 v roce 1989 na 1 107 861 osob v roce 2006.

Pokles zaměstnanosti v průmyslu

Stejně jako výše zmíněný trend depopulace je s deindustrializací spojen odliv pracovní síly z průmyslových odvětví. Například v Dortmundu v období mezi roky 1960-1994 zaznamenala průmyslová výroba až 70% pokles pracovních míst. Lze pozorovat významné snížení pracovních míst v oblasti těžby, výroby oceli a piva, kdy ubylo zhruba z 80 000 pracovních míst v roce 1970 na méně než 3 000 v roce 2004. Celkový počet zaměstnaných lidí byl v daném období snížen asi o 45 000. Pokud bychom se podívali na vývoj zaměstnanosti ve městě Dortmund z hlediska jednotlivých ekonomických sektorů, tak lze pozorovat výrazné snížení zaměstnanosti ve zpracovatelském sektoru. Naopak svůj význam posílil sektor terciární, zaměřený na služby.

V Glasgow se mezi lety 1971 a 1981 zdvojnásobila nezaměstnanost ze 7,5 % na 15 % a byla pochopitelně daleko vyšší ve

vyložených lokalitách města. Rychlost kolapsu průmyslové činnosti v Glasgow od roku 1960 do konce století byla neuvěřitelná. To mělo za následek opravdu masivní propouštění zaměstnanců místních továren. Pro ilustraci v období od konce 2. světové války přišlo o práci 40 tis. horníků, 30 tis. dělníků v lodním průmyslu, 70 tis. inženýrů z nejrůznějších oblastí, 30 tis. ocelářů a 7 tis. zaměstnanců firmy Singer, která ukončila svou produkci v roce 1985. Zatímco tak v roce 1950 pracovalo v Glasgow 559 tis. obyvatel, tak v roce 1996 to bylo jen 326 tis. a v roce 2001 pak zase již 390 tis. Obdobný průběh v oblasti zaměstnanosti zaznamenalo město Lille (Roubaix), kdy od poloviny 70. let 20. stol. byly postupně zavírány textilní provozy. Tento trend pokračoval i po celá osmdesátá léta a nezaměstnanost v lokalitě strmě narůstala. Od poloviny sedmdesátých let do konce století zmizelo v Roubaix a okolí dvacet až třicet tisíc pracovních míst. S vysokou mírou nezaměstnanosti má Roubaix problémy dodnes.

V Ostravě v letech 1961 – 1970 byla nadpoloviční většina ekonomicky aktivních zaměstnána v těžkém průmyslu

(včetně těžby a zpracování uhlí). V roce 1980 to bylo 49,7 % zaměstnanců a od té doby začala zaměstnanost v průmyslu mírně klesat. Své prvenství si však zaměstnanost v průmyslu udržela do roku 1994, kdy v Ostravě skončila uhelná těžba. Od té doby poklesl podíl zaměstnanců z 43,7 % v roce 1991 na pouhých 26,8 % v roce 2001. Stejně tak v Košicích ovlivnila diverzifikace odvětvové struktury zaměstnanost směrem k nárůstu počtu zaměstnanců v terciární sféře. V roce 2009 poklesl podíl průmyslu na zaměstnanosti na 20,3 %.

Soudobé vývojové trendy

Důsledky, které má deindustrializace pro města, v nichž k tomuto procesu dochází, se mohou odrazit jak v oblasti ekonomické, demografické a sociální, tak i v oblasti urbanistické a ekologické. U všech sledovaných měst se následky procesu deindustrializace projevily zejména v orientaci na terciární sféru, projevující se zejména v rozvoji sektoru služeb a nových technologií.

V posledních 40 letech Dortmund změnil svou tvář z města zaměřeného na

těžbu uhlí, hutnictví a výrobu piva na město zaměřené na odvětví IT technologie a logistiku. Rostoucí rozvoj sektoru služeb nedokázal pokrýt ztráty v průmyslovém sektoru. Je zřejmé, že proces deindustrializace u tří hlavních vývozních odvětví (těžba uhlí, hutnictví a výroba piva) způsobuje jejich nahrazení vývojem nových základních vývozních ekonomických odvětví. Nový potenciál toto město nachází v oblasti budování univerzit a dalšího vysokého vzdělávání, ale i v oblasti vědy a výzkumu. V současnosti je snahou posílit tato nová významná odvětví, jako jsou softwarový průmysl, elektronické obchodování, nanotechnologie či logistika a vytvořit nové, jako např. vývoj lékařských technologií.

Profil města Glasgow se koncem 20. století postupně měnil z výrobního centra na centrum služeb a to hlavně těch, které jsou napojeny na veřejné služby a cestovní ruch. Největší nárůst zaznamenaly firmy orientované na veřejnou správu a administrativu. Glasgow začal být atraktivní pro zaměstnance, nicméně nedošlo k obrození podnikatelského

potenciálu. Mezi největší podniky v Glasgow tak patří firmy zaměřené na dodávku energie, firmy zaměřené na finančníctví, firmy specializované na pronájem průmyslového vybavení, jediná firma zaměřená na výrobu, firma zaměřena na média, dále prodejce aut a výrobce whisky. Dnes se na území Glasgow nacházejí tři univerzity, všechny jsou však lokalizovány v oblasti West Endu.

Dlouhotrvající projekt modernizace města Katowic dovolil v krátkém čase celkově změnit dávný, průmyslový vzhled metropole Horního Slezska. Namísto toho začaly vznikat nejen nové cesty, komunikační uzly a investiční oblasti, ale také objekty občanského vybavení a rekreační oblasti. Neustále jsou také rozšiřovány nabídky v oblasti kultury a vzdělání. Katowice se zaměřují na přetvoření z průmyslového města na město umělecké a kulturní.

V současnosti mají Košice zcela jiný obraz, než tomu bylo za dob socialismu. Přestože bývalé Východoslovenské železářny (dnes U.S. Steel Košice) jsou stále největším podnikem na výrobu a zpracování oceli na Slovensku a zároveň

významným zaměstnavatelem v Košickém kraji, ve městě se rozvíjí spousta nových a daleko pokrokovějších odvětví v čele s IT průmyslem. Díky přítomnosti silných univerzit do města proudí velký počet mladých lidí. Na rozvoji města se velkou mírou podílelo vítězství v soutěži o Evropské hlavní město kultury 2013 a také pořádání mistrovství světa v ledním hokeji na jaře roku 2011.

V Lille působí v současné době z celkového počtu firem pouze necelých 9 % firem průmyslových. Zhruba 34 % jsou obchodní společnosti a zbylých 57 % firem působí v terciéru, kde jsou kromě správních činností výrazně zastoupeny vzdělávací aktivity. Lille je významným univerzitním centrem s širokým odborným zaměřením a všechny univerzity udržují intenzivní kontakty se sesterskými fakultami, především ve Velké Británii, Belgii a Nizozemí. V Lille již tradičně existuje bohatý umělecký a kulturní život a jeho rozvoj je považován za jednu z hlavních rozvojových strategií. Významnou oblastí jsou zde také kongresové aktivity na celoevropské úrovni.

V Ostravě proběhla od roku 2000 rozsáhlá restrukturalizace, v oblasti těžkého průmyslu se zastavil provoz vysokých pecí Vítkovických železáren, ve stavebnictví zanikly velké stavební a projekční organizace (OKD, Bytostav a další), které byly nahrazeny podnikatelskými subjekty. Kromě průmyslového sektoru se změna nejvíce dotkla sektoru obslužné a administrativní sféry, kde došlo k obrovskému růstu nevýrobních činností, což se odrazilo v údajích z roku 2001, kdy zaměstnanost v průmyslu dosáhla výše 26,8 % a byla předstižena zaměstnaností ve službách, která dosáhla 31,7 %.

Vyhodnocení a porovnání sledovaných měst

Městem, které se nejúspěšněji vyrovnalo s post-industriálními změnami, jak strukturálními, tak ekonomickými, se stal Dortmund. Ten dosáhl nejlepších výsledků téměř ve všech sledovaných oblastech. Pouze město Lille je úspěšnější v oblasti podpory drobného a středního podnikání, v investicích do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)

a v investicích do bytového fondu. Glasgow je úspěšnější v podpoře turisticky atraktivních aktivit a Ostrava v podpoře kulturních a sportovních aktivit pro místní. Ve všech zbylých kategoriích získalo prvenství město Dortmund. Konkrétně se jedná o revitalizaci brownfieldů, investice do zlepšování životního prostředí, budování průmyslových zón, institucionální podporu pro nové investory, spolupráci soukromého a veřejného sektoru a další podporu tvorby pracovních míst (společně s Glasgow a Ostravou), investice do občanské vybavenosti – obchody, lékařská péče, školy (společně s Lille), služby pro rodiče s dětmi, sociální služby pro seniory (společně s Glasgow), rozvoj vědy a vzdělávání, umístění prestižních institucí a funkcí města a formování pozitivního image (společně s Glasgow).

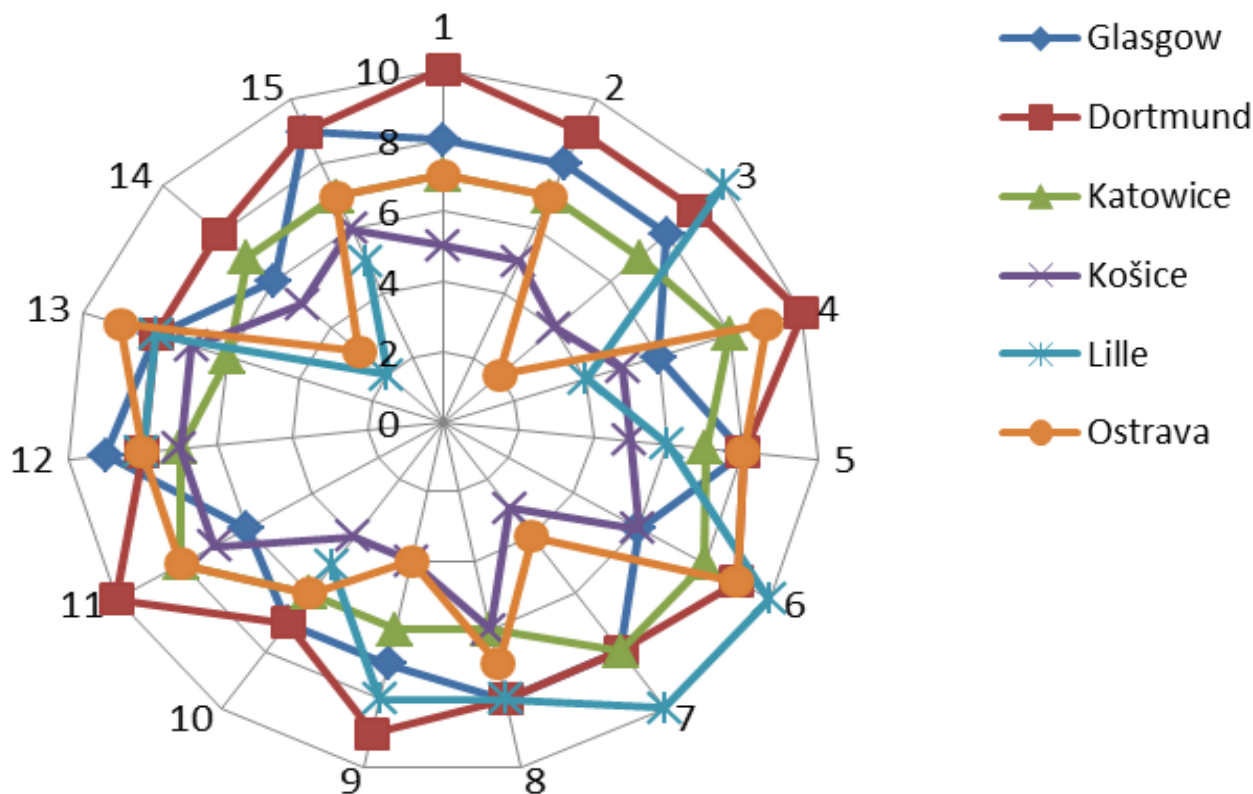
Naopak nejhůře se s těmito změnami vyrovnalo město Košice. Ty dosáhly nejhorších výsledků ve většině sledovaných oblastí, tedy v oblasti revitalizace brownfieldů, v oblasti investic do zlepšování životního prostředí, spolupráci soukromého a veřejného

sektoru a v další podpoře pro nové investory, v oblasti investic do dopravní obslužnosti – včetně veřejné dopravy (společně s Glasgow), investic do bytového fondu, investic do občanské vybavenosti – obchody, lékařská péče, školy (společně s Katowicemi), v oblasti služeb pro rodiče s dětmi (společně s Ostravou) i v sociálních službách pro seniory a v neposlední řadě také v oblasti podpory turisticky atraktivních aktivit (společně s Katowicemi). V otázce budování průmyslových zón a institucionální podpoře pro nové investory dopadly výsledky nejhůře pro město Lille, stejně jako umístění prestižních institucí, funkce města

a formování pozitivního image. V otázce podpory drobného a středního podnikání dopadla nejhůře Ostrava, v oblasti rozvoje vědy a vzdělávání Glasgow, v podpoře kulturních a sportovních aktivit pro místní obyvatele to byly Katowice.

Obecně lze říci, že se sledovaná města nejlépe vypořádala s investicemi do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy), dále také s rozvojem vědy a vzdělávání a podporou turisticky atraktivních aktivit či podporou kulturních a sportovních aktivit pro místní obyvatele. Naopak největší nedostatky jsou v průměru za všechny města spatřovány v sociálních službách pro seniory a umístění prestižních institucí či funkcí města.

Graf 1 - Vyhodnocení a porovnání sledovaných měst

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

- 1 – OŠ - Revitalizace brownfieldů
- 2 – OŠ - Investice do zlepšování životního prostředí
- 3 – OŠ - Podpora drobného a středního podnikání
- 4 – OŠ - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory
- 5 – OŠ - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst
- 6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)

- 7 – UKŽ - Investice do bytového fondu
- 8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)
- 9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi
- 10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory
- 11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání
- 12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit
- 13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní
- 14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města
- 15 – NL - Formování pozitivního image

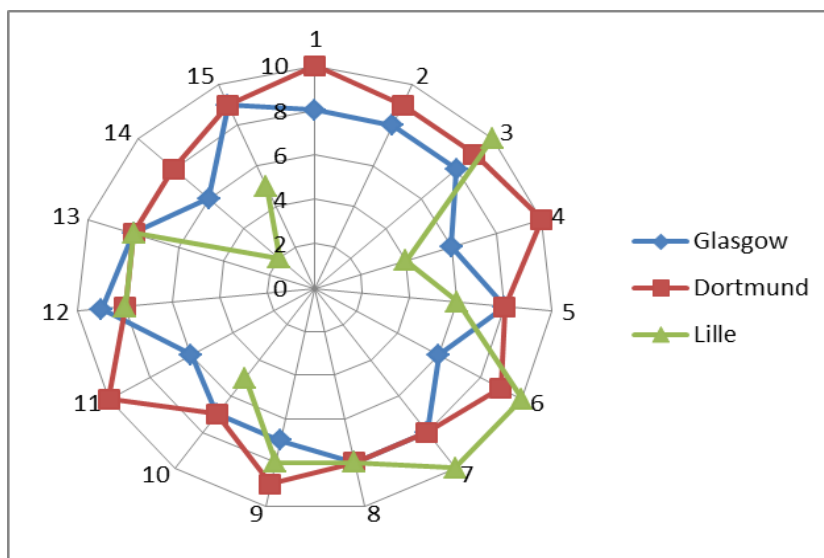
Komparace východních a západních měst

Z následujících grafů je patrné, že západní města se s post-industriálními změnami vyrovnala podstatně lépe, než města východní. Nejlépe se západní města v průměru vypořádala s otázkami revitalizace brownfieldů a podporou drobného a středního podnikání. Velmi úspěšná jsou také v oblasti investic do zlepšování životního prostředí a investic do bytového fondu. Za zmínku rovněž stojí investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy) či podpora turisticky atraktivních aktivit, dále také investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy), služby pro rodiče s dětmi, rozvoj vědy a vzdělávání a podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní. Naopak jisté nedostatky jsou průměrně spatřovány v otázkách budování průmyslových zón a institucionální

podpoře pro nové investory a také v sociálních službách pro seniory. Nejhorší výsledky šetření v průměru pro západní města vyzněly pro umístění prestižních institucí a funkcí města.

Východní města se v průměru nejlépe vypořádala s investicemi do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy) a s rozvojem vědy a vzdělávání. Velmi úspěšná jsou města také v oblasti budování průmyslových zón a institucionální podpoře pro nové investory, v oblasti podpory turisticky atraktivních aktivit a podpory kulturních a sportovních aktivit pro místní. Naopak značné nedostatky jsou spatřovány v otázkách sociálních služeb pro seniory, investic do bytového fondu, umístění prestižních institucí, funkce města či v otázce služeb pro rodiče s dětmi. Jednoznačně nejhorší vyzněly výsledky šetření pro východní města v oblasti podpory drobného a středního podnikání.

Graf 2 - Vyhodnocení a porovnání západních měst (Glasgow, Dortmund, Lille)

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

1 – OŠ - Revitalizace brownfieldů

2 – OŠ - Investice do zlepšování životního prostředí

3 – OŠ - Podpora drobného a středního podnikání

4 – OŠ - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory

5 – OŠ - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst

6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)

7 – UKŽ - Investice do bytového fondu

8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)

9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi

10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory

11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání

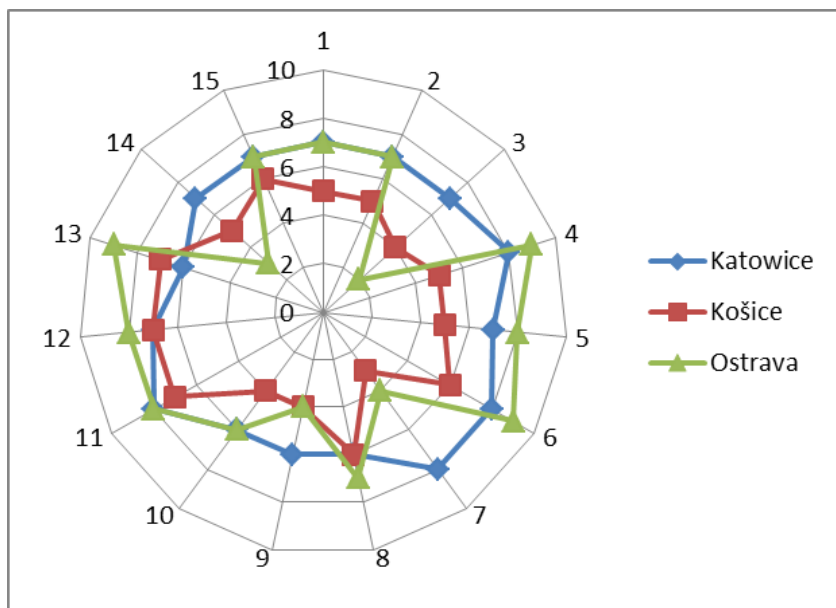
12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit

13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní

14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města

15 – NL - Formování pozitivního image

Graf 3 - Vyhodnocení a porovnání východních měst (Katowice, Košice, Ostrava)

Zdroj: PROCES, 2011

Vysvětlivky:

1 – OŠ - Revitalizace brownfieldů

2 – OŠ - Investice do zlepšování životního prostředí

3 – OŠ - Podpora drobného a středního podnikání

4 – OŠ - Budování průmyslových zón, institucionální podpora pro nové investory

5 – OŠ - Spolupráce soukromého a veřejného sektoru a další podpora tvorby pracovních míst

6 – UKŽ - Investice do dopravní obslužnosti (včetně veřejné dopravy)

7 – UKŽ - Investice do bytového fondu

8 – UKŽ - Investice do občanské vybavenosti (obchody, lékařská péče, školy)

9 – UKŽ - Služby pro rodiče s dětmi

10 – UKŽ - Sociální služby pro seniory

11 – NL - Rozvoj vědy a vzdělávání

12 – NL - Podpora turisticky atraktivních aktivit

13 – NL - Podpora kulturních a sportovních aktivit pro místní

14 – NL - Umístění prestižních institucí, funkce města

15 – NL - Formování pozitivního image

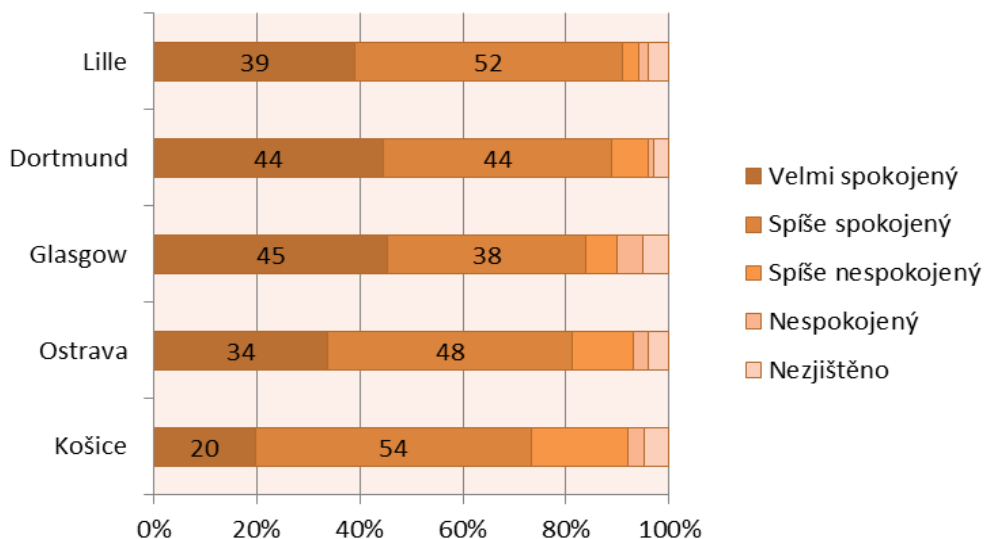
URBAN AUDIT - EUROSTAT

Evropská komise zveřejnila již potřetí výsledky průzkumu vnímání kvality života v 75 vybraných městech Evropské unie, Chorvatska a Turecka. Mezi města byla zahrnuta všechna námi sledovaná města, s výjimkou Katowic. Koncem roku 2009 bylo v těchto městech telefonicky dotazováno agenturou Gallup 500 náhodně vybraných obyvatel na jejich spokojenost

zejména s možnostmi zaměstnání, dopravy, čistoty města atd.

Jako první se respondenti vyjadřovali ke spokojenosti se zdravotní péčí. Z výsledků šetření vyplývá, že ve všech sledovaných městech jsou obyvatelé péčí spokojeni. Nejvíce nespokojených obyvatel je ve městě Košice, naopak nejvíce spokojených obyvatel je v Lille (91 %).

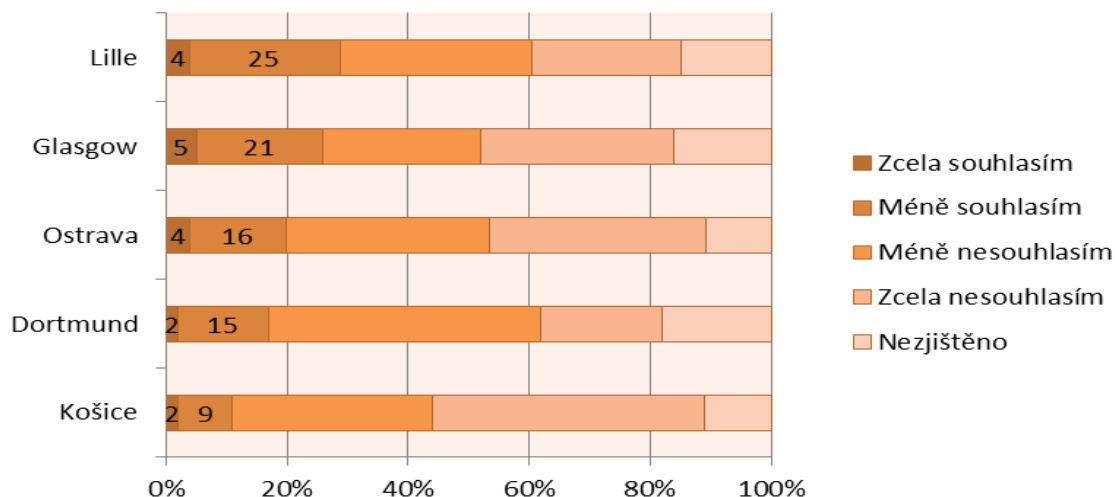
Graf 4 - Spokojenost se zdravotní péčí (v %)

Zdroj: Urban Audit 2006/2007 data collection, EUROSTAT.

Dále respondenti vyjadřovali svůj souhlas či nesouhlas s otázkou, zda je snadné najít dobrou práci. Většina z nich se přiklání k nesouhlasu. Nejvýrazněji se tento nesouhlas projevil mezi obyvateli Košic, naopak 29 % oslovených osob v Lille souhlasí.

Graf 5 -. Je snadné najít dobrou práci? (v %)

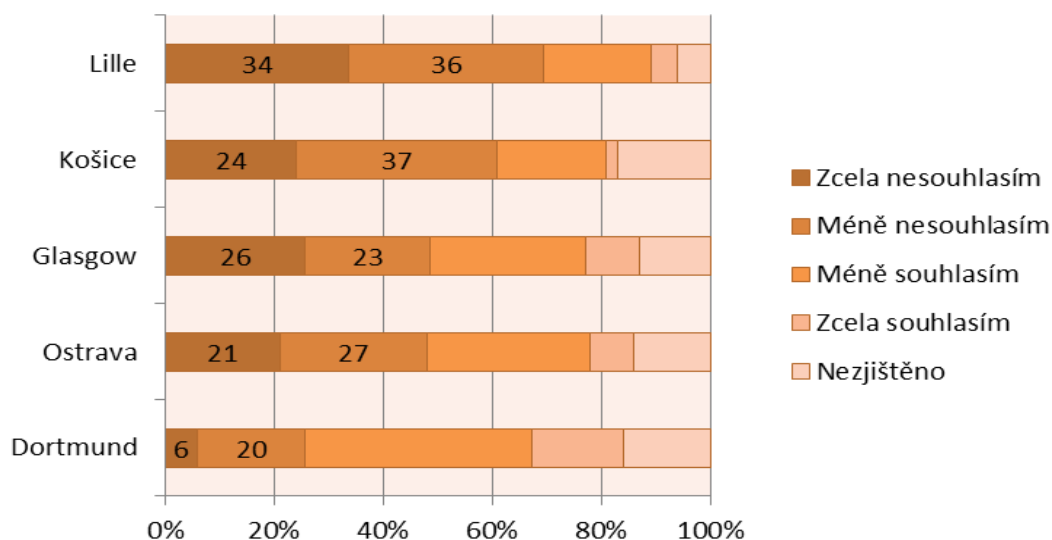

Zdroj: Urban Audit 2006/2007 data collection, EUROSTAT.

V otázce bydlení nepovažují respondenti ve většině sledovaných měst za těžké najít dobré bydlení za rozumnou cenu. Jako nejméně problematickou tuto otázku zhodnotili obyvatelé Lille (70 % projevilo nesouhlas s výrokem, že je těžké najít dobré bydlení za rozumnou cenu).

Naopak nejhůře na tom jsou obyvatelé Dortmundu, kde většina dotazovaných osob považuje za obtížné najít si dobré bydlení (59 % souhlasí s výrokem, že je těžké najít dobré bydlení za rozumnou cenu).

Graf 6 - Je těžké najít dobré bydlení za rozumnou cenu? (v %)

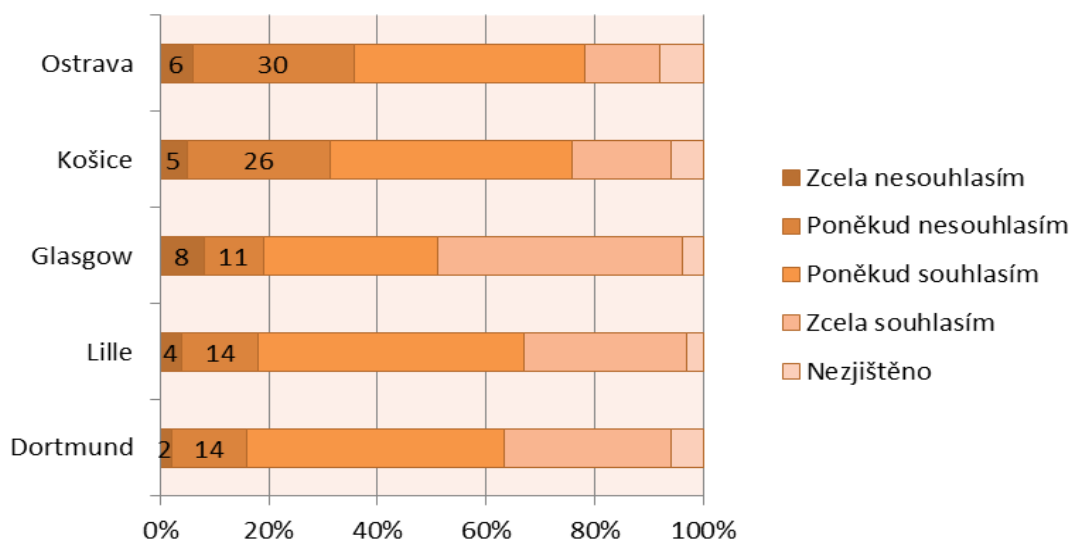

Zdroj: Urban Audit 2006/2007 data collection, EUROSTAT.

Riziko chudoby je označováno jako problém respondenty všech sledovaných zemí. Nejmenší podíl dotazovaných, kteří chápou chudobu jako problém, jsou obyvatelé Ostravy (36 % respondentů nesouhlasí s tvrzením, že riziko chudoby je

problém). Celkově ale většina respondentů s tímto tvrzením zcela či spíše souhlasí v Dortmundu a Lille (79 %), dále také v Glasgow (77 %).

Graf 7 - Riziko chudoby je problém (v %)

Zdroj: Urban Audit 2006/2007 data collection, EUROSTAT.

Nejvyužívanějším způsobem dojížděky do zaměstnání osob je obecně automobil či motorka. Tyto prostředky byly nejčastěji uváděny ve většině zemí, s výjimkou Ostravy a Košic. V Ostravě obyvatelé nejčastěji využívají veřejné dopravní prostředky (54 %), zatímco auto či motorku využívá pouze 38 % osob. V Košicích jsou veřejné dopravní prostředky využívány 54 % obyvatel, auto a motorka 29 % a zbylých 16 % využívá

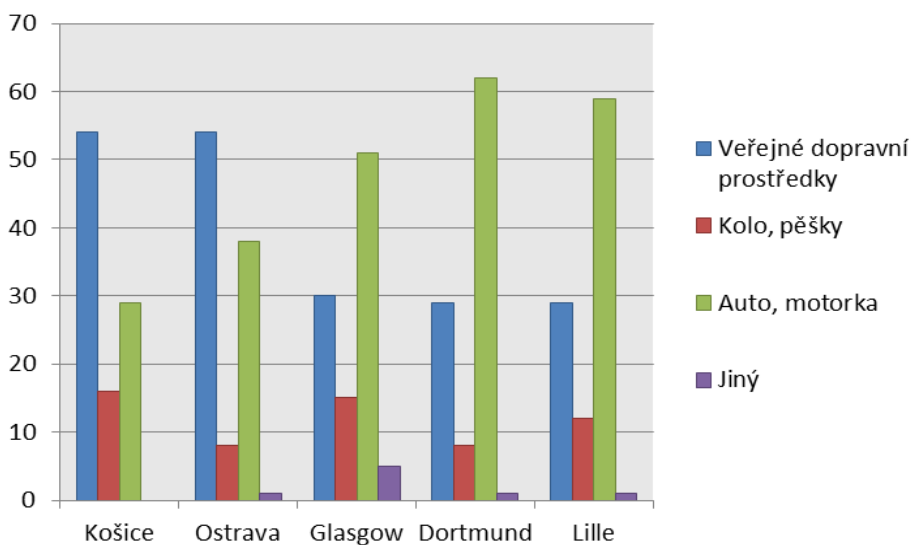
k dojížděce do zaměstnání kolo či chodí pěšky. V Glasgow využívá jako způsob dojížděky do zaměstnání veřejné dopravní prostředky 30 % obyvatel, v Dortmundu a Lille 29 % obyvatel. Automobily či motorky jsou využívány v Glasgow 51 % obyvatel, v Lille 59 % a v Dortmundu 62 % osob. V Glasgow pak také 15 % obyvatel využívá kolo nebo chodí pěšky a 5 % osob využívá jiný způsob dojížděky.

Tabulka 2 - Nejvíce využívaný způsob dojížděky do zaměstnání (v %)

	Veřejné dopravní prostředky	Kolo, pěšky	Auto, motorka	Jiný
Dortmund	29	8	62	1
Glasgow	30	15	51	5
Košice	54	16	29	0
Lille	29	12	59	1
Ostrava	54	8	38	1

Zdroj: Urban Audit 2006/2007 data collection, EUROSTAT.

Graf 8 – Nejvíce využívaný způsob dojížděky do zaměstnání (v %)

Zdroj: Urban Audit 2006/2007 data collection, EUROSTAT.

Při závěrečném zhodnocení porovnání výše uvedených měst lze identifikovat, že procesy deindustrializace výrazně ovlivnily

tvář měst. Tyto tlaky byly počátečním impulsem pro změny. Každé město se s těmito tlaky vyrovnalo jiným způsobem.

V aglomeraci Lille bylo nejvíce postiženo město Roubaix. Díky dobrému dopravnímu napojení na centrum aglomerace Lille pracuje většina obyvatel v této oblasti. Dále je využíváno díky výhodné příhraniční poloze pro budování nákupních a logistických středisek pro obyvatele Belgie. Oproti tomu Glasgow provádělo řízenou depopulaci a rozvíjelo satelitní města v okolí. Dortmund zcela utlumil původní průmyslovou výrobu a věnoval se především rozvoji inovativních forem průmyslu.

Pro východoevropská města (Ostrava, Katowice, Košice) je typické, že tento proces přišel s určitým zpožděním a v současné době se vyrovnávají s dopady deindustrializace. Nutno však podotknout, že v některých případech je nutné mluvit o reindustrializaci, jelikož průmysl je v těchto městech stále klíčovým odvětvím. V rámci teorie path-dependency nově rozvíjená odvětví vychází ze znalostí získaných v průmyslu, např. klastr ENVICRACK, který se zbývá pyrolýzou odpadů s následnou výrobou tepelné nebo elektrické energie, byl inspirován znalosti obdobného procesu při koksování uhlí.

Dále i znalost IT technologií v průmyslu podminila rozvoj společností v Moravskoslezském kraji zaměřený v této oblasti.

Dá se říci, že jsou stále výraznými centry osídlení v rámci celé země, které sice ztrácejí obyvatelstvo, ale v současné době se jejich ekonomický význam začal znovu posilovat. Při zkoumání měst je nutno podotknout, že především tato průmyslová města ztrácejí hranice, a to díky procesům suburbanizace, ale stále jsou centrem zaměstnanosti a služeb. Městské prostředí se tedy musí posuzovat v širším kontextu. Pro Ostravu a Katowice je typický model polycentrického osídlení. Budoucnost těchto měst je dána i na aktivním a pasivním přístupu managementu k překonání tohoto tlaku. Tlak patří mezi klíčové impulzy pro další rozvoj.

V současné době při nárůstu nových sociálních rizik může tento tlak způsobit i stmelení a zvýšení soudržnosti těchto měst k boji o přežití. Každá i negativní zkušenost mobilizuje vnitřní potenciál měst.

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- aglomerace, 184
- aktivní deindustrializace, 20
- Ameba, 21
- aspekty úspěchu v postindustriálním období, 19, 38, 163, 193
- behaviorální přístup, 8
- deindustrializace, 7, 19, 54, 93, 157, 186, 202
- depopulace, 96, 202
- holistický (systémový) přístup, 109
- industrializace, 26, 47
- institucionální hustota, 11
- institucionální přístup, 8
- intervalová škála pro hodnocení přístupu města, 20
- klíčové aspekty úspěchu v postindustriálním období, 57, 87, 132
- kolonie, 24
- kulturní přístup, 8
- lock-in, 12
- matoucí proměnná, 14
- města globální, 8
- města rozvojová, 8
- migrace obyvatelstva, 38
- nekontrolovaná proměnná, 14
- nezávislá proměnná, 14
- nová lákadla, 19, 69, 90, 147, 167, 196
- odstraňování škod, 19, 58, 87, 138, 165, 193
- pasivní deindustrializace, 20
- path-dependence, 12
- pokles zaměstnanosti v průmyslu, 204
- průmysl, 24, 49, 97, 187
- překážky komparativního výzkumu, 16
- přístup s využitím sociální práce, 109
- restrukturalizace, 28
- revitalizace, 59, 133
- servisní a informační města, 8
- sociálně-morfologický přístup, 8
- soudobé vývojové trendy, 205
- stará průmyslová města, 8
- stárnutí obyvatelstva, 38
- technologický přístup, 8

teorie komparativní analýzy, 13

těžba, 27, 86, 97

tržní přístup, 109

udržování kvality života, 19, 63, 89, 143,
166, 194

URBAN AUDIT, 213

urbanizace, 96

vyhodnocení měst, 207

vyhodnocení města, 20, 40, 73, 91, 148,
182, 197

výchozí pozice měst, 201

vylidňování, 27

vývoj počtu obyvatel, 202

vztahová aktiva, 11

závislá proměnná, 14

Abstrakt

Publikace shrnuje poznatky výzkumu zpracovávaného v rámci projektu „Industriální město v postindustriální společnosti“. Cílem je komplexně analyzovat v městském prostředí modernizační proměny, jimiž prochází postkomunistická společnost, formou kvalitativního výzkumu tří západoevropských (Glasgow, Dortmund, Lille) a tří středoevropských průmyslových měst (Ostrava, Košice, Katowice). Pro každé město je provedena analýza se zaměřením na identifikaci a způsob řešení problémů spojených s transformací a deindustrializací těchto měst v oblasti jejich sociálně-ekonomické struktury, rozvojových politik, bariér stratifikace měst a bariér jejich rozvoje. Rovněž je na základě dostupných kvantitativních údajů zmapován vývoj těchto měst v oblasti socio-demografické, ekonomické a environmentální, včetně urbanistické složky. V poslední části textu je provedena komparativní analýza zkoumaných měst, včetně zhodnocení výsledků výzkumu Evropské Komise „Urban Audit 2006/2007“ za sledovaná města.

Abstract

This publication summarizes the findings of research within the project "Industrial City in Postindustrial Society." The aim is to analyze the modernization transformation in urban environment, by which is post-communist society moving, in the form of qualitative research of the three Western (Glasgow, Dortmund, Lille) and the three Central European industrial cities (Ostrava, Kosice, Katowice). For each city is performed the analysis, focused on identifying and way of solving problems associated with transformation and deindustrialisation of the cities in their socio-economic structures, development policies, barriers to the stratification of the cities and barriers to their development. It is mapped the development of these towns, based on the available quantitative data, in the area of socio - demographic, economic and environmental, including urban components. In the last part of the text is performed comparative analysis of the monitored cities, including the evaluation of research results of the European Commission "Urban Audit 2006/2007" for the monitored cities.

Autor: Hruška-Tvrký, L. a kol.
Název: Industriální město v postindustriální společnosti (3.díl)
Místo, rok vydání: Ostrava, 2011, 1. vydání
Počet stran: 222
Vydala: ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s
Náklad: 300

Prodejné

Návrh obálky Nika Chadzipanajotidisová, PROCES-Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o.

Odpovědný redaktor

Nakladatel ACCENDO-Centrum pro vědu a výzkum

Tisk

ISBN 978-80-904810-1-5

INDUSTRIÁLNÍ MĚSTO V POSTINDUSTRIÁLNÍ SPOLEČNOSTI

Publikace shrnuje poznatky výzkumu zpracovávaného v rámci projektu „Industriální město v postindustriální společnosti“. Cílem je komplexně analyzovat v městském prostředí modernizační proměny, jimiž prochází postkomunistická společnost, formou kvalitativního výzkumu tří západoevropských (Glasgow, Dortmund, Lille) a tří středoevropských průmyslových měst (Ostrava, Košice, Katowice). Pro každé město je provedena analýza se zaměřením na identifikaci a způsob řešení problémů spojených s transformací a deindustrializací těchto měst v oblasti jejich sociálně-ekonomické struktury, rozvojových politik, bariér stratifikace měst a bariér jejich rozvoje. Rovněž je na základě dostupných kvantitativních údajů zmapován vývoj těchto měst v oblasti socio-demografické, ekonomické a environmentální, včetně urbanistické složky. V poslední části textu je provedena komparativní analýza zkoumaných měst, včetně zhodnocení výsledků výzkumu Evropské Komise „Urban Audit 2006/2007“ za sledovaná města.

ISBN 978-80-904810-1-5

9 788090 481015 >